

T.C.
Hitit Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE SANAYİLEŞMENİN
DİNAMİKLERİ VE TEKNOLOJİNİN ETKİNLİĞİNDE
SANAYİLEŞME

Betül BÜYÜKÇIVGIN

Yüksek Lisans Tezi

Çorum 2016

**GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE SANAYİLEŞMENİN DİNAMİKLERİ VE
TEKNOLOJİNİN ETKİNLİĞİNDE SANAYİLEŞME**

Betül BÜYÜKÇIVGIN

Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. A. Kadir Şatıroğlu

Çorum 2016

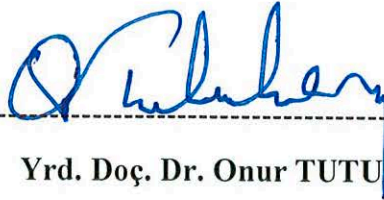
KABUL VE ONAY

Betül BÜYÜKÇIVGIN tarafından hazırlanan “ Gelişmekte Olan Ülkelerde Sanayileşmenin Dinamikleri ve Teknolojinin Etkinliğinde Sanayileşme” başlıklı bu çalışma29.01.2016.....tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

-----İmza-----

Prof. Dr. İsmail SEYREK (Başkan)

-----İmza-----

Prof. Dr. A. Kadir ŞATIROĞLU (Danışman)

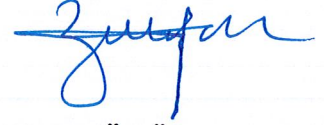
-----İmza-----

Yrd. Doç. Dr. Onur TUTULMAZ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN
Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (29/01/2016)

Betül BÜYÜKÇİVGİN

ÖZET

BÜYÜKÇIVGIN, Betül. Gelişmekte Olan Ülkelerde Sanayileşmenin Dinamikleri ve Teknolojinin Etkinliğinde Sanayileşme (Yüksek Lisans Tezi), Çorum 2016.

Gelişmekte olan ülkelerin gelişmesinde endüstrilerin çok önemli etkileri vardır. Sanayinin gelişmesini sağlayan etkenler sanayileşmenin dinamikleridir. “Teknolojinin sanayileşmede çok önemli bir etkisi vardır. Teknoloji, imalat sanayilerinin özelliklerini belirlemektedir.

Teknolojik değişme, teknoloji geliştirme veya teknoloji transferiyle sağlanır. Gelişmekte olan ülkeler teknoloji, teknoloji geliştiren emek ve arge faaliyetlerinin düşüklüğü sebebiyle gelişmiş ülkelere teknoloji transfer eder. “Teknoloji transferi” çoklukla Vernon’un “Malların Hayat Devreleri” teorisine göre oluşur. Teknoloji transferi gelişmekte olan ülkelere standart ürün döneminde yapılır. Fakat malların hayat devrelerinde teknolojileri de değiştiğinden, teknoloji transferiyle üretilen mallar düşük teknolojili mallardır.

Teknoloji transferi ülkelerin dinamiklerine göre yapılmalıdır. Ancak ülkelerin sosyal ve ekonomik dinamiklerine göre oluşabilecek transfer, teknolojiler değiştirilmeden nakledildiği için çoklukla sağlanamaz. Bu sebeple gelişmekte olan ülkeler teknoloji transferi değil, teknoloji geliştirme çalışmalarını artırmalıdır. Böylece üretildiği ülkenin dinamiklerine göre gelişen teknolojilerle en yüksek ekonomik ve sosyal kazançlar sağlanır.

Anahtar Sözcükler: Sanayileşme, Teknoloji Transferi, Malların Hayat Devreleri Teorisi, Örtüşen Talepler Teorisi.

ABSTRACT

BÜYÜKÇIVGIN, Betül. The Dynamics of Industrialization in Developing Countries and Industrialization in the Effectiveness of Technology, Master Thesis, Çorum 2016.

The industry, has a very significant impact on growth in developing countries. Factors are leading the development of industry, are the dynamics of industrialization. "Technology" has a very important effect in industrialization. Technology determines the characteristics of the manufacturing industry.

Technological change, provided with technology development or technology transfer. Developing countries transfer technologies from developed countries. Because they haven't got labor who improve technology and research- development. Technology transfer is mostly according to Vernon's Life Cycle Theory. Technology is transferred in standard products term to developing countries. However, in product life cycle terms technologies of goods change. Therefore the goods produced by technology transfer, low- technological goods.

Technology must be transferred according to dynamics of countries. However, technology transfer good for social and economic dynamics, can not achieved, because technologies are transported to countries unchanged. So developing countries should increase developing technology, not technology transfer. Thus the highest economic and social gains will be provided with improving technologies for the country dynamics.

Key Words: Industrialization, technology transfer, Product Life Cycle Theory, Overlapping Demand Theory.

TEŐEKKÖR

Bu alıőmanın hazırlanmasında sağladığı desteği ve tÖm yardımları için Hocam ve Danıőmanım Prof. Dr. A. Kadir ŞATIROĞLU'na minnettarım. Ayrıca tÖm hocalarıma yardımları için teőekkÖr ederim. Ve alıőma dÖnemimde sağladıkları yardım ve sabır için aileme teőekkÖrler.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	iv
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	2
SANAYİLEŞME KAVRAMI VE GELİŞME AŞAMALARI	2
1.1 SANAYİLEŞME KAVRAMI	2
1.2 EKONOMİK VE TOPLUMSAL GELİŞME	3
1.2 GELİŞME AŞAMALARI	7
1.3 SANAYİLEŞMENİN GELİŞİMİ	8
İKİNCİ BÖLÜM	10
SANAYİLEŞMENİN DİNAMİKLERİ	10
2.1 EKONOMİK DİNAMİKLER	11
2.1.1 Hammaddeler	11
2.1.2 Kapital	11
2.1.3 Teknoloji	11
2.1.4 İşgücü	12
2.1.5 Girişim	16
2.2 SOSYAL DİNAMİKLER	16
2.3 POLİTİK DİNAMİKLER	17
2.3.1 Maliye Politikası	17
2.3.2 Döviz Politikası	18
2.3.3 Para Politikası	18
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	21
SANAYİLEŞMEDE TEKNOLOJİNİN ETKİNLİĞİ	21
3.1 TEKNOLOJİ VE SANAYİLEŞME	21

3.2 BÜYÜME MODELLERİ	22
3.2.2 Harrod-Domar Teoremi	22
3.2.3 Neoklasik Büyüme Teorisi	23
3.2.4 İçsel Büyüme Teorileri	23
3.3 TEKNOLOJİ GELİŞTİRME	24
3.4 TEKNOLOJİ TRANSFERİ	27
3.4.1 Sermaye Malları İthalı Yoluyla Teknoloji Transferi	31
3.4.2 Dolaysız Yabancı Yatırımlar ile Teknoloji Transferi	32
3.4.2.1 DOLAYSIZ YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI OLUŞTURAN FAKTÖRLER	34
3.4.2.1.1 Üretim Maliyetleri	34
3.4.2.1.2 Taşıma Maliyetleri	34
3.4.2.1.3 Tarife ve İthalat Kotaları	35
3.4.2.2 DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINI OLUŞTURAN TEORİLER	36
3.4.2.2.1 Malların Hayat Devreleri Teoremi	36
3.4.2.2.2 Tekel Üstünlüğü Teorisi	43
3.4.2.2.3 Doğrudan Yabancı Yatırımların Etkileri	43
3.4.3 Transfer Anlaşmaları Yoluyla Teknoloji Transferi	44
3.4.4 Teknoloji Transferi Yoluyla Gelişen Ülkeler	44
3.4.4.1 Japonya	44
3.4.4.2 Çin	45
3.4.4.3 Güney Kore	45
3.4.4.4 Türkiye	45
SANAYİLEŞME VE ÇEVRE	49
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	51
SANAYİLEŞME VE DIŞ TİCARET	51
4.1 BÜYÜME VE DIŞ TİCARET	51
4.1.1 GELENEKSEL DIŞ TİCARET TEORİLERİ	51
4.1.1.1 Mutlak Üstünlükler	51
4.1.1.2 Mukayeseli Üstünlükler	52
4.1.1.3 Heckscher-Ohlin Teorisi	53
4.1.2 MODERN DIŞ TİCARET TEORİLERİ	54
4.1.2.1 Teknoloji Açığı Teorisi	54

4.1.2.2 Malların Hayat Devreleri Teoremi	55
4.1.2.3 Örtüşen Talepler	56
1.1.2.4 Rekabetçi Üstünlükler Teorisi	58
4.1.2.5 Stolper- Samuelson Teorisi	59
4.1.2.6 Nitelikli İşgücü Teorisi	59
4.2 Dış Ticaret İçin İnceleme	59
4.3 DIŞ TİCARET POLİTİKALARI	62
4.4 TİCARETİN ULUSLARARASILAŞMASI	63
4.4.1 Küresel Ticaret	64
4.4.2 Bölgesel Ticaret	66
4.4.3 İhracata Yönelik Sanayileşme	68
4.4.4 DIŞ TİCARET UYGULAMALARI	70
4.4.4.1 Gümrük Tarifeleri	70
4.4.4.2 İthalat Kotaları	71
4.4.4.3 İhracat Kotaları	71
4.4.4.4 İthalat Denetimi	72
4.4.4.5 Kambiyo Denetimi	72
4.4.5 İthal İkameci Sanayileşme	72
SONUÇ	76
KAYNAKÇA	81

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Bölgelere Göre Gelişmekte olan Ülkeler.....	5
Tablo 2: Gelişmişlik Düzeylerine Göre Toplam Nüfus (2015).....	14
Tablo 3: Gelişme Düzeylerine Göre Cari Fiyatlarla Gayrisafi Yurtiçi Hasıla.....	15
Tablo 4: Arge Faaliyetleri.....	25
Tablo 5: Ekonomilere Dolaysız Yabancı Yatırımlar	32
Tablo 6: İmalat Sanayinin Geliri(Türkiye).....	47
Tablo 7: GSYİH (Türkiye).....	48
Tablo 8: Ülkelerin Mutlak Üstünlüğü.....	52
Tablo 9: Ülkelerin Karşılaştırmalı Üstünlüğü	52

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Malların Türevleri	10
Şekil 2: İşgücünün Ekonomilere Göre İstihdamı	13
Şekil 3: Maliye Politikası	17
Şekil 4: Para Arzının Etkileri	19
Şekil 5: Değişen Faktörlerle Üretim	22
Şekil 6: Teknolojinin Transferi	30
Şekil 7: Yeni Malların Hayat Devreleri	37
Şekil 8: Yenilikçi Ülkelerde Malların Hayat Devreleri	40
Şekil 9: Ülkelerde Malların Hayat Devreleri	41
Şekil 10: Yenilikçi ve Taklitçi Ülkelerde Yeni Bir Malın Hayat Devreleri	42
Şekil 11: DYY Gradoları (Türkiye)	46
Şekil 12: Ülkelerin Ticareti	57
Şekil 13: Rekabetçi Üstünlükler	58
Şekil 14: Dış Ticaretin Oluşumu	60

KISALTMALAR LİSTESİ

- Arge** : Araştırma Geliştirme
- DYY** : Dolaysız Yabancı Yatırımlar
- GSYİH** : Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
- GOÜ** : Gelişmekte olan (Gelişme dönemindeki) Ülke

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, gelişmekte olan ülkeler (GOÜ) ve bu ülkelerdeki teknoloji transferi ve teknoloji geliştirme, uluslararası ticaretin ve teknoloji transferinin sanayileşmeye etkileri incelenmiştir.

Birinci bölümde gelişmiş ülkelerin sanayileşmesi, ikinci bölümde sanayileşmenin ekonomik, sosyal ve politik dinamikleri, üçüncü bölümde teknolojinin sanayileşmeye etkileri ve bu çerçevede teknoloji geliştirme ve teknoloji transferi, dördüncü bölümde sanayileşme ve ticaret ile ticareti geliştiren teori ve politikalar belirlenmiştir.

Gelişmekte olan ülkelere teknoloji transferi çoklukla Vernon'un "Malların Hayat Devreleri" teorisine göre belirlenmektedir. Ülkelerin dinamiklerine ve sanayi politikalarına göre bir teknoloji transferi sağlanmalıdır. Ticaret örtüşen gelir düzeyindeki ülkeler arasında fazla gelişmektedir. Böylece oluşan ticaretten bütün ülkeler kazanç sağlamaktadır. Ancak teknoloji geliştiriminin etkinlik ve faydaları teknoloji transferine göre fazladır.

GİRİŞ

Sanayileşme imalat sanayilerinin geliştirilmesi çalışmalarıdır. Sanayileşme büyümeye ivme sağlar. Sosyal ve ekonomik olarak gelişme sanayi sektörünün geliştirilmesi ile sağlanır. Sanayi sektörünü geliştirmek için kapital stoku, teknolojik değişim, işgücü ve bunların üretime nakledilmesi gerekir.

Üretim faktörleri sanayileşmenin ekonomik dinamiklerinin belirlenmesi bakımından önemlidir. Bu faktörlerle birlikte teknoloji de faktörlere etkinlik kazandırmaktadır. Bir malın üretiminde teknoloji ve emek konuları belirleyici olmaktadır. Bu faktörler üretime nakledildikçe ülkelerin/toplumların ve ekonomilerin gelişmesi sağlanabilir.

Yeni teknolojilerin geliştirilmesi, üretilmesi ve sanayide uygulanması için bilgi üretimi gerekir. Teknolojik değişmeyi sağlamak için teknoloji geliştirmek veya (ülkelerin dinamiklerine göre) teknolojileri transfer etmek gerekir. Teknoloji geliştirmek için ekonomik, sosyal ve politik dinamikler geliştirilmelidir. Dinamikler sanayilerin gelişmesini sağlamalı, arge ve arge faaliyetlerine yapılan harcamalar artırmalıdır. Fakat teknoloji geliştiremeyen ülkeler teknoloji transfer ederek teknolojilerini değiştirebilirler. Transfer edilen teknolojiler üretim faktörlerinin miktarına, sanayi politikalarına, sosyal, ekonomik etkinliklere göre oluşturulmalıdır. Çünkü teknoloji üretildiği ülkeye göre gelişir. Bu nedenle transfer edilen teknolojiler ülkedeki dinamiklere göre olmalı veya değiştirilerek bu dinamiklere uygun hale getirilmelidir.

GOÜ'lerdeki yüksek teknoloji sanayiler ve yüksek teknoloji sanayileşme işsizliğe neden olmaktadır. GOÜ'lerde sanayileşme politikaları işgücünün faaliyetlerinin artırılmasına yönelik olmalıdır. GOÜ'lerde sanayiler işsizliğe neden olmayacak nitelikte olmalıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SANAYİLEŞME KAVRAMI VE GELİŞME AŞAMALARI

1.1 SANAYİLEŞME KAVRAMI

Sanayileşme ekonomik, sosyal ve politik dinamiklerin etkinliğinde endüstrilerin geliştirilmesidir. Sanayi sektörü kalkınma ve büyümeyi sağlayan en önemli sektördür. Sanayinin oluşturduğu gelir, teknoloji ve üretim artışı diğer sektörleri geliştirmektedir.

Miktar ve özellik olarak gelişen faktörler ekonomik değişkenleri ve sosyal politikalarla da sosyal dinamikleri geliştirmektedir. Böylece ekonomik kalkınma sağlanmaktadır. Kalkınma büyümeye göre ekonomik değişiklikler ile sosyal değişimleri oluşturur. Kalkınmanın çerçevesi büyümenin çerçevesinden fazladır.

Üretim artışı ile büyüme oluşur. Üretimin artmasında üretim faktörlerinin miktar ve üretkenliği çok önemlidir. Teknoloji üretimi çok önemli miktarda ve nitelikte değiştirmektedir. Teknoloji tüm üretim faktörlerinin etkinliğini artırmaktadır ve niteliklerini değiştirmektedir.

Ekonomik gelişmeyi sağlayan ya da belirleyen en önemli etkenler, üretim faktörlerinin miktarı ve teknolojidir. Faktörlerdeki ve teknolojideki gelişmeler üretilen malların ve hizmetlerin miktarının artmasına neden olur (Ertek, 2007:440). Teknolojideki gelişmelerle etkinlik tüm faktörler için artar. Teknolojinin gelişmesiyle faktör miktarları değişmese de etkinlikteki artış üretim artışına neden olur.

Büyüme mal üretiminin artmasıdır. Üretim, üretim faktörlerindeki ve teknolojideki gelişmelere göre artar. Kapital arttıkça hasıla da artar (Ertek, 2007:237). Kapitalin artması üretim artışına ve sanayileşmedeki gelişmelere neden olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin kapital stoku düşük seviyededir. Bu nedenle de GOÜ'lerde emek, büyümenin en önemli dinamiğidir. Nüfusun fazla olduğu GOÜ'lerde emeğin miktarı üretimde artırılmalıdır. Bunun için teknolojiler emek miktarının artmasını sağlayacak nitelikte olmalı, sanayi politikaları emeğin miktarının artırılmasına yönelik olarak oluşturulmalıdır.

Sanayi sektörünün gelişmesi üretim artışını, ekonomik gelişmeyi sağlar. Gelişmiş ülkeler milli hasıllarının önemli bölümünü sanayi faaliyetlerinde değerlendirmektedir. Faktörler sanayi sektörüne nakledildikçe ekonomik gelişmede ivme sağlanır (Kaynak, 2005:150).

Ekonomik gelişme sanayileşmenin ve sanayilerin geliştirilmesiyle oluşturulur. Sanayiler emeğin miktarını artıran nitelikte olmalı, üretim yöntemleri/teknolojileri, emeğin miktarını artıracak nitelikte olmalıdır.

Gelişmekte olan ülkeler de sanayileşmek için arge ve teknoloji geliştirme, faaliyetlerini, finans olanaklarını, teknoloji transfer etme çalışmalarını artırmalıdır. Sanayideki üretkenlik diğer üretim faaliyetlerinin üretkenliğinden fazladır. Ayrıca sanayiler arasında etki oluşturma ve geliştirme özelliği vardır.

Sanayi sektörü büyümeyi sağlayan en etkin sektördür. İmalatın ekonomik gelişmeyi artırma etkisi diğer sektörler göre fazladır. Tarım malları, çevresel etkenlerden etkilenmekte ve üretim miktarında değişimler olmaktadır. Ancak sanayideki üretim çoklukla talep ve arz göre değişmekte ve mevsimsel etkilerden etkilenmemektedir. Sanayideki etkinlik artırma olanakları diğer sektörlerden fazladır. Çünkü tarımdaki üretkenlik doğal kaynaklar kadar artırılabilir. Sanayide ise üretime nakledilen hammaddeler hariç diğer üretim faktörlerinin miktarı değiştirilebilir ve artırılabilir. Bu nedenle sanayilerde üretim dış etkenlere göre belirlenmez.

1.2 EKONOMİK VE TOPLUMSAL GELİŞME

Gelişmiş ülkelerde imalatın gayrisafi milli hasılda oluşturduğu etki ve artış yüksektir (Şahin, 1997:337). Gelişmiş ülke ekonomilerinde sanayi sektörünün etkinliği diğer sektörler göre fazladır. Sanayileşme ülkelerin gelişmişlik düzeyini artırmaktadır. Sanayiler geliştikçe ekonomik gelişme de artar. Çünkü sanayileşme büyüme ve gelirde artışa neden olur. Teknolojik değişimler sanayileri geliştirir. Sanayilerin gelişmesi ise teknolojik gelişmelerin artışını sağlar.

Gelişmekte olan ülkelerin özellikleri şunlardır: Milli hasıla düşüktür, nüfusun önemli bir kısmı geleneksel üretim faaliyetlerinde çalışır. Bu faaliyetlerde produktivite çok düşüktür. Sanayiler gelişmiş değildir. İhraç ettikleri mallar doğal kaynaklar ve

geleneksel üretimle üretilen mallardır. Finansman sağlama imkanları, teknoloji ve üretim düzeyleri düşük, nüfus yüksek fakat eğitim düzeyi ve yüksek teknolojilerin transfer edilmesini sağlayan emeğin geliştirilme olanakları düşüktür. Milli gelir artışı nüfusa göre çok düşük düzeydedir. Sosyal dinamikler gelişmenin sağlanamamasına neden olan bir nitelikte olabilir. (Gelenekler, inançlar, felsefeler, v.b.). Hasılının düşüklüğü üretim için yapılan giderlerin azalmasına neden olmaktadır (Dinler, 2000:518-521).

Gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler “fert başına milli hasıla” kavramına göre belirlenir (Şahin, 1997:335-338). Ekonomik değişkenler ve hasıladaki artışlar büyümeyi, sosyal değişkenlerdeki artışlar ise kalkınmayı sağlar. Ancak sosyal gelişme için öncelikle ekonomik gelişme sağlanmalıdır. Bunun için de fert başına milli hasılayı değerlendirmek gerekir. Nüfus artışı fert başına hasılayı düşürmektedir. Ayrıca ekonomik değişkenler sosyal değişkenleri sağlayamaz. Kalkınan bir ülke büyür ancak büyüyen bir ülkenin kalkınması için sosyal değişmelerin de olması gerekir. Gelirin yüksekliği standartların yükselmesini sağlamaz. Bunun için sosyal politikaların geliştirilmesi gerekir. Toplumsal gelişme devlet politikalarına, sosyal ve ekonomik faaliyetlere, eğitim çalışmalarına, teknolojiye ve değişmelere, toplumun niteliklerine, sosyal dinamiklere göre oluşur.

Tablo 1: Bölgelere Göre Gelişmekte Olan Ülkeler

Asya Pasifik		
Amerikan Samoası	Malezya	Solomon Adaları
Kamboçya	Mikronezya	Samoa
Çin	Marshall Adaları	Tayland
Fiji	Moğolistan	Timor
Endonezya	Myanmar	Tuvalu
Kiribati	Palau	Tongo
Kore Demokratik Cumhuriyeti	Papua Yeni Gine	Vanuatu
Lao PDR	Filipinler	Vietnam
Avrupa ve Orta Asya		
Arnavutluk	Macaristan	Romanya
Ermenistan	Kazakistan	Sırbistan
Azerbaycan	Kosova	Tacikistan
Belarus	Kırgız Cumhuriyeti	Türkiye
Bosna Hersek	Makedonya	Türkmenistan
Bulgaristan	Moldova	Ukrayna
Georgia	Karadağ	Özbekistan
Latin Amerika ve Karayipler		
Arjantin	Ekvator	Nikaragua
Belize	El Salvador	Panama
Bolivya	Grenada	Peru
Brazil	Guatemala	St. Lucia
Kolombiya	Guyana	St. Vincent
Kostarika	Haiti	Surinam
Küba	Honduras	Venezuela, RB
Dominika	Jamaika	
Dominik Cumhuriyeti	Meksika	

Ortadoğu ve Kuzey Afrika		
Cezayir	Tunus	Libya
Cibuti	Batı Şeria ve Gazze	Fas
Ürdün	Mısır	Suriye
Güney Asya		
Afganistan	Sri Lanka	Pakistan
Bangladeş	Maldivler	
Bhutan	Nepal	
Sahra Güneyi Afrika		
Angora	Gambiya	Raunda
Benin	Gana	Sao Tome ve Principe
Botsvana	Gine	Senagal
Burkina Faso	Gine Bissau	Sejšeller
Burundi	Kenya	Sierra Leone
Kamerun	Lesotho	Somali
Cape Verde	Liberya	Güney Afrika
Orta Afrika Cumh.	Madagaskar	Güney Sudan
Çad	Malawi	Sudan
Komorlar	Mali	Svaziland
Kongo Dem. Cumh.	Moritanya	Tanzanya
Kongo Cumh.	Mauritius	Togo
Fildişi Sahili	Mozambik	Uganda
Eritre	Namibya	Zambiya
Etiyopya	Nijer	Zimbabwe
Gabon	Nijerya	

Kaynak: Data.worldbank.org (Erişim tarihi: 12.02.2014).

Tablo 1’de az gelişmiş ülkeler görülmektedir. Bu ülkeler çoklukla Afrika, Asya ve Pasifik bölgesi ülkeleridir.

1.2 GELİŞME AŞAMALARI

Rostow'un gelişme aşamalarında toplumsal değişimin aşamaları şöyledir;

- Geleneksel Toplum (Tarım Toplumu)
- Kalkışa Hazırlık
- Kalkış
- Olgunluk
- Büyük Üretim Toplumu

Geleneksel toplum (Tarım toplumu) olarak nitelendirilebilecek çok az ülke vardır. Fert başına hasıla bu ülkelerde çok düşüktür. Faaliyetlerin az olması nedeniyle faktörler tarım işlerinde çalışır. Nüfusun çok önemli bir kısmı geleneksel tarım işlerinde faaliyet yapmaktadır. Tarım aşamasından kalkışa hazırlık aşamasına gelmek için ülkeler nitelikli bir etkiyle değişme sağlamalıdır. Sanayileşmeyi sağlamak için endüstrileşmeyi sağlayan etkenler gelişmelidir. Kalkış aşaması endüstrileşme aşamasıdır. Bu aşamada yeni endüstriler gelişir ve sağlanan gelirler yeni faaliyetlerde değerlendirilir. Tarım faaliyetlerinde de gelişmeler oluşur. Olgunluk aşamasında üretim faaliyetlerinde düzenlemeler ve teknik değişimler sağlanır. Büyük üretim aşamasında üretim çok yüksek düzeydedir (Kaynak, 2005:140-148).

Buna göre gelişme aşamaları için şu değerlendirmeler yapılabilir: Tarım aşamasında tarım faaliyetlerinin etkinliği fazladır. Tarım ekonominin gelişmesinde etkili olan sektördür. Ekonomik gelişmenin ivme kazandığı en önemli dönemdir.

Kalkışa hazırlık aşaması, tarım ile sanayi toplumu arasındaki aşamadır. Tarım ve sanayi toplumlarının niteliklerini taşır. Teknolojik gelişmelerin oluştuğu dönemdir.

Kalkış, sanayileşme aşamasıdır. Ekonomide sanayi üretiminin arttığı endüstri toplumdur. Teknolojik gelişmeler fazladır. Teknolojinin gelişmesi sanayileşmeyi artırır. Sanayilerin gelişmesiyle ticari faaliyetler de artar. Sanayileşme aşaması teknolojik gelişmelerin fazla olduğu, işbölümü, produktivite ve üretim artışının sağlandığı dönemdir.

Olgunluk aşamasında imalat endüstrilerinde ve teknolojiye gelişmeler artar. Teknoloji toplumu teknolojik gelişmelerin fazlaca arttığı, teknolojilerin üretilip geliştirebildiği, teknolojik gelişmenin, arge çalışma ve personellerinin arttığı dönemdir.

Büyük üretim toplumunda eski teknoloji malların üretimi geliştirmekte olan ülkelere nakledilerek, imalat sanayileri teknoloji endüstrileri haline gelir.

1.3 SANAYİLEŞMENİN GELİŞİMİ

İktisattaki hiçbir dönem sanayi devrimi kadar önemli ve şartların değişmesine neden olan etkiler oluşturmamıştır. Sanayi devriminden önce devletler hükmeden, hükmedilen olarak ayrılıyordu. Bu dönemde devletlerin çoklukla bir istila veya taht kavgası sonucunda sona erdiklerini görmekteyiz. Ancak devletler teknoloji düzeyi olarak değil iyi yönetim, idari yapılanma ve yetenekli devlet adamları yönüyle farklılık ve üstünlük oluşturmuşlardır. Toplum yoksul ve saraydaki lüks ise yüksek vergilerin sağladığı bir sonuçtur. Sanayi devrimi bu oluşumu değiştirdi. Devrimin yapıldığı ülkelerde kısa dönemde büyük ekonomik gelişmeler sağlandı, gelirleri arttı. Sanayileşen ülkelerle sanayileşmeyen ülkeler arasında oluşan ticaret sonucunda sanayileşmeyen ülkeler sömürülen ülkeler haline geldi. Böylece gelişmişlik düzeyindeki farklar arttı. Bunun sonucunda ülkeler gelişmiş ülkeler ve geliştirmekte olan ülkeler olarak adlandırıldı. Gelişmiş ülkeler üretim kapasitelerini yükselterek gelişmeyi dinamikleştirmeye çalışıyorlardı. Gelişmiş ülkelerin gelişme dönemlerini büyüme teorileri inceler. GOÜ'lerin amacı ise gelişmiş ülkelerin gelişme aşamalarına gelebilmektir. Bu konu ise kalkınma teorileri çerçevesinde incelenmektedir (Dinler, 2000:509-510).

Sanayileşme dönemi 18. yüzyılda İngiltere'de başlayıp diğer ülkeleri de etkileyen fabrika üretiminin arttığı dönemdir. Bu dönemde işbölümü, üretim, prodüktivite ve maliyet avantajları sağlanmıştır (Ertek, 1997:28).

Sanayileşmenin dönemleri şöyledir; (Dinler, 2012:61-62).

Birinci Sanayileşme: 1750-1870 yılları arası

İkinci Sanayileşme: 1870- 1940 yılları arası

Büyük Üretim: 1940- 1980 arası

Değiştirilebilir Üretim: 1980'den.

Gelişmiş ülkelerin imalat endüstrilerini oluşturan etkenler, az gelişmiş ülkeler gibi değildi. 18. Yüzyılda sömürgecilik faaliyetleri, hammaddelerin sağlanması, maliyetlerinin azalması, üretim artışı ve yüksek kazançları sağlamıştır.

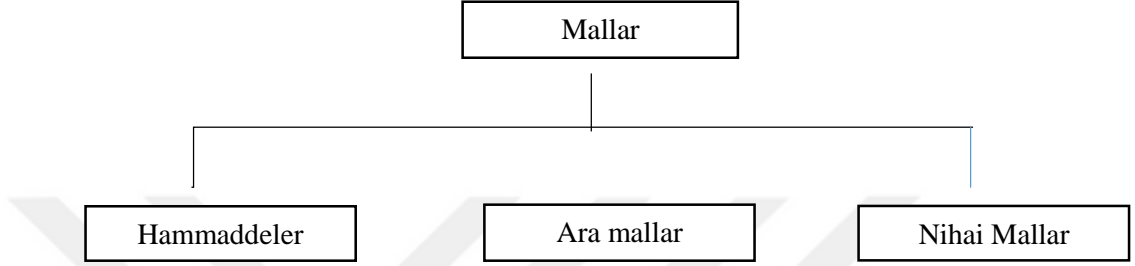
GOÜ'lerdeki gelişme aşamaları incelendiğinde sanayilerin geliştirilmesinde değerlendirmeler yapılabilir: GOÜ'lerde sanayiler faktörlerin en etkin değerlendirdiği, üretken endüstrilere göre ve sosyal dinamiklerin gelişmesini sağlayan nitelikte olmalıdır. Ancak rekabet düşüklüğü nedeniyle sanayilerin geliştirilmesi amacıyla rekabet azaltılmalıdır (ticareti azaltan kota, gümrük uygulamaları ve ithal ikameci sanayileşme politikalarıyla). GOÜ'lerde teknoloji geliştirilemediğinden teknolojideki değişme de teknoloji transferiyle sağlanır. Bu nedenle de üretim teknolojileri düşüktür. Sosyal ve ekonomik gelişme toplumların/ ülkelerin dinamikleriyle çelişmeyecek nitelikteki sanayi politikalarıyla oluşturulabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

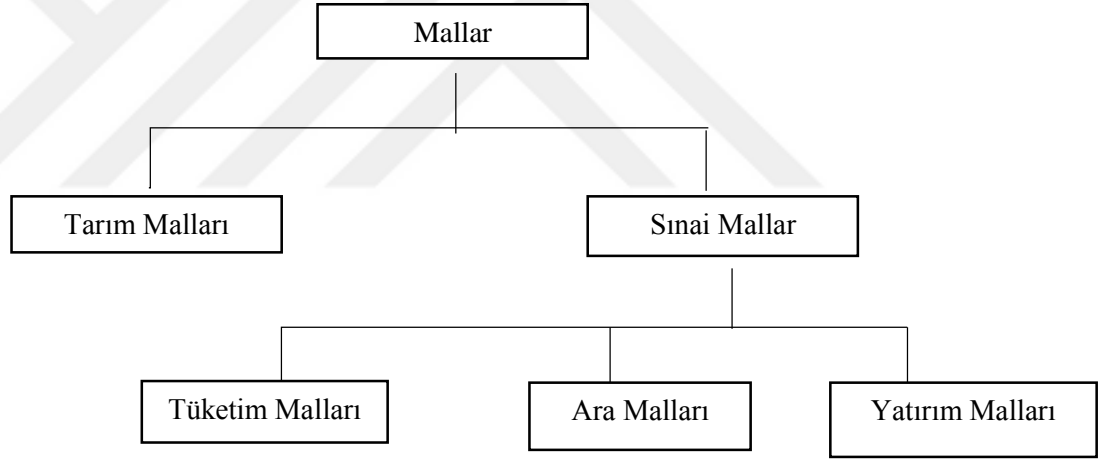
SANAYİLEŞMENİN DİNAMİKLERİ

Şekil 1: Malların Türevleri

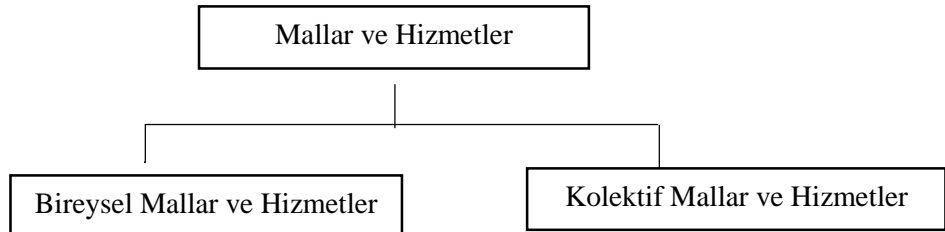
1. Sınıflama

2. Sınıflama

3. Sınıflama

Kaynak: Erol Manisalı, İktisada Giriş, Der Yayınları, 2010, s. 23.

2.1 EKONOMİK DİNAMİKLER

2.1.1 Hammaddeler

Ülkelerin hammadde miktarları değiştirilemez niteliktedir. Diğer faktörler üretilebilir ve değiştirilebilir niteliktedir ancak hammadde miktarları değişmez. Az gelişmiş ülkeler bu nedenle sömürgecilik oluşumlarından fazlaca etkilenmişlerdir. Ekonomik sömürü dolaylı olarak politik sömürüyü de oluşturmuştur. Ülkeler yeni mallar ürettikçe eski malların üretimini az gelişmiş ülkelere transfer eder. Dolayısıyla hammadde ithali değil diğer faktörler ihraç edilerek, GOÜ'lerde üretim yapılması sağlanmıştır.

2.1.2 Kapital

Kapital stoku, teknolojik gelişme ve emek ekonomik gelişmeyi sağlar. Kapitalin artması ile üretim ve etkinlik artışı sağlanır. Böylece diğer faktörler artmasa bile üretim artışı sağlanır.

Kapital üretilip değiştirilebilen bir faktördür (Manisalı, 2010:46). Gelişmiş ülkelerde işgücünün miktarı az olduğundan kapital miktarı artırılmalıdır. GOÜ'lerde emek bol olduğundan kapital miktarı azaltılır. Emek GOÜ'lerde üretimin en önemli belirleyicisidir. Emek büyümenin en önemli unsurları olan kapital, teknoloji ve işgücünü de üreten faktördür.

Üretkenliğin artışı üretimi de artırır. Özellikle gelişmiş ülkelerde teknolojinin geliştirilmesi üretim artışı sağlar. Fakat GOÜ'lerde üretim artışı emek ile sağlanır. Ekonomide toplam gelirin önemli bir bölümü kapitalden kazanç sağlayanlara gitmektedir. Dolayısıyla ekonomik gelişmeler sosyal gelişmeleri sağlayamamaktadır. İşsizlik, gelirin azalmasına neden olmaktadır.

Yatırımlar kapital stokundaki artışlardır (Şahin, 2010:304). Stokun artması kapital artışıyla oluşur. Kapitalin miktarı üretim seviyesini belirler.

2.1.3 Teknoloji

Teknoloji bilimin bir amaca göre uygulanmasıdır (Kobu, 2010:151). Teknolojinin sanayideki uygulamalarıyla yüksek özellikte mallar üretilir, etkinlik ve üretim artar.

Teknolojik gelişme üretim artışına neden olur. Teknoloji tüm faktörlerin produktivitesini artırmaktadır. Teknolojiler teknoloji geliştirme veya teknolojiyi transferiyle sağlanır.

GOÜ'lerde sanayileşme politikaları sosyal ve ekonomik dinamiklere göre oluşturulmalıdır.

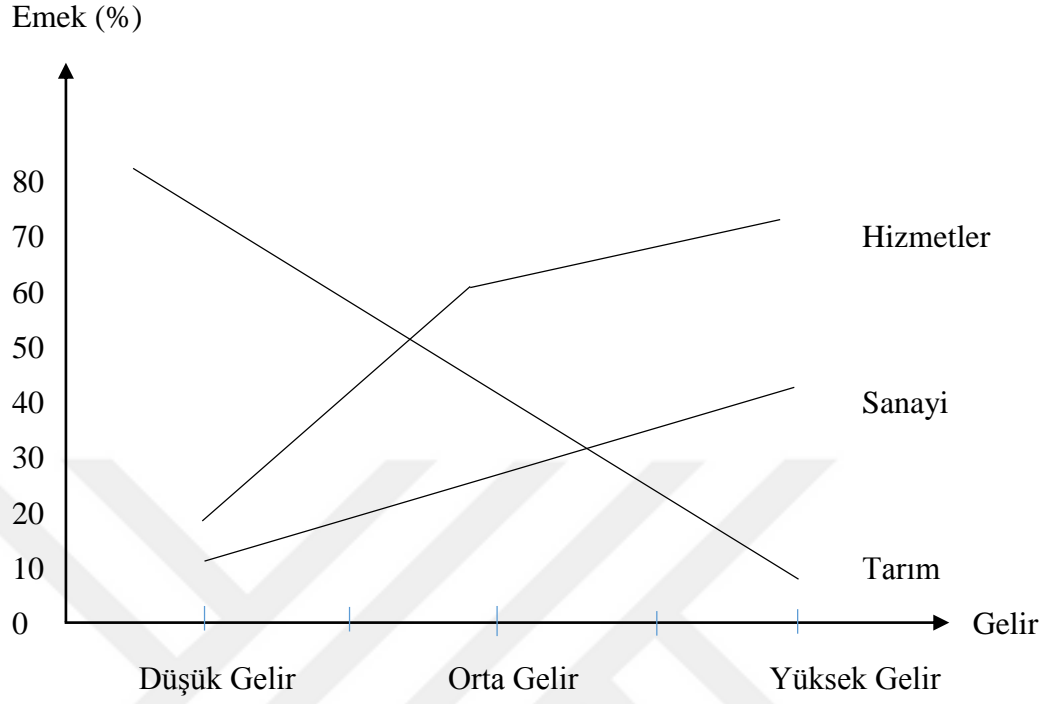
2.1.4 İşgücü

Emek mal ve hizmetlerin üretimini sağlayan işgücüdür. 16- 65 yaş arasında olup çalışmak isteyenler emek faktörünü oluşturur. GOÜ'lerde nitelikli emek kıt, nitelikli olmayan emek boldur (Parasız, 2010:25).

Sanayilerin gelişimi gelişmekte olan ülkelerin dinamiklerine uygun emek faktörünün bol olduğu bir sanayileşmeye neden olmalıdır. Ekonomik gelişme ve gelir artışı sosyal gelişmeleri sağlamazsa ekonomik gelişmeler etkinsiz olur.

Emek kapitali üreten faktördür. Öyleyse işgücü diğer faktörlerin niteliğini belirlemektedir.

Şekil 2: İşgücünün Ekonomilere Göre İstihdamı

Kaynak: Muhteşem Kaynak, Kalkınma İktisadı, Gazi, s. 135.

Şekil 2'ye göre emek az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere, tarımda azalarak, sanayide artarak, hizmetler de ise azalarak artmaktadır. Emek, az gelişmiş ülkelerde tarım kesiminde, gelişmiş ülkelere ve GOÜ'lerde ise hizmetler kesiminde çok miktarda çalışmaktadır.

Tablo 2: Gelişmişlik Düzeylerine Göre Toplam Nüfus Sayıları (2015)

<i>Ekonomi</i>	<i>Nüfus</i>
World	7349472,099
Gelişmekte olan Ekonomiler (Developing Economies)	5998781,973
Geçiş Ekonomileri (Transition economies)	304193,235
Gelişmiş Ekonomiler (Developed Economies)	1046496,891
Developing economies: Africa	1185077,113
Developing economies: Eastern Africa	393376,17
Developing economies: Middle Africa	151951,739
Developing economies: Northern Africa	223891,528
Developing economies: Southern Africa	62633,713
Developing economies: Western Africa	353223,963
Developing economies: America	629463,557
Developing economies: Caribbean	38544,893
Developing economies: Central America	172740,074
Developing economies: South America	418178,59
Developing economies: Asia	4173407,672
Developing economies: Eastern Asia	1485713,46
Developing economies: Southern Asia	1822974,074
Developing economies: South-Eastern Asia	633489,946
Developing economies: Western Asia	231230,192
Developing economies: Oceania	10833,631
Developed economies: America	361627,565
Developed economies: Asia	134637,517
Developed economies: Europe	521734,31
Developed economies: Asia and Oceania	163135,016
Developing economies excluding China	4622733,03
Developing economies excluding LDCs	5044624,169
Developing economies excluding LDCs: America	618752,49
Developing economies excluding LDCs: Asia	3846302,882
Developing economies excluding LDCs: Oceania	9863,049
LDCs (Least developed countries)	954157,804

Kaynak: unctadstat.unctad.org sitesindeki bilgilerle hazırlanmıştır. (Erişim Tarihi: 16.10.2015).

Tablo 3: Gelişme Düzeylerine Göre Toplam ve Cari Fiyatlarla Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (2014)

<i>Ekonomi</i>	<i>GDP (U.S. Dolar)</i>
Dünya (World)	77450910,1
Gelişmekte olan Ekonomiler (Developing Economies)	29206464,11
Geçiş Ekonomileri (Transition economies)	2617444,58
Gelişmiş Ekonomiler (Developed Economies)	45627001,41
Developing economies: Africa	2426500,67
Developing economies: Eastern Africa	304133,6018
Developing economies: Middle Africa	254853,3025
Developing economies: Northern Africa	761642,8786
Developing economies: Southern Africa	383565,0752
Developing economies: Western Africa	722305,8116
Developing economies: America	6078595,288
Developing economies: Caribbean	218464,3864
Developing economies: Central America	1491641,017
Developing economies: South America	4368489,884
Developing economies: Asia	20659669,48
Developing economies: Eastern Asia	12382326,24
Developing economies: Southern Asia	2993070,728
Developing economies: South-Eastern Asia	2468073,747
Developing economies: Western Asia	2816198,761
Developing economies: Oceania	41698,66904
Developed economies: America	19321740,56
Developed economies: Asia	4891716,305
Developed economies: Europe	19736526,34
Developed economies: Oceania	1677018,206
LDCs (Least developed countries)	921061,0178
LDCs: Africa and Haiti	561221,5467
LDCs: Asia	351805,4571

LDCs: Islands	8034,013972
LDCs: Africa	553219,9703
LDCs: Islands and Haiti	16035,59046
EU27 (European Union 27)	18440836,78
EU28 (European Union)	18498059,41
Euro area	13433237,82
G20 (Group of Twenty)	59338934,25
G7 (Group of Seven)	35707784,57
G8 (Group of Eight)	37573112,24

Kaynak: unctadstat.unctad.org sitesindeki bilgilerle hazırlanmıştır. (Erişim Tarihi: 16.10.2015).

2.1.5 Girişim

Girişimci, emek, kapital ve hammaddeleri üretime nakleden, yenilik yapan, çözümler geliştiren, yeni ürün, teknolojileri yöneten kişidir (Parasız, 2010:25). Girişim emek faktörünün değiştirilmiş halidir.

2.2 SOSYAL DİNAMİKLER

Toplumsal dinamikler toplumların niteliklerini temsil eden hukuki, felsefi, ekonomik oluşumlardır. Ekonomik yapının gelişmesi ve değişmesi bu toplumsal faktöre göre oluşur. Çünkü toplumlar sosyal dinamiklerine uygun ekonomik etkinlikler ve faaliyetler geliştirir. Ekonomik faaliyetler, toplumsal dinamiklerin etkisiyle belirlenmektedir. İnançlar, felsefeler, gelenekler, alışkanlıklar, toplumların ekonomik yapılarını etkiler. Toplumsal dinamikler ekonomik dinamikleri belirlemektedir.

Dış etkenler, kesinlikle ve sadece bu faaliyetler konusunda sonuçları etkileyen nitelikte olabilir (Şatıroğlu, 1988:18).

Geleneksel teorilere göre az gelişmişlik toplumsal ve ekonomik dinamiklerin etkinliğinde oluşmaktadır. Felsefe, inanç ve geliştirdiği hayat biçimlerinin oluşturduğu ekonomik faaliyetler ve etkinlikler (sosyal dinamiklerin ekonomik dinamikleri belirlemesi) toplumsal gelişmeyi sağlamaktadır.

Bir diğer teoriye göre gelişmiş ekonomiler az gelişmiş ekonomilerin ekonomik, finansal, teknolojik, sosyal oluşumlarını etkilemekte ve belirlemektedir. Yeni

teknolojileri geliştiren ülkeler gelişmekte olan ülkelerin sanayilerini, teknolojik değişmelerini, üretim ve ticaret yapılarını belirlemektedir. Teknoloji geliştirmeyen ülkeler ise düşük teknolojileri transfer eder. Teknoloji geliştirilemeyişi az gelişmiş ülkelerin eski teknolojilerle sanayileşmesine neden olmaktadır. Bu sebeple her ülke belirli miktarda teknoloji geliştirmek için harcamalarını ve finansmanını artırmalıdır.

Az gelişmiş ülkelerde emeğin bol olması nedeniyle emek faktörünün üretimde etkili olduğu sanayiler geliştirilmelidir.

Malthus'a göre yiyeceklerin aritmetik ve nüfusun geometrik olarak artışı ekonomik gelişmeyi negatif etkilemektedir. Ancak teknolojideki gelişmeler üretkenliği artırarak nüfus artarken yiyecekleri de artıracaktır. Teknolojinin gelişmesiyle etkinlik te artar. Emek, teknolojiyi de geliştiren faktör olduğuna göre emeğin geliştirilmesi etkinliklerin artışıında önemlidir.

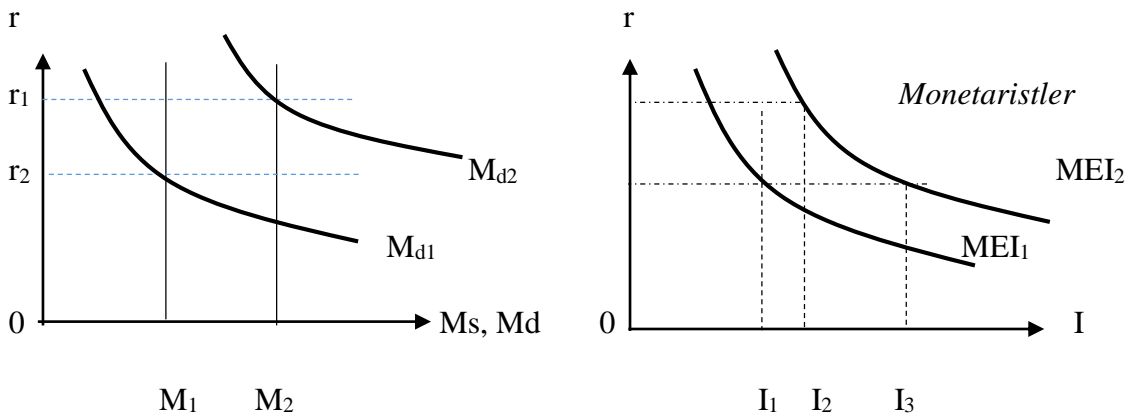
2.3 POLİTİK DİNAMİKLER

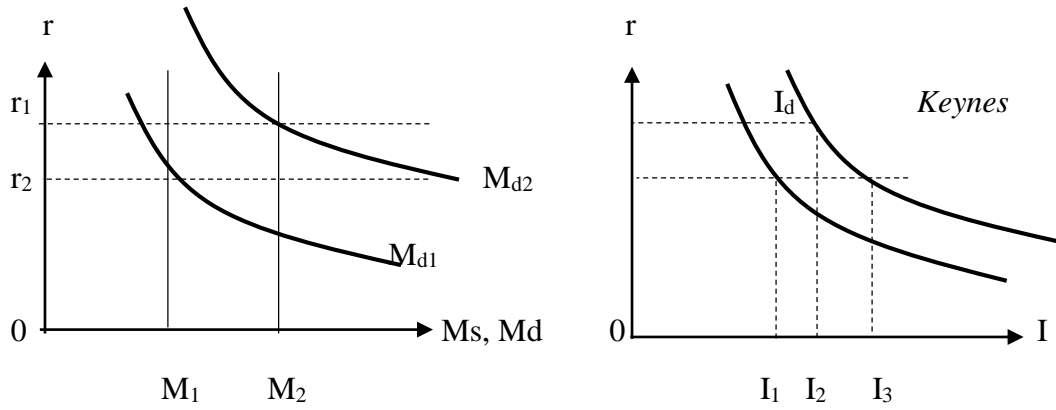
2.3.1 Maliye Politikası

Maliye politikaları kamu harcamaları ve vergiler yoluyla sağlanır. Vergilerin yatırımlar üzerinde önemli etkileri vardır. Vergiler arttıkça yatırımlar azalır veya vergiler azaldıkça yatırımlar artar.

Maliye politikalarından bir diğeri kamu harcamalarıdır. Kamu harcamalarındaki artış geliri ve yatırımların marjinal etkinliği paftasını (MEI) sağa yükseltir. Böylece toplam yatırımlar artar. Fakat bunun yanında tüketim amaçlı para talebini de artırır. Talebi artıran maliye politikaları toplam talebi ve para talebini artırır. Böylece faizler yükselir. Faizdeki artış yatırımları azaltır. Kamu harcamalarındaki artış, özel sektör yatırımlarının azalmasına (Crowding Out) neden olur (Parasız, 2003:122).

şekil 3: Maliye Politikası

Kaynak: İlker Parasız, Para Politikası, 6. Baskı, Ezgi, Mart 2003, s. 122.

(Şekil 3) Monetaristlere göre maliye politikası etkin değildir. Kamu harcamaları, faizlerin önemli miktarda değişmesine ve özel sektör yatırımlarının azalmasına neden olmaktadır. Keynesde ise maliye politikası etkin olup kamu harcamalarındaki değişimler faizlerde az bir değişmeye neden olmaktadır. Bu sebeple yatırımlardaki değişimler de düşük miktardadır (Parasız, 2003:123).

2.3.2 Döviz Politikası

Yabancı paranın fiyatının artması ithalatı azaltıp, ihracatı artırır. İhracatı artıran yüksek döviz, nihai malların ithalini azaltırken, ara ve yatırım malları ithalini azaltmaz. Bu oluşum gelişmekte olan ülkelerin ekonomik ve sosyal dinamiklerine göre gelişen bir oluşumdur. Diğer bir anlatımla GOÜ'lerde nitelikli ara malları ve kapital malları endüstrisi gelişmemiştir.

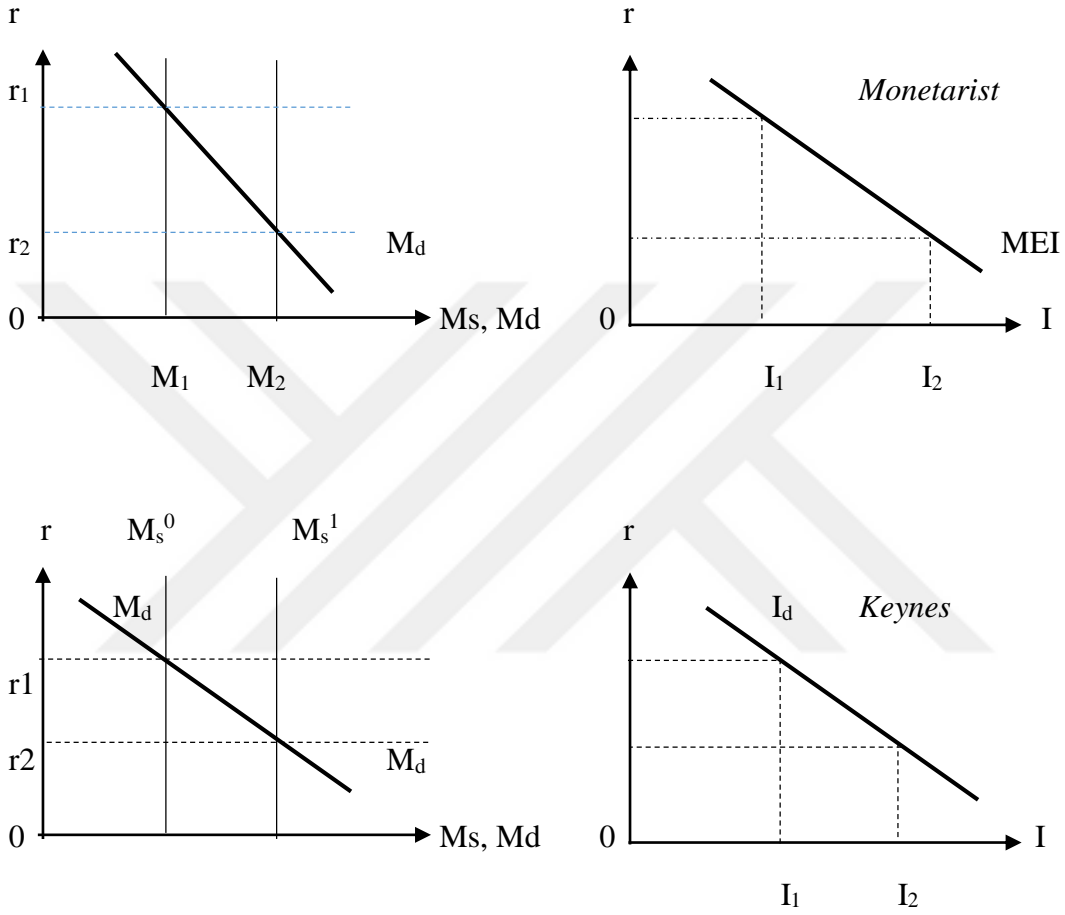
2.3.3 Para Politikası

Monetaristlere göre para politikaları milli hasılda maliye politikalarına göre etkili olur. Keynes'e göre maliye politikası etkilidir. Monetaristler'e göre faiz değişmelerine para talebindeki değişme az; yatırım harcamalarındaki değişme fazladır. Ancak Keynes'e göre para talebindeki değişim fazla, yatırımlardaki değişim düşüktür (Parasız, 2003:120).

Şekil 4'te para arzındaki değişmelerin yatırımlara etkileri yer almaktadır. Parasalcılara göre para politikası çok etkindir. Ekonomideki faiz r_1 ve yatırım I_1 iken para arzında oluşan bir artışla faizler r_2 ye azalır ve yatırımlar I_2 ye artar. Yatırımlardaki

artış Monetaristlerde çok olduğundan para politikası etkilidir. Keynes'de ise yatırım artışındaki değişme düşük ve para politikası etkin değildir (Parasız, 2003:121).

Şekil 4: Para Arzının Etkileri

Kaynak: İlker Parasız, Para Politikası, Ezgi, Mart 2003, s. 120.

Para talebi Monetaristlerde az etkin, diğerinde çok etkilidir. Talebi artıran para politikasında hane halkı elindeki likitle tahvil alır. Böylece faizler azalır. Faizdeki azalış ekonomide paranın talep edildiği düzeye iner. Keynes'de göre bu azalış düşük, Monetaristlere göre yüksektir. Para arzının azaltılması para talebini artırır. Fertler tahvilleri piyasaya arz eder ve dolaşımdaki para miktarını artırır. Böylece faizler de artar. Bu artış Monetaristlere göre fazladır. Faizlerin artması yatırımları azaltır (Parasız, 2003:121).

*Para politikası enflasyon, enflasyon ise yatırımları belirlemektedir. Para arzının artışı fiyatların da artışına neden olur.

Para arzındaki artış fiyatları (enflasyon) yükseltir. Bu ise faizleri azaltır. Para arzının artması ve tahvil talebinin artışıyla tahvil fiyatları yükselir. Böylece faizler azalır. Faizlerin azalması yatırımları artırır. Özetle para arzı, enflasyon ve yatırımlar arasında pozitif bir etki vardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SANAYİLEŞMEDE TEKNOLOJİNİN ETKİNLİĞİ

3.1 TEKNOLOJİ VE SANAYİLEŞME

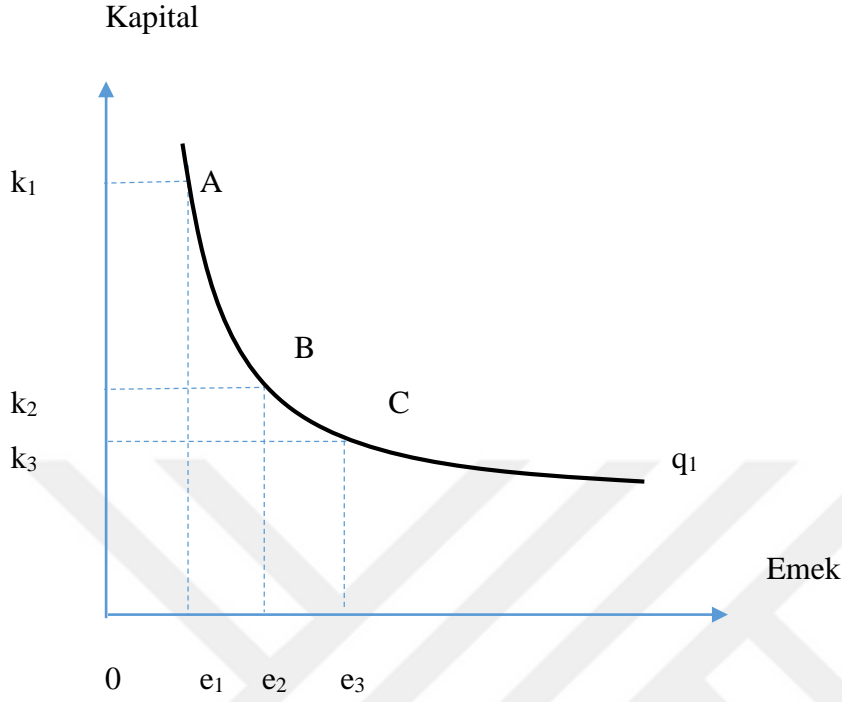
Teknolojik gelişmenin özellikle üretim faktörlerine önemli etkileri vardır. Teknolojideki gelişmelerin sanayide uygulanması sanayileşmeyi artırır, teknik bilgilerin ticarileştirilmesiyle de gelir sağlanır. Teknoloji tüm üretim faktörlerinin etkinliğini artırmaktadır. Üretim faktörlerinin üretkenliği artarsa miktarlar değişmese de üretim artar. Teknolojik gelişmelerle üretimi değiştiren teknolojik değişimler üretken faktörler ve etkin üretim yöntemleridir.

Teknolojik gelişme için teknik bilgiler geliştirilmeli ve üretime nakledilmelidir. Teknolojiler geliri artırır. Gelirin artması harcamalarda ve yatırımlarda ivme oluşmasını sağlar. Teknolojideki yükselmeler faktörlerin produktivitesini artırır.

Üretim teknolojisi, faktörlerden belirli miktarlar halinde ürünler üretilmesini sağlar. Teknolojilerin geliştirilmesi ya da transferi teknolojik değişimdir. Teknolojik değişim ile faktörlerin (emek- kapital) değişen miktarları ile yüksek bir üretim sağlanır. Teknolojik gelişme kapital stokunun produktivitesini artırabilir. Teknolojik değişim emeğin üretkenliğini artırabilir veya emek ve kapitalin üretkenliğini artırabilir (Ünsal, 2007:191-192).

Şekil 5'te q_1 üretim düzeyinin değişmemesi için emek miktarı arttıkça kapital miktarı azalmalıdır. Emek miktarının artmasıyla kapital miktarındaki düşme azalan miktarlarda olmaktadır. Emeğin miktarı arttıkça üretimde oluşturduğu değişim etkisi azalmaktadır. Bu nedenle emeğin artmasıyla azaltılan kapital miktarı da azalmaktadır.

Şekil 5: Değişen Faktörlerle Üretim

Kaynak: Zeynel Dinler, İktisada Giriş, 2000, s. 145.

Teknolojiler kapitalin niteliklerini belirler. Teknolojik gelişmeler üretimi artırır (Kaynak, 2005:227-228). Yeni üretim teknikleri bilgi üretiminin teknikler geliştirilmek amacıyla üretilmesidir. Yeniliklerle faktörlerden yüksek kazanç sağlanır. Emegın çalışma saatlerinde yapılan etkinlik artırıcı uygulamalar (vardiyalı çalışma) buna örnek oluşturabilir. Yeni üretim metotları diğeri bir yöntemdir.

3.2 BÜYÜME MODELLERİ

3.2.2 Harrod-Domar Teoremi

Harrod-Domar modelinde büyüme matematiksel olarak belirlenebilir özelliktedir. Talep, iş olanakları ve üretim arasındaki değişimleri ve etkileri araştırmaktadır. Teorem yatırımların üretim düzeyini artırıcı etkisini incelemiştir. Yatırımlar ulusal hasılda bir artış oluşturur ve öncelikle kapital malları ile altyapıya yönelik olduğundan üretimin ivmesini ve üretim düzeyini artırır (Dinler, 2000:512-513).

Harrod- Domar'a göre sermaye artışı değişen etkiler oluşturan bir etkidir. Örneğin yeni bir imalathanenin yapımı, faktör talebini artırırken, sağlanan üretim artışı ürün miktarını artırır. Yatırımlar üretimi artırır (Parasız, 2008:403). Bu uzun dönemdeki üretim artışıdır (Şahin, 2010:562).

3.2.3 Neoklasik Büyüme Teorisi

Neoklasik büyüme teorisinde teknolojik gelişme ve nüfus büyümeyi artırır, fakat teknolojik gelişme ve nüfus artışı ekonomik gelişmeleri sağlamaz (Parasız, 2008.131).

3.2.4 İçsel Büyüme Teorileri

İçsel büyüme teorileri Romer ve Lucas'ın çalışmalarıyla geliştirilmiştir. Büyümenin oluşumunda teknoloji ve işgücünü en etkin değişkenler olarak tanımlayan teorilerdir. Buna göre ekonomide etkinliğin artışı büyüme oluşumunu sağlar.

Bu teorilerde teknolojik değişme dinamikler ile oluşan bir gelişmedir (Ünsal, 2007:239). Diğer bir anlatımla ekonominin dinamikleriyle büyüme artışı sağlanabilir.

İçsel büyüme teorilerinde büyümeyi oluşturan etken emek produktivitesindeki artışlardır. (Parasız, 2008:175).

Büyüme sosyal, ekonomik ve teknolojik etkenlere göre belirlenmektedir. Bu etkenler ekonomide dinamik bir büyüme ve gelişmenin oluşumunu sağlamaktadır. Teoriye göre büyümeyi oluşturan ve tüm faktörlerin etkinliğini artıran en önemli faktörler teknoloji ve emektir. Bu faktörler tüm ekonomiye etki etmekte ve gelişime ivme sağlamaktadır. Emek teknolojiyi geliştirir. Teknoloji ise üretim faktörlerinin etkinliğini artırır.

Ancak ekonomide dinamikler ne kadar gelişmiş olursa olsun faktör transferi sağlanmazsa gelişme ve etkinlik azaltacaktır. Bu dönem faktör miktarlarının artırılmadığı, üretkenliğin, yeniliklerin oluşmadığı dönemdir.

Dış dinamiklerle oluşan bir kalkınma ise ulusal kalkınmayı azaltmakta ve diğer ülkelerin etkisini artırmaktadır. Gerçek bir gelişme bir ülkenin iç dinamikleriyle oluşabilir. İçsel dinamiklerin etki ve dinamizmleri fazladır. Dinamizmini içsel dinamiklerinin oluşturduğu kalkınma faktörlerin dış dinamiklere eklemlenmesinin

oluşturduğu negatiflikleri gideren, azaltan ya da etkisiz hale getiren özelliğindedir. İçsel dinamiklerle oluşan kalkınmanın faktörleri sağlamak amacıyla finansal, ekonomik, teknik olanaklar sağlama ihtimali fazladır (Şatıroğlu, 1984:172).

3.3 TEKNOLOJİ GELİŞTİRME

Teknoloji geliştirme nitelikli emeğin ürettiği bilgilerin mal veya teknikler haline getirilmesi, böylece teknolojik gelişme sağlanmasıdır. Yeni uygulama ve tekniklerin geliştirilmesi ile de teknolojik gelişme sağlanabilir.

Prodüktivitenin artmasının nedeni kapital artışlarından çok, yeni tekniklerin geliştirilmesidir (Parasız, 2008:12). Bilgiler faktörlerin etkinliğini artırırsa üretim artışı oluşur. Faktörlerin yeni çalışma yöntemleriyle çalıştırılması ile sağlanan gelişme teknolojik gelişmedir.

Maliyetleri azalan ve kazançları artan firmalar bu gelişmelerin artmasını sağlamak amacıyla arge faaliyetlerini artırır. Arge harcamalarıyla yeni teknolojiler geliştirilir ya da geliştirilmiş teknolojiler geliştirilir. Endüstri düzeyinde kapital ve teknoloji artışıyla etkinleşmede ivme kazanılır (Şatıroğlu, 1984:60).

Teknoloji geliştirme sanayileşmede önemli bir etkidir. Gelişmiş ülkeler teknoloji geliştiren ülkelerdir. Gelişmelerinin en önemli nedeni de teknoloji geliştirebiliyor olmalarıdır. Geliştirdikleri teknolojilerle üretim teknoloji, rekabet, monopol, kazanç artırma, teknolojileri transfer etme, üretim devrelerini belirleme gibi nitelikler kazanırlar. Bilgi geliştirilerek yeni bilgilerin üretilmesine olanak sağlar. Bilgi gelişerek bilgi üretimini teknolojileri, yeni ürünleri oluşturur. Teknoloji üretimi ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlar. Teknolojik gelişmeler sanayi toplumunun oluşmasındaki en önemli dinamiklerdendir.

Teknoloji geliştirmek için, finans piyasaları, araştırma geliştirme faaliyetleri ve nitelikli işgücü oluşturulmalıdır. İşgücünün gelişmesi, teknolojik gelişmeleri artırır. İşgücünü geliştirmek için eğitime yapılan harcamalar artırılmalıdır. Teknoloji geliştiren ülkeler milli gelirlerinin önemli bir miktarını arge faaliyetlerine harcamaktadır. Çünkü teknolojik gelişme, araştırma faaliyetleri ile oluşturulur. Teknoloji transfer etmek gelişme değildir. Transfer eski teknolojilerin yüksek harcamalarla ithalidir. Bu nedenle

de teknolojik gelişme teknoloji transferiyle değil, teknoloji üretimiyle sağlanmalıdır. Ülkeler teknoloji üretme çalışmalarını artırmalıdır. Teknoloji geliştirildikçe artırılabilir bir faktördür. Diğer bir deyişle teknolojik gelişmelerin oluşumu ile yeniden geliştirilmesine olanak sağlanır. Gelişmekte olan ülkeler olanaklarını teknoloji geliştirme için nakledelemlerse gelişmiş ülkeler haline gelebilirler.

Az gelişmiş ülkelerde teknoloji üretiminin yapılamaması eski teknoloji malların üretilmesine neden olmaktadır. GOÜ'lerin ticaret yaptığı ülkeler gelir düzeyleri ve talepleri nedeniyle gelişmekte olan ülkelerdir. Rekabet edilebilecek ve üretim yapılabilecek malların piyasası düşük teknoloji mallar piyasasıdır.

Tablo 4: Arge Faaliyetleri
(Gsyih'nın %)

Ülkeler	2008	2009	2010	2011
Fransa	2.12	2.27	2.24	2.25
Almanya	2.69	2.82	2.80	2.84
Japonya	3.47	3.36	3.26	..
İsveç	3.70	3.60	3.39	3.37
İngiltere	1.78	1.84	1.80	1.77
ABD	2.86	2.91	2.83	2.77
EU 27	1.84	1.92	1.91	1.94
Türkiye	0.73	0.85	0.84	..
Finlandiya	3.70	3.94	3.90	3.78
Danimarka	2.85	3.16	3.07	3.09
Kanada	1.92	1.94	1.85	1.74
İtalya	1.21	1.26	1.26	1.25
Belçika	1.97	2.03	2.00	2.04
Kore	3.36	3.56	3.74	..
Toplam	2.36	2.41	2.38	..

Kaynak: oecd.org, Erişim tarihi: 23.09.2015

Tablo 4'de ülkelerin arge faaliyetleri görülmektedir. Buna göre, milli gelirinden arge'ye en fazla harcama yapan ülkeler ABD, İsveç, Danimarka, Finlandiya, Japonya, Kore gibi, Güney Amerika, Avrupa ve Asya ülkeleridir. Bu ülkeler gelişmiş teknoloji

üreten yenilikçi ülkelerdir. Arge harcamalarının artışı ülkelerin teknoloji geliştirme ve sanayileşme düzeylerini artırmaktadır.

Yüksek teknoloji üreten firmalarda nitelikli işgücü, ücretler, teknoloji geliştirme ve kazanç yüksektir. Teknoloji iktisat politikaları ve uluslararası ilişkiler konularında önem teşkil etmektedir (Kobu, 2010:152). Gelişen teknolojiler ile üretilen malların niteliklerinde artış sağlanır. Nitelikçe gelişen mallar tüketiciler için sosyal olanakları artırmaktadır. Tüketilen mallardaki teknoloji düzeyinin artması standartların değişmesine neden olacaktır.

Teknoloji geliştirildiğinde yenilikçi ülkeye kazanç sağlar. Yeni ürün aşamasında fiyatlar yüksektir. Ancak gelişmiş teknolojili malların talebi de fazladır. Gelişmiş bir malın yüksek fiyatlı olduğu ürün döneminde yüksek bir talebi vardır bu oluşum kazançların çok yüksek olmasına sebep olur. Teknolojiyi geliştiren yenilikçi ülke ise bu dönemde büyük kazançlar sağlar ve monopol oluşturur.

Teknoloji geliştirme ülkelerin ihracat gelirlerini ve teknoloji düzeyini yükseltir. Teknolojik gelişme uluslararası rekabeti artıran önemli bir faktördür. Özellikle gelişmiş ülkelerde yeni teknolojili mallar talep edilmektedir. Gelişmiş ülkeler farklılaştırılmış ve yüksek teknolojili malların ticaretini yaparlar.

Teknoloji geliştirmede devlet politikalarının önemi fazladır. Gelirin ne kadarının bu faaliyetlere nakledileceği ve faaliyetlere göre yapılan harcama miktarları politikalarla belirlenir. Devlet teknoloji geliştirme politikasının en önemli belirleyicisidir. Devlet teknolojik değişmeler konusunda maddi ve teknik yardım sağlama, eğitim faaliyetlerini artırma, personel geliştirme ve yetiştirme gibi faaliyetleri yapar. Ekonomik ve sosyal gelişmeler teknolojik gelişmeyle sağlanır. Teknoloji düzeyi artan bir toplum bilgi stokunu ve toplumsal gelişmişlik düzeyini artırır, ekonomik olarak gelişir.

Teknolojiler üniversiteler, özel sektör ve kamu kuruluşlarının arge bölümlerinde geliştirilir. Bu nedenle teknolojilerin üretildiği yerlere sağlanan finansal ve teknik

olanaklar artırılmalıdır. Teknolojiler en son değişmelere göre üretilmeli ve ülkelerin teknoloji düzeylerine ve uygulanacağı sektörlere uygun olmalıdır. Teknoloji geliştirilerek teknoloji transferi için yapılan finansal harcamalar da azaltılmış olur. Rekabet avantajı ve gelir artışı sağlanır.

Gelişmekte olan ülkeler de teknoloji geliştirebilir. En gelişmiş teknolojiler geliştirilemese bile her ülke belirli bir seviyede teknoloji üretebilir. Teknoloji geliştiren GOÜ'lerin geliştirdiği teknolojiler, ülkelerin teknoloji düzeyine göre olacağından ekonomik ve sosyal dinamiklerle gelişmeyen gelişmeler sağlanır. Teknoloji transferindeki en önemli konu da transfer edilen teknolojilerin ülkeye göre olmama bu nedenle de teknolojilerin ülkeye göre değiştirilmesidir. Teknolojiler, transfer edildikleri ülkelerde, teknolojiyi geliştiren ülkede çalıştığı etkinlikte çalışmayacaktır.

Teknoloji geliştirme ülkenin teknoloji düzeyine ve dinamiklerine göre yapılacağından teknoloji geliştirmekle sağlanan ekonomik ve sosyal kazanç, teknoloji transfer etmekle sağlanan kazançtan yüksek olacaktır.

Teknoloji geliştirme bu nedenle çok önemli bir konudur. Teknolojiyi geliştirenlere devlet yeterli olanakları sağlamalı, teknik yardım ve teknoloji geliştirilmesi için politikaları yapmalıdır.

3.4 TEKNOLOJİ TRANSFERİ

Gelişmekte olan ülkeler, teknoloji geliştirme faaliyetleri az olduğundan teknolojik değişimlerini, teknoloji transferi ile sağlarlar.

Teknoloji transferi teknolojilerin ülkeler arasında nakledilmesidir. Teknoloji transferini belirleyenler yerli firmalar ve yabancı teknoloji geliştirenlerdir. Fakat sosyal ve ekonomik politikaların da transferde önemli etkileri vardır (Kobu, 2010:149). Yerli firmalar teknoloji ithali kararlarını uygulamakta, yenilikçi ülkeler teknolojiyi ihraç etmekte, devletler ise teknoloji ve sanayileşme politikalarıyla teknolojinin transferini belirlemektedirler. Teknolojiyi üretenler ve transfer edenler arasındaki politikaları geliştiren ve uygulayan devlettir. Transfer geliştirilen sosyal ve ekonomik politikalara göre yapılmalıdır. Politikalar ülke dinamiklerini destekleyen ve gelişmesini sağlayan

nitelikte politikalar olacağından, teknoloji transferleri de teknolojik gelişmede pozitif etkiler oluşturacaktır. Ekonomik politikalar sanayileşmeyi, sosyal politikalar ise sanayileşmenin ülke dinamiklerine uygun olarak gelişmesini sağlayacak nitelikte olmalıdır. Teknolojik gelişmeler ekonomik gelişmeleri sağlar. Ancak teknolojideki değişimler sosyolojik değişkenlere göre olmalıdır. Teknoloji geliştirmeye sağlanan gelirin üretim faktörlerine etkileri değişkendir. Gelir kapitalde fazla, işgücünde az miktarda değişmeye neden olacaktır. Ekonomik kazançlar sosyal kazançları sağlamalı, sosyal değişimler işgücünde oluşturduğu etkilerle değerlendirilmelidir.

Uluslararası teknoloji transferinde üretenler gelişmiş ülkeler, tüketenler ise az gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerdir. Az gelişmiş ülkelerde teknoloji üretimi yapılamaması nedeniyle bu ülkeler teknoloji transfer etmektedir. Eski teknolojiler eski olsa bile, az gelişmiş ülkelere göre yeni teknolojilerdir. Teknolojinin transferini yenilikçi firmalar belirler. Teknoloji transferinde teknolojinin düzeyi konusu önemlidir. Gelişmiş teknolojiler gelişmiş ülkelerde teknolojinin evrimine göre üretilmektedir. Az gelişmiş ülkelerin ekonomik, sosyal ve teknolojik dinamikleri transfer edilen teknolojiye göre olmalıdır. Teknolojideki gelişmeler gelişmiş toplumlarının ekonomik ve sosyal yapılarına göre oluşturulmuştur. Az gelişmiş ülkelerde teknolojiler transfer edildiği için ekonominin dinamiklerine göre bir teknolojik değişim oluşturulamaz. Firmaların amacı kazançlarını artırmaktır. Çokuluslu şirketlerin de amacı kazancını dış piyasalardaki faaliyetleri sayesinde artırmaktır. Doğrudan yabancı yatırımlar bu sebeple kazançlarının yükselmesini sağlayacak yapıların geliştirilmiş olduğu ülkelerde yapılır. Çokuluslu şirketler DYY'ların yeni olduğu dönemlerde altyapıları gelişmiş olmayan ülkelerdeki olanakları geliştirmişlerdir. Olanakların geliştirilemediği ülkeler ithal ettikleri yüksek teknolojilerden düşük etkinlik sağlarlar. Yüksek maliyetlerle ithal edilen teknolojilerin etkinliğinin sağlanmaması, ayrıca teknolojilerin etkin çalışmasını sağlayan emeğin olmaması ve bu sebeple diğer ülkelerden emeğin ithali de maliyetleri yükselten etkenler olarak az gelişmiş ülkelerdeki teknoloji transfer maliyetlerini artırmaktadır. Yüksek teknolojinin sağladığı kazançlar ülkelerin toplumsal, ekonomik, politik şartlarına göre artar veya azalır. Üretim etkinliğinin veya produktivitesinin artmasında bu özellikler etkilidir (Şatıroğlu, 1984:174-180).

Endüstriler geliştikçe yani endüstrideki firmalar ve üretim düzeyi yükseldikçe firmaların çalışmasını kolaylaştıran ve maliyetlerinin düşmesine yol açan avantajlar artacaktır. Ödenmeyen üretim faktörü veya pozitif ekonomiler olarak adlandırılan bu avantajlar ucuz ara malları, nitelikli emek ve alt-yapı tesislerinin sağlanmasıdır. Yüksek maliyetlerle üretim yapan endüstrilerin ara mallarını daha düşük maliyetle üreten üreticilerden sağladıklarında maliyetlerinde düşüş olacaktır. Yeni endüstrilerde nitelikli emek yoktur. Bu nedenle firmalar nitelikli elemanlarını yetiştirmektedir. Ancak endüstride faaliyette olan firma sayısı arttıkça, firmalar niteliği yüksek emeği yetiştirmek yerine endüstrideki nitelikli emeği naklederek avantaj sağlarlar. Teknolojinin yükselmesi endüstrilerdeki nitelikli emek talebini artırmaktadır. Endüstriler geliştikçe bu endüstrilere hizmet arz eden firmalarının da sayısı artmaktadır (danışmanlık, teknik inceleme, reklam gibi). Endüstriler geliştikçe belirli bir bölgeye yapılan sanayi gelişimini sağlayan olanaklar da geliştirilmektedir. Bu gelişmeler maliyetlerin azalmasına neden olan önemli bir etkidir. Negatif ekonomiler endüstriler çok fazla geliştikçe olumsuz etkiler oluşturmakta ve maliyetlerin yükselmesine neden olmaktadır. Endüstrideki firma sayısı arttıkça aralarında zararlı etkiler oluşmaktadır. Örneğin firma sayısının artması etkinliğin azalmasına neden olmaktadır (Çevre tahribatları ve trafik sorunları). Firma sayısındaki artışlarla faktör talebinin artması da faktör fiyatlarını yükselten olumsuz bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Pozitif ve negatif ekonomiler maliyetleri artıran ya da azaltan etkenlerdir (Dinler, 2000:165-166)

Teknoloji transferinde en önemli konu teknolojinin düzeyidir. Gelişmekte olan ülkeler nüfusun, emek faktörünün bol olduğu ülkelerdir. Yüksek teknolojiler faktörlerin etkinliğini artırdığından teknoloji transferi sosyal ve ekonomik dinamiklere göre belirlenmelidir.

Teknoloji geliştirmede ekonomik, sosyal dinamiklerin teknolojik gelişme için nakledilmesi gerekir. Teknoloji geliştiremeyen ülkeler ise teknoloji transfer etmekle düşük teknolojileri sağlamaktadır. Düşük teknolojiler teknoloji üretemeyenler için teknoloji geliştirmek kadar olmasa da teknoloji transferi de bir teknolojik gelişmedir. Ayrıca bu teknolojilerin ülkenin yapısına uygun hale getirilmesi çok önemlidir. Faktör miktarlarına göre yapılamayan üretim, etkinliğin azalmasına ve faktörlerin iyi

değerlendirilemeyeişine neden olur. Teknoloji seviyesi ülke dinamiklerine göre artırılamayan teknolojik gelişmeler GOÜ'lerde toplumsal olumsuzluklara ve özellikle işsizliğin artmasına neden olmaktadır.

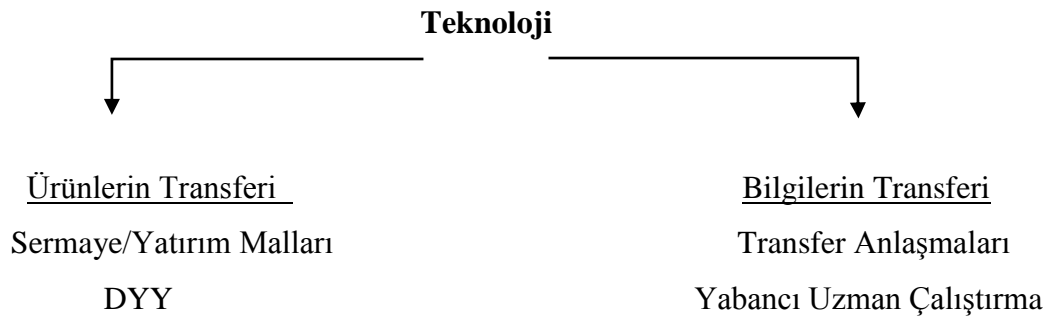
Teknoloji transferi sermaye malları ithali, transfer anlaşmaları ve dolaysız yabancı yatırımlar ile oluşmaktadır.

Üretim teknolojisi belirli bir üretimin değişik faktör miktarlarıyla üretilmesidir (Kaynak, 2005:223). Faktör miktarları değiştirilebilir ve belirli bir üretim seviyesi değişik faktör miktarları ile oluşturulabilir. Eğer ülkede işgücü bolsa işgücünün çoklukla çalıştığı teknolojilerle üretim yapılmalıdır.

Üretimde nitelikli ve niteliksiz işgücü konuları da önemlidir. Çünkü nitelikli ve nitelikli olmayan işgücünün çalıştığı sanayiler de değişiktir. Nitelikli işgücünün çalıştığı endüstrilerde teknoloji düzeyi yüksek, niteliksiz işgücünün çalıştığı sanayilerin teknoloji düzeyi düşüktür (nitelikli işgücü teorisi). Sermaye faktörünün fazla olduğu ülkelerde kapitalin fazlaca çalıştığı sanayiler geliştirilmelidir (gelişmiş ülkeler). Emek, kapital ve işgücünün nitelik ve düzeyleri teknolojiyi ve üretimi belirler.

Üretim faktörlerinin miktarı teknoloji düzeyini belirler. Nüfusu yüksek, kapital miktarı az, teknoloji düzeyi düşük bir ekonomi hammaddelerle üretim yapan sanayilerini geliştirmelidir (Manisalı, 2010:51-52).

Şekil 6: Teknolojinin Transferi

Teknoloji transferi şekil 6'daki gibidir. Buna göre ürünlerle sağlanan teknoloji transferi, sermaye malları ithali ve dolaysız yabancı yatırımlarla bilgiyle sağlanan teknoloji transferi ise transfer anlaşmaları ve yabancı uzman çalıştırmayla oluşur. Bilgilerin transferiyle üretim faktörlerinin etkinliğini artıran teknikler transfer edilir.

Teknolojinin transferiyle yenilikler benimsenir. Transferle teknolojiler ve bu teknolojilere yönelik teknikler de nakledilir. Teknolojinin transferi teknolojinin geliştirilme aşamalarıdır (Kaynak, 2005:239).

3.4.1 Sermaye Malları İthali Yoluyla Teknoloji Transferi

Teknoloji transferi sermaye malları ithali yoluyla da yapılır. Kapital malları ithali ile teknolojik değişme ve gelişme sağlanır. Böylece teknoloji transfer edilir. Nitelikli işgücü teknolojileri geliştirerek yeni teknikler ve teknolojiler üretebilir.

Sermaye malları ithali de diğer transfer yöntemlerindeki gibi Vernon'un transfer teorisine göre yapılır. Sermaye malları da doğrudan yabancı yatırımlar ve transfer anlaşmaları gibi teknolojik evrimin değişmesiyle oluşturulabilir. Sermaye mallarının ithal edilmesi özellikle yerli sermayenin gelişmesini sağlayan bir transfer yöntemidir. Bu nedenle de döviz giderlerinin artmasını ve ülkeden teknolojinin ithal edildiği ülkelere gelir transfer edilmesine neden olur. Diğer bir deyişle yerli firmaların harcamalarını diğer transfer yöntemlerine göre artıran bir uygulamadır.

Doğrudan yabancı yatırımlar yabancı sermayeyi, transfer anlaşmaları ise yerli ve yabancı sermayeyi geliştirir. Harcamalar doğrudan yabancı yatırımlarda yabancı firma tarafından sağlanır. Dolayısıyla DYY'lar yerlilerin harcama yapmalarına sebep olmaz. Doğrudan yabancı yatırımlar işsizliği ve döviz giderlerini azaltır. Ancak yatırımların yabancılar lehine oluşmasına neden olduğundan, üretimden sağlanan gelir ve kazançların yabancılar gitmesine sebep olur. Böylece yurtiçi hasılayı artırırken, milli hasılayı artırmaz. Yabancılar sağladıkları geliri ülkelerine naklederler.

Sermaye malları ithali ile yerli yatırımlar gelişir. Sağlanan gelirler yeni yatırım faaliyetleri için harcanabilir, gelir diğer ülkelere nakledilmez, gelir ve döviz kazancı sağlanır, milli hasıla artar.

3.4.2 Dolaysız Yabancı Yatırımlar ile Teknoloji Transferi

GOÜ'lerde sermaye artışının oluşmama nedenleri teknoloji, arge ve finansman düşüklüğüdür. Bu ülkelerde gelirin büyük bölümü harcamalara yöneltilmekte bu ise yatırımları azaltmaktadır.

Yabancı finansman borçlar, hibe yardımlar ve doğrudan yabancı yatırımlarla sağlanır. Hibe ve yardımların düşük düzeyde olması, borçların ise özellikle ödeme dönemlerinde oluşturduğu negatif etkisi nedeniyle DYY'lar gelişmiş ülkelerde de GOÜ'lerde de en fazla uygulanan finansman yöntemidir. Gelişmekte olan ülkelerin yatırımlarını artırmak için doğrudan yabancı yatırımlar artırılmalıdır. Borçlar özellikle tüketime harcanan ve bu sebeple de yatırım etkisi çok düşük olan uygulamalardır. Hibe ise çok fazla uygulanmayan bir finans yöntemidir.

Teknoloji transfer anlaşmalarıyla yapılan transferlerle, yenilikçi ülkenin yabancı ülkelerdeki etkinliği azalacaktır. Nakledilen teknolojiler teknolojiyi ithal eden firmalarca diğer firmalara nakledilebilmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlarla transferde ise üretim teknolojiyi geliştirenlerce sağlanır ve teknolojiler diğer firmalara nakledilmez.

Tablo 5: Ekonomilere Göre Dolaysız Yabancı Yatırımlar

(Million A.B.D. Dollars)

Ekonomi	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gelişmekte olan Ülkeler	2.603.929	2.579.156	2.958.167	3.485.592	3.983.342	4.600.927	4.993.339
Geçiş Ekonomileri	388.947	230.046	332.891	403.165	408.328	456.559	554.769
Gelişmiş Ekonomiler	16.350.476	13.709.303	16.298.044	17.399.827	17.521.120	18.858.787	20.764.517
Dünya	19.343.353	16.518.505	19.589.102	21.288.584	21.912.791	23.916.273	26.312.624

Kaynak: unctadstat.unctad.org sitesine göre oluşturulmuştur. (Erişim Tarihi: 17.04.2014)

Tablo 5’deki, 2007-2013 yılları arasındaki küresel dolaysız yabancı yatırımlarına göre DYY’lar gelişmiş ülkelere fazla miktarda yapılmaktadır. Buna gelişmiş ülkelerin sosyal, ekonomik ve teknolojik faktörleri neden olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde nitelikli emeğin miktarı fazla, teknoloji düzeyi yüksek, sanayinin gelişmesinin sağlayan teknik, ekonomik, politik, sosyal, hukuksal unsurlar sağlanmıştır. Bu özellikler doğrudan yatırımların gelişmiş ülkeler arasında artmasını sağlar.

Teknoloji değiştikçe (evrimleştikçe) teknolojinin düzeyi de değişir/azalır. Taklit edilebilen teknolojinin düzeyi düşer. Bu nedenle ülkeler ve firmalar üretimlerini maliyetlerin az olduğu ülkelere nakleder (rekabetçi kazancın azalması). Üretimin tüketim yerinde yapılması maliyetleri düşüren bir uygulamadır. Ülkelerin doğrudan yabancı yatırımlar yapmasındaki en önemli etken maliyetlerin azaltılmasıdır. Böylece DYY’larda artış oluşur.

Yabancı yatırımların miktarı gelişmiş ülkeler arasında fazladır. Çünkü yüksek teknolojilerin üretilebileceği yerler gelişmiş ülkelerdir. Bu malların gelişmiş ya da az gelişmiş önemli bir piyasası vardır. Üretimleri gelişmiş ülkelerde yapılan ürünler gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelere ihraç edilir. Teknolojinin transfer mekanizması nedeniyle yüksek teknolojili ürünleri üretenler gelişmiş ülkelerdir.

Az gelişmiş ülkelerde düşük mallar üretilmektedir. Gelişmiş ülkelere yapılan ihracat çok düşüktür. Bu gelişmekte olan ülkelerin aralarındaki ticareti artırır. Ticaretin yapıldığı mallar farklılaştırılmış mallar ve ticaret endüstri ticaretidir. Gelişmiş ülkelerin de aralarındaki ticaret endüstri ticaretidir. Gelişmiş ülkelerin talep ettiği mallar nitelik olarak çakışan/ örtüşen mallardır (Taleplerin Çakışması).

3.4.2.1 DOLAYSIZ YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI OLUŞTURAN FAKTÖRLER

3.4.2.1.1 Üretim Maliyetleri

Üretim maliyetlerinden özellikle emeğin ve hammaddenin fiyatı ile hammaddenin üretim yerine nakledilmesi ve üretilen malın piyasaya nakledilmesi harcamaları üretim yerini belirleyen en önemli maliyetlerdir. Maliyetleri azaltmak için firmalar üretim yerini değiştirirler. Değişim teknolojide belirli bir evrimsel gelişmenin sağlanmasıyla oluşur. Düşük teknolojilerin transferi rekabetçiliğin arttığı mallarda maliyetlerin azalmasına neden olur.

Dolaysız yabancı yatırımlar, teknolojinin transferine ve Vernon'un "Malların Hayat Devreleri" Teorisine göre yapılır. Gelişmekte olan ülkeler sosyal dinamiklerinin etkisiyle düşük teknolojili malların üretildiği ülkelerdir. Gelişmekte olan ülkelerin nüfusu düşük teknolojili sanayileşme için olanak sağlamaktadır. Hammaddelerin bol olduğu GOÜ'lerin üretim hammadde ve nakliye maliyetlerini azaltmaktadır.

Belirli bir nitelikteki işgücü, DYY'ların sayısını artırır. Gelişmekte olan ülkelere yüksek teknolojilerin transferi teknoloji transfer mekanizmasına göre oluşmaz. Bu sebeple DYY'lar gelişmiş ülkelerle gelişmiş ülkeler arasında fazlalıkla yapılır. Gelişmiş ülkelerdeki nitelikli işgücü ürünün evrim oluşumunda gelişmesini sağlamaktadır.

3.4.2.1.2 Taşıma Maliyetleri

Taşıma maliyetleri malın tüketim yerine ve hammaddelerin üretim yerine nakledilmesinde oluşan masraflardır. Bu nedenle masrafların azaltılması için üretimin tüketim yerinde ya da hammaddenin bol olduğu ülkelere yapılması gerekir. Düşük teknolojili malların üretiminin gelişmekte olan ülkelere nakledilmesi üretim maliyetlerini azaltır.

Klasik dış ticaret teorileri yaptıkları çalışmalarda taşıma maliyetlerinin olmadığını veya çok az olduğunu belirtmişlerdir. Taşıma maliyetlerinin olmamasıyla karşılaştırmalı üstünlüklerle ilgili sorular kolay yanıtlanabilir. Ancak uluslararası ticaretin etkili olarak belirlenmesinde için taşıma masrafları değerlendirmelerde olmalıdır. Bu masraflar ihracat gelirlerini azaltmaktadır. Nakliye giderlerinin artması firmaların doğrudan yabancı yatırımlar yapmasında ve çokuluslu firmalar haline

gelmelerinde etkili olmaktadır. Taşıma giderlerinin olmaması fiyatı düşen malların rekabetçiliğini de artırmaktadır (Şatıroğlu, 1984:33-34).

3.4.2.1.3 Tarife ve İthalat Kotaları

DYY'ların oluşumunda yüksek gümrük tarifelerinin önemli bir etkisi vardır. Dolaysız yabancı yatırımlar ile yabancılar yerli firmalar gibi nitelik kazanmaktadırlar. Böylece tarife ve kotaların ticareti azaltmasından etkilenmezler. Dış ticarete uygulanan tarife ve kotalar dolaysız yabancı yatırımları artırır. Ulusalcı etkiler, yeni endüstrilerin geliştirilmesi ve entegrasyon oluşumları ithal edilen malların ve bu malları üreten firmaların gelişiminin azalmasına neden olmaktadır. Gümrük vergileri nihai ürünlere çoklukla uygulanmakta ancak ara ve yatırım mallarına az miktarda uygulanmaktadır. Bu nedenle de gümrük tarifelerin oluşturduğu etkiler yereldeki sanayilerin gelişmesini sağlayıcı niteliktedir. Bu oluşumlar şirketlerin tarifelerin yükseltildiği ülkede üretim yapmasını sağlamaktadır. Böylece üretim, satış ve kazançların artması amaçlanır. Doğrudan yabancı yatırımlar, ihracatın yerine uygulanan bir yöntemdir. Sermayenin nakledilmesiyle yurtiçi üretim ve ihracat azalır. Gümrük ve kotaların neden olduğu ihracattaki ve kazançlardaki düşüşler doğrudan yabancı yatırımların getirdiği gelirle sağlanır. Böylece kazançların doğrudan yabancı yatırımları yapan ülkeye nakledilmesi (merkantilist etki) ülke gelirini artırır (Şatıroğlu, 1984:28-29).

Gümrüklerin artışı mal talebini azaltır. Gümrüklerin artması ithalatçı ülkede üretim artışına neden olur. Böylece yerli sanayiler gelişir. Ancak yabancı üreticiler de kota ve tarifelerini artıran ülkede doğrudan yabancı yatırım yapma kararı alabilir. Dolayısıyla tarifeleri artırma politikası sanayileşmenin gelişmesini sağlar. Tarifelerin fiyatını yükselttiği malın talebi azaldığında yerli sanayilerin gelişir. Böylece tarifelerin artması yerli ve yabancı yatırımların artmasını sağlar.

Kotalar da tarifeler gibi ithalatı azalan malın yurtiçinde üretilmesine neden olmaktadır. Tarife uygulamasında olduğu gibi kota uygulamasında da yerli ve yabancı sermayeli yatırımlar artar. Böylece üretim ve gelir artar. Bu politika da devletlerin ithalatı ve ihracatı değiştirmek, yerli yatırımlarla doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını artırmak için uyguladığı politikalarındandır.

3.4.2.2 DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINI OLUŞTURAN TEORİLER

3.4.2.2.1 Malların Hayat Devreleri Teoremi

Raymond Vernon'un 1966 yılında ortaya attığı Malların Hayat Devreleri Teorisi teknoloji açığı teorisinin geliştirilmesiyle oluşmuştur (Karluk, 2002:112).

Teoriye göre bir malın yeni mal döneminden eski mal dönemine geçtiği hayat devresinde üretildiği ülke de değişmektedir. Vernon'a göre yeni teknolojik mallar gelişmiş ülkelerde üretilir. Bunun nedeni gelişmiş ülkelerde teknoloji geliştiren nitelikli emeğin ve arge'ye yapılan harcamaların fazla oluşudur (Bulut, 2007:418).

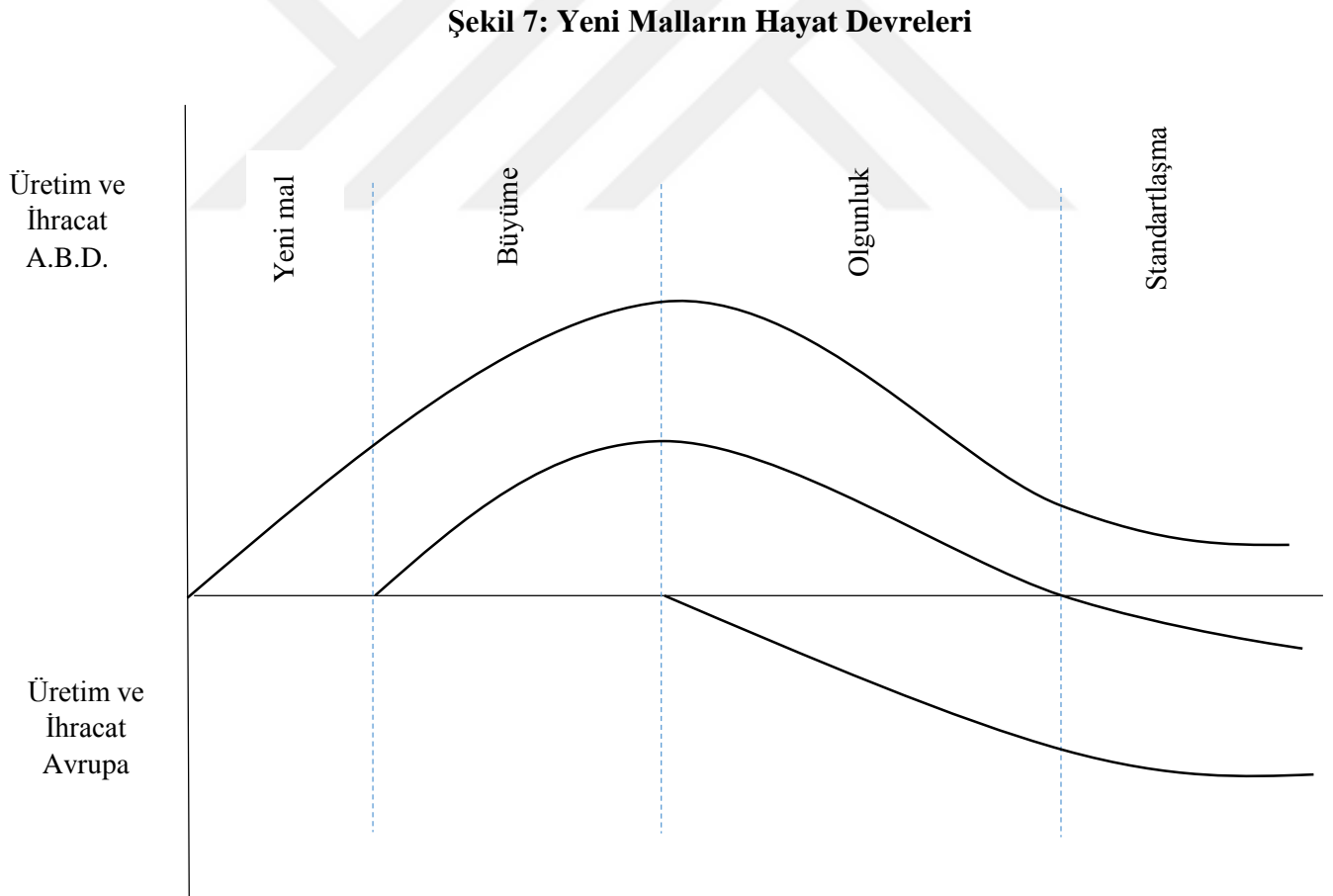
Gelişmekte olan ülkeler yeni teknolojiler üretmedikleri için gelişmiş ülkelere teknoloji transfer eder. Teknoloji transferi Vernon'un "Malların Hayat Devreleri Teorisi" çerçevesinde oluşur. Teknolojinin evrimine göre teknolojilerin hayat devrelerinde üretildiği ülke de değişmektedir. Teknoloji değiştikçe teknolojiyi geliştiren ülke üretimini diğer ülkelere nakleder. Teknoloji standartlaştıkça yeni ürünler geliştirilmekte üretim de gelişmekte olan ülkelere nakledilmektedir. Yeni ürün döneminde yeniliği geliştiren ülke üretimin yapıldığı ülkedir. Teknoloji düzeyi değişmeden teknolojiler de nakledilmez. Teknoloji nakledildiğinde üretim avantajı diğer ülkelere de sağlanır. Transferi yapan ülke yeni teknolojik malları üreterek kazancını artıracaktır. Transfer teknolojiyi ithal eden ülkenin düşük teknolojilerle gelişmesine neden olur. Arge, finansman, nitelikli emek faktörleri teknoloji üretiminin yapılmasını sağlar. Düşük olsa bile teknoloji transferi düşük bir teknoloji düzeyindeki gelişmekte olan ülkelerin teknolojisinin değişmesini sağlayacaktır. Transferden gelişme sağlanması için ülkeler teknoloji düzeylerine uygun teknolojileri transfer etmelidir. Transfer edilen teknolojiler ülke dinamikleriyle çelişmeyecek nitelikte yeniden değiştirmelidir. Fakat çelişki oluşturmeyen transfer çoklukla mümkün değildir. Çünkü teknolojiler hazır olarak değiştirilmeden transfer edilmektedir. Teknoloji düzeyinin artışı dinamikleriyle çelişki oluşturan bir üretim yapısının oluşmasına sebep olacaktır. Böyle bir transfer ise sosyal dinamikleri negatif etkileyecektir.

Yüksek teknolojik mallar yeni ürün döneminde yenilikçi ülkelere ve teknoloji değiştikçe (standartlaştıkça) diğer ülkelere üretilir. Malın hayat devresinde ülkelerin talepleri değiştiğinden üretim yeri de değişmektedir. Gelişmiş ülke piyasalarında talebin

azalıp gelişmekte olan ülke piyasalarında artışıyla üretim yeri de gelişmekte olan ülkelere transfer edilir. Malların hayat devrelerine göre, yenilikçi ülkeler yeni malları, gelişmekte olan ülkeler standart malları üretir (Karluk, 2002:112). Özellikle tekstil endüstrisinde olmak üzere belirli sanayilerin GOÜ'lere nakledilmesi bu nedendir (Dinler, 2000:468). GOÜ'lerde transfer yoluyla yüksek teknoloji mallar üretilmemektedir. En yeni teknoloji ürünler gelişmiş ülkelerde üretilir.

Malların Hayat Devreleri;

- Yeni Ürün
- Büyüme
- Olgunluk
- Standartlaşma

Kaynak: Kadir Şatiroğlu, Çokuluslu Şirketler, 1984, s. 106.

Vernon üretilen yeni bir malın ülkeler arasında ticaretinin ne sebeple ve nasıl oluştuğunu, malın ticaretinin nereden nereye yapıldığını ve malı üreten firmanın çokuluslu bir firma haline gelişini belirlemektedir (Şekil 7). Yeni ürün döneminde firma arge faaliyetleri ile bir yenilik geliştirir veya diğer firmalardan yenilik alır. Bu dönemde mal yalnızca iç piyasa için üretilmektedir. Büyüme döneminde mal yüksek bir mal değil normal bir mal haline gelmiştir. Üretimin diğer firmalarca da yapılması ve malın taklit edilmesi fiyatların düşmesine neden olur. Böylece malın üreticileri ya da geliştirenleri iç piyasadaki rekabet nedeniyle dış piyasada üstünlük sağladıkları konularda faaliyet ve yeni piyasalar oluşturmaktadırlar. Malı geliştiren yenilikçi firma uluslararası piyasalarda maldaki rekabet yolunu oluşturur. İç piyasadaki kazançlar azalsa da yenilikçi firmaların kazançları artar. Çünkü malı üreten taklitçi firmalar uluslararası rekabet sağlayabilecek düzeye gelememişlerdir. Bu nedenle de dış piyasalardaki kazanç yenilikçi ülkeye gitmektedir. Olgunluk devresinde taklitçi firmalar da ihracat yapar ve yenilikçi ülkenin monopol kazancının azalmasına neden olurlar. İhracat yapılan ülkeler kazançlı gördükleri yeni malı taklit ederek üretebilirler. Böylece taklitçi ülkede ithalat azalır. Standartlaşma döneminde ihracat piyasalarında farklı firmaların da faaliyet göstermesiyle kazançların azalması nedeniyle yenilikçi firma arge ve diğer yatırımlarından en fazla kazancı sağlamak amacıyla büyük üretime geçer. Büyük üretim çokuluslu firma olmanın en önemli dinamiğidir. Bu firmalar çok düşük bir maliyetle üretim yaparlar ve maliyetlerin düşüklüğü yerli firmaların ve taklitçi firmaların rekabet edememesine sebep olur. Böylece firma çokuluslu bir firma haline gelir. Monopol avantajı sağlayan yenilikçi ülkeler maliyetleri azaltır. Malın üretimi tüketim yerine nakledilmiştir. İthal ikamesiyle firmalar ülkelerden avantajlı üretim olanakları ve malın üretilmesine veya ithal edilmesine kota getirilmesini talep edebilirler. Nakliye giderlerinin azaltılması da kazancın artırımına, çokuluslu firmanın ekonomik faaliyet çerçevesinin, piyasa, kazanç ve rekabetçiliğinin artmasına neden olan etkenlerdir. Büyük üretim aşamasına kadar kapitalce gelişmiş olan teknoloji olgunluk ve standartlaşma aşamasında bu niteliğini azaltmaktadır. Bu nedenle de rakiplerce düşük maliyetlerle taklit edilerek üretilmektedir (Şatıroğlu, 1984:105-108).

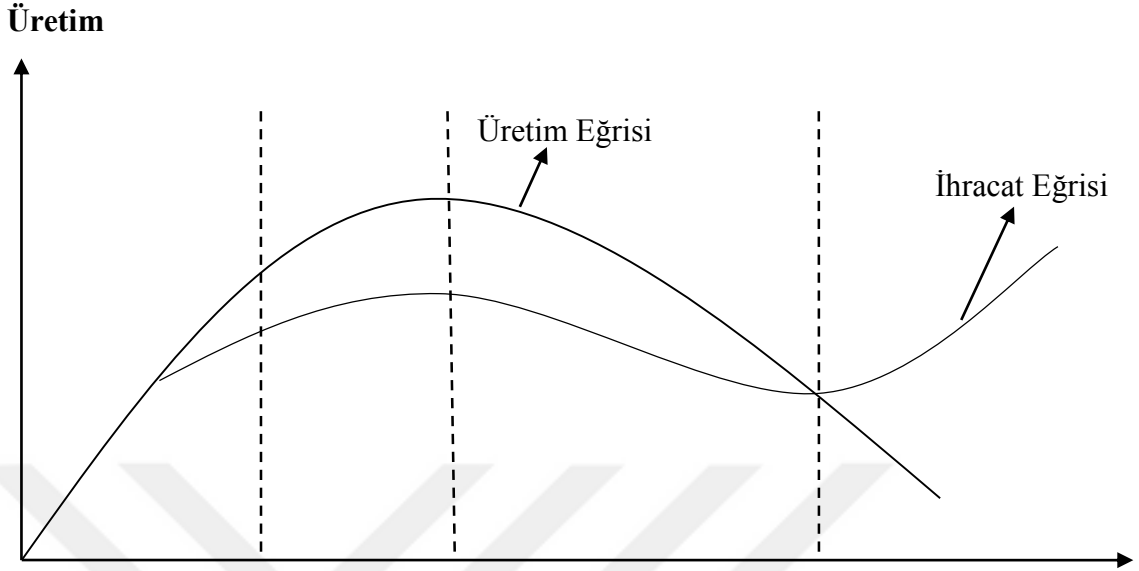
Yeni ürün döneminde yenilikçi ülkede üretilen mallar, büyüme aşamasında diğer gelişmiş ülkelerde de üretilir. Olgun ürün aşamasında mal gelişmiş ülkelerde az

miktarda GÖÜ'lerde ise çok miktarda üretilir. Yenilikçi ülkeler standart ürün döneminde üretimini geliştirmekte olan ülkelere naklede ve yeni teknolojili malları üretir.

Gelişmekte olan ülkelerin üretimi ve bu ülkelere yapılan teknoloji transferi standartlaşma döneminde artar. Gelişmiş ülkeler üretimlerini standart ürün aşamasında geliştirmekte olan ülkelere transfer eder.

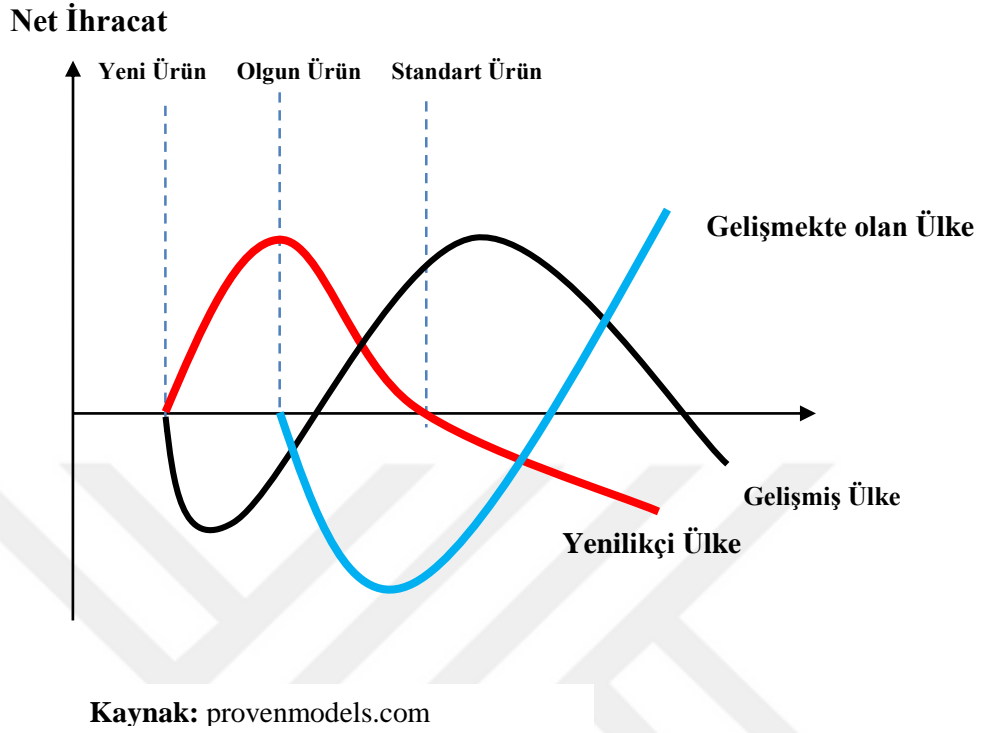

Şekil 8: Yenilikçi Ülkelerde Malların Hayat Devreleri

- 1. Evre (Yeni Ürün Dönemi):** Yeni ürünün üretildiği aşamadır. Bu evrede ürün yenilikçi firma veya birkaç yerli firmaca üretilir.
- 2. Evre (Büyüme Dönemi):** Büyük üretim aşamasıdır. Maliyetlerin azaldığı, ihracatın arttığı dönemdir.
- 3. Evre (Olgunluk Dönemi):** Üretim bir kısmının talebin fazla olduğu ülkelere transfer edildiği ve DYY'ların yapıldığı dönemdir.
- 4. Evre (Standartlaşma Dönemi):** Prodüktivitenin arttığı, maliyetlerin azaldığı dönemdir. Rekabet çok yüksek düzeydedir. Üretim maliyetlerin düşük olduğu gelişmekte olan ülkelere transfer edilir. GOÜ'lerden yenilikçi ülkeye ihracat yapılır.

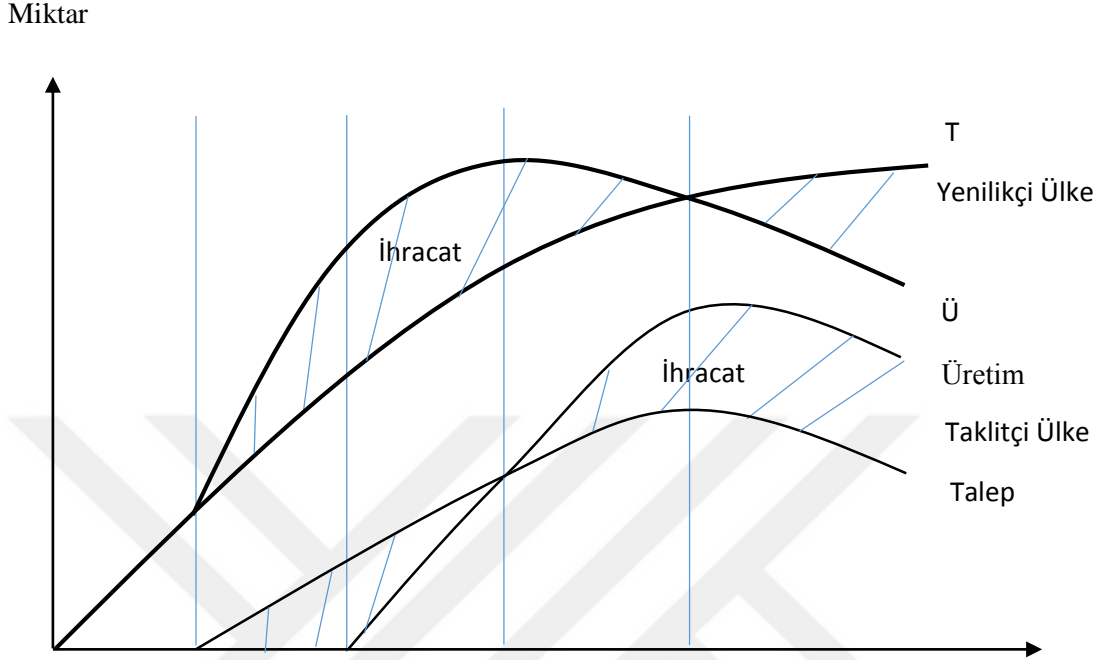
Şekil 9: Ülkelerde Malların Hayat Devreleri

Şekil 9'daki malların hayat devreleri teorisi grafiğine göre, yenilikçi ülkenin üretimi olgun ürün aşamasına kadar artmakta ve standart ürün döneminde gelişmekte olan ülkelere transfer edilmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki üretim yeni ürün aşamasında oluşmakta ve standart ürün dönemine kadar artmaktadır. Bu ülkeler de yenilikçi ülkeler gibi standart ürün döneminde üretimlerini gelişmekte olan ülkelere transfer ederler.

Vernon'un teorisine göre, doğrudan yabancı yatırımlar gelişmekte olan ülkelere standart ürün aşamasında yapılır. Standart ürün aşaması gelişmekte olan ülkelerin teknoloji değişiminin ve transferin arttığı dönemdir. Teknolojik gelişme de standart ürün döneminde oluşmaktadır. Bu aşamada DYY'lar ve teknolojik gelişmeler artar. Standartlaşma gelişmiş ülkeler açısından üretimin (yeni teknolojiler geliştirilene kadar) ve eski teknoloji ürünündeki teknolojik gelişmelerin azaldığı dönemdir.

Şekil 10: Yenilikçi ve Taklitçi Ülkelerde Yeni Bir Malın Hayat Devreleri

Kaynak: Erol Bulut, *İktisat Analiz Mikro İktisat Uluslararası İktisat*, 2007, s. 420.

Malların hayat devrelerine göre (özellikle standart ürün aşamasında) üretim yeri, emek maliyetlerine göre belirlenir. Bu sebeple üretim yeri taklitçi ülkeler (GOÜ) olarak belirlenir. Bir malın hayat devresinde üretildiği ülkeler de değişmektedir. Bu oluşum dinamik karşılaştırmalı üstünlükler olarak tarif edilmektedir. Çünkü karşılaştırmalı üstünlük ülkeler arasında değişmektedir (Bulut, 2007:420). Ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğünü değiştiren en önemli konu teknolojinin değişim evreleridir. Bu evreler değiştikçe malın getirisi de değişir, mal fiyatları düştükçe maliyetlerin azalması için üretim geliştirmekte olan ülkelere nakledilir.

Şekil 10'da taklitçi ülkedeki üretim (GOÜ) olgun ürün döneminde oluşur ve standart ürün aşamasında artar. Buna göre GOÜ'lere DYY'lar olgun ürün döneminde yapılmakta, standart ürün aşamasında ivme sağlamaktadır. GOÜ'lere teknolojinin transferi de olgun ve standart ürün aşamalarında oluşmaktadır. Ancak transferler standart ürün döneminde artar. Gelişmekte olan ülkelerin teknoloji transferi ile sağlanan teknoloji gelişimi olgun ve standart ürün aşamalarında oluşur. Teknoloji transferi için

yeni teknolojiler üretilmiş, gelişmiş ülke piyasalarında talep ve maldan sağlanan kazanç azalmış olmalıdır. Bu nedenle de transferle sağlanan teknolojik değişme, yeni ürün dönemine göre düşük kazançlara sebep olur.

Malın en kazançlı dönemi yeni ürün dönemidir. Gelişmekte olan ülkeler de yeni ürün döneminde üretim yapmak ve kazançlarını artırmak için teknoloji geliştirme çalışmalarını artırmalı, standart malları değil yeni mallar üretmelidirler. Her ülke belirli bir düzeyde teknoloji geliştirebilir ve geliştirdiği teknolojiyi teknolojik evrim aşamaları değişmeden yeni ürün döneminde üretime nakledebilir.

3.4.2.2.2 Tekel Üstünlüğü Teorisi

Tekel üstünlüğü teorisine göre, çokuluslu firmalar ulusal firmalara göre, maliyet, fiyat gibi konularda avantaj sağlarlar. Bu nedenle de GOÜ'lerde avantaj sağlarlar. Bu avantaj monopol kazancına sebep olmaktadır.

3.4.2.2.3 Doğrudan Yabancı Yatırımların Etkileri

DYY'lar teknoloji ve faktör kazandırır. İthal edilen malların yurtiçinde üretilmesi ile döviz harcamaları ara mallar ve kapital için azalır. Yabancı sermayeli yatırımlar ticaretin gelişimini sağlar. Rekabet ortamı oluşturur. DYY'lar kapitali artırır, teknoloji düzeyini yükseltir, milli hasılayı ve vergi hasılatını artırır, işsizliği azaltır.

Ancak yabancı yatırımların olumsuz yönleri de vardır. Yabancı yatırımların, yerli yatırımları azaltması, yerli sermayenin etkinliğinin azalmasına neden oluyorsa, yabancıların monopol ve rekabetçi üstünlük oluşturuyorsa sonuçları olumsuz olacaktır.

3.4.3 Transfer Anlaşmaları Yoluyla Teknoloji Transferi

Transfer anlaşmaları yoluyla teknoloji transferi, teknolojilerin ülkeler arasında anlaşmalarla transferidir. Transfere konu olan unsur, ürüne yönelik üretim bilgisi ve teknolojisidir. Lisans anlaşması, yönetim anlaşması, teknik işbirliği anlaşması, joint venture şeklinde örnekleri vardır.

Lisans anlaşması transfer anlaşmalarının en önemlilerindedir. Lisans anlaşmasıyla firma bir ürüne ait üretim teknolojileri hazır olarak alır. Yönetim anlaşması bir firmanın yabancı bir firmanın faaliyetlerini yürütmesidir.

3.4.4 Teknoloji Transferi Yoluyla Gelişen Ülkeler

Asya ülkelerinin sanayileşmeleri teknolojik değişmeyle, teknolojik değişme teknoloji transferiyle sağlanmıştır. Asya ülkeleri teknoloji transferi yoluyla sağladığı teknolojilerle yeni teknolojiler geliştirmiştir. Asya Ülkelerinde maliyetlerin azalması, doğrudan yabancı yatırımların artması ve dinamik gelişmeler sanayilerin oluşmasını sağlamıştır.

3.4.4.1 Japonya

Japonya sanayileşmesini dinamiklerini üretime nakletmesi ve teknoloji transfer etmesiyle sağlamıştır. Doğrudan yabancı yatırımların artışıyla da kapital artışını sağlayan Japonya Meiji dönemindeki sanayileşme politikaları ile sanayileşmiştir.

Meiji dönemi politik ekonomik ve sosyal yeniliklerin arttığı bir dönemdir. Bu dönemde sanayi ve ticarete gelişme, makineleşmede artış sağlanmıştır.(funfront, t.y.).

Meiji döneminde üretime uygulanan yeniliklerle faktörlerin etkinliği artırılmış, maliyetler azaltılmıştır.

Japonya'da 1970 ve 1980'li yıllarda lisans, taklit yöntemleriyle sanayiler geliştirilmiştir (wikipedia, t.y.).

Japonya'nın sanayileşmesinde politik, ekonomik ve sosyal dinamiklerin önemli etkisi vardır. Japonya'nın sanayileşmesi teknoloji transferi ile sosyal ve ekonomik politikaların oluşturulmasıyla sağlanmıştır.

3.4.4.2 Çin

Çin faktör bolluğu (özellikle işgücü, hammadde) yenilikler/değişimler ve doğrudan yabancı yatırımların artması ile sanayileşmiştir. Çin hammadde ve işgücü miktarının fazla olduğu ülkedir. Bu sebeplerle (özellikle ücretlerde) üretim maliyetleri düşüktür. Üretim maliyetlerinin azlığı ülkedeki doğrudan yabancı yatırımların sayısını artırmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar diğer gelişmiş Asya ülkelerinde olduğu gibi Çin’de de teknolojik gelişmeye neden olmuştur.

3.4.4.3 Güney Kore

Güney Kore 1960’lara kadar az gelişmiş ülke olarak nitelendiriliyordu. 1960 sonrasında ise ihracata yönelik politikalar ile endüstrileşmiştir. Bu dönemde uygulanan politikalar üretimde produktivitenin artmasını sağlamıştır (ekodiyalog, t.y.).

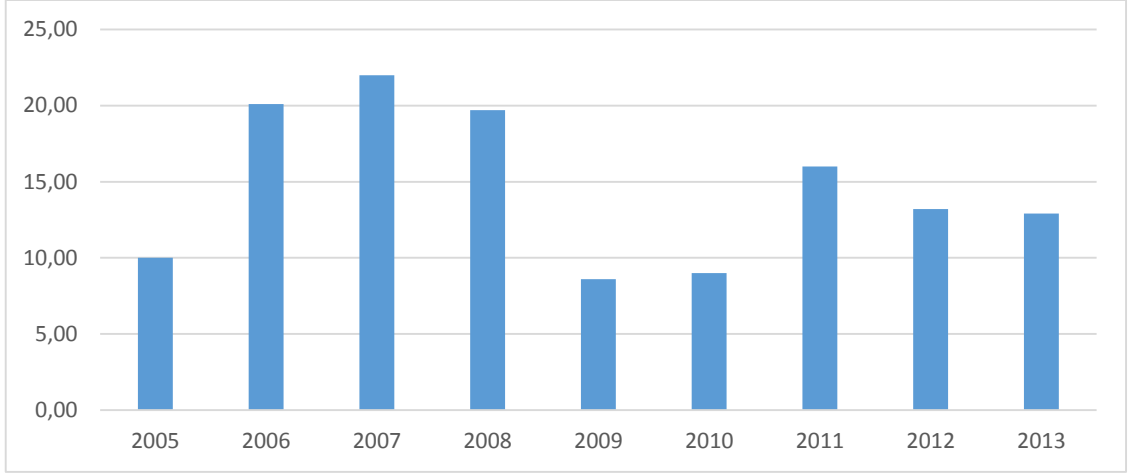
3.4.4.4 Türkiye

1960-1980 arasındaki ithal ikameci sanayileşme, 1980’den sonraki ihracata yönelik sanayileşme ve 1989’daki finansal liberalleşmeyle Türkiye finans ve mal piyasalarını dış piyasalara eklemlemiştir.

İthal ikameci sanayileşme döneminde yeni sanayiler yabancı firmaların rekabetinden etkilenmeyerek sanayinin geliştirilmesi sağlanmıştır. 1960-1980 dönemi GOÜ’lerde ithal ikamesinin uygulandığı dönemdir.

1980’den sonra ülkelerin birçoğunda olduğu gibi Türkiye’de kapital miktarının büyümeyi sağlayamadığı, ekonomik ve borçların arttığı gibi nedenlerle ihracata yönelik sanayileşme uygulanmıştır. Ancak ihracata yönelik sanayileşmeyle rekabet sağlanamamış, üretim azalmış, borçlar ise artmıştır.

Şekil 11: DYY Gradoları (Türkiye)

Kaynak: www.invest.gov.tr (Erişim Tarihi: 03.02.2015).

Şekil 11'deki 2005-2013 yıllarında Türkiye'ye yapılan doğrudan yabancı yatırımlar grafiğine göre 2006- 2008 döneminde yabancı yatırımlar 2005 yılına göre önemli miktarda artmış, 2009-2010'da önemli miktarda azalmış, 2011- 2013 arasında ise artmıştır.

Tablo 6: İmalat Sanayinin Geliri (Türkiye)

Yıllar	Gelir (%)
1998	23,9
1999	21,9
2000	20,1
2001	19,1
2002	17,8
2003	17,7
2004	17,4
2005	17,3
2006	17,2
2007	16,8
2008	16,2
2009	15,2
2010	15,7
2011	16,2
2012	15,6
2013	15,4

Kaynak: tuik

İmalat sanayinin miktarları azalmaktadır. (Bunun sebebi hizmetler sektörünün ve özellikle finans kesiminin ekonomi içindeki etkinliğini artırmasıdır.) Hizmetler ekonomideki etkinliğini GOÜ'lerde ve gelişmiş ülkelerde artırmaktadır.

Tablo 7: GSYİH (Türkiye)

Yıllar	Tarım %	Sanayi %	Hizmetler %
1998	12,5	32,6	51,7
1999	12,2	32,2	52,8
2000	12,2	32,1	52,8
2001	11,9	30,9	55,5
2002	12,2	30,4	54,7
2003	11,4	31,2	54,1
2004	10,7	31,9	54,3
2005	10,6	32,0	54,4
2006	10,0	32,9	54,5
2007	8,9	33,3	55,4
2008	9,3	32,6	56,3
2009	10,1	31,3	58,1
2010	9,4	32,7	57,3
2011	9,2	33,0	57,3
2012	9,3	32,9	57,6
2013	9,2	32,9	58,3

Kaynak: tuik

1998-2013 yıllarında Türkiye’de üretimde hizmetler etkin bir sektör haline gelmiştir. Tarımın GSYİH’deki miktarı bu yıllar arasında azalmış, sanayideki değişme ise düşük miktarda olmuştur.

SANAYİLEŞME VE ÇEVRE

Gelişmekte olan ülkeler malların hayat devrelerine göre eski teknoloji mallar üretilir ve üretim eski teknolojilerle yapılır. Eski teknoloji endüstrilerin transferiyle gelişmekte olan ülkelerin çevreye yaptığı olumsuz etkiler artmıştır. Düşük teknolojiler çevreye zararlı atıklar oluşturmaktadır. Yeni teknoloji endüstrilerde çevre zararlarının azaltılmasını sağlayan teknolojiler uygulanmaktadır. Yeni teknoloji sanayiler de gelişmiş ülkelerde olduğu ve GOÜ'lerde eski teknolojilerle üretim yapıldığından GOÜ'lerin çevreye yaptığı olumsuz etkiler gelişmiş ülkelere fazladır. Fakat GOÜ'lerin de atıkların zararlı etkilerini azaltan teknolojilerin eski sanayilere eklenmesini sağlayan uygulamalar oluşturması sağlanabilir.

Hammaddelerin etkin olarak kullanımı, çevreye olumsuz etkiler oluşturmayan üretim faaliyetleri, yenilenebilir ara malı ve hammaddelerle yapılan üretim, çevre sorunlarını ve tahribatlarını azaltacaktır. Ülkelerin ulusal egemenlik bölgeleri olarak değerlendirdikleri bölgelerdeki çevresel etkilerden tüm uluslar dolaylı olarak etkilenmektedir. Çevreye yapılan zararlı etkiler ve faydalı katkılar da herkesin dolaylı olarak etkilendiği konulardır. Çevremizi korumak hayat standartlarının yükselmesini sağlamaktadır.

Eski teknoloji endüstriler çevreye zararlı etkilere neden olmaktadır. GOÜ'lerde çevreci teknolojilerin artırılması ve çevre politikalarının oluşturulması son derece önemlidir. Sanayileşme de bu çerçevede gelişmeli endüstriler düşük teknoloji ancak atıkların zararlı etkilerini azaltacak teknolojilerle oluşturulmalıdır.

Endüstrileşme en önemli gelişme aşamalarındandır. 18. yüzyılda yığın üretimin yapılmasını sağlayan teknolojik gelişmelerle oluşmuştur. Endüstriler Avrupa'da gelişmiş, endüstrilerin olduğu bölgeler gelişerek ve çevre bölgelerden (en önemlisi emek olarak) tüm üretim faktörlerin nakledilmesini sağlamıştır. Gelişmiş ülkelerde nüfus sanayileşmeyle artarken, GOÜ'lerde buna göre gelişmemiştir. Gelişmiş ülkelerde gelişme çok bölgenin gelişmesine neden olurken, GOÜ'lerde özellikle az miktarda geliştirmiştir. GOÜ'lerde nüfusun büyük bölümü, standartlarının çok düşük olduğu az gelişmiş bölgelerdedir. Sanayileşme önce sanayileşmiş ülkelere sonra da tüm ülkelere çevre sorunlarının oluşmasına neden olmuştur. Nüfustaki artışlarla doğal alanlar tahrip olmuş ve bu alanlardaki türlerin çoğunluğu azalmıştır. Gelişmiş ülkeler bu

olumsuzluklardan çok miktarda etkilenmişler ve çevreye zararlı etkilerin tümüyle mücadele etme çalışmalarını artırmakta, gelişmekte olan ülkeleri de endüstrileşme dönemlerinde karşılaştıkları çevre sorunları konusunda ikaz etmektedirler. Firmaların üretimi harcamalarını artırmakta ve çevreye yapılan tahribatlar diğer firmaların ve fertlerin de olumsuz etkilenmelerine neden olmaktadır. Çevre tahribatlarının önlenmesi için masraflar yapmak gerekmektedir. Bu masrafları kimlerin yapacağıyla ilgili görüşler ortaya atılmıştır. Bunlar masrafların tahribatı oluşturanın veya kamunun görevi olduğu görüşleridir. Ancak masraflar yüksektir. Kamu görevi olduğu görüşüne göre, çevre kamu sorumluluğunda olduğu için masrafları yapan da kamu olmalıdır. Bu devletçe yapılması lüzumlu olan bir görevdir. Zararlı etkiler oluşturan yakıtların kullanımı, malların üretilmesi ve teknolojilerin kullanımı azaltılabilir. Firmalara çevre tahribatlarını azaltmaları için arge çalışmaları yapmalarını sağlayacak finans sağlanabilir. Tahribatları azaltılamayan kamu alanları (mesire, piknik alanları) özelleştirilebilir. Harcamaların miktarını belirlemek için toplumsal masraflar ve sosyal kazançlar iyi değerlendirilmelidir (Dinler, 2000:269-276).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SANAYİLEŞME VE DIŞ TİCARET

4.1 BÜYÜME VE DIŞ TİCARET

Dış ticaretin sanayileşmeye önemli etkileri vardır. Bu sebeple de dış ticaret çalışmada ayrı bir bölümde incelenmiştir. Sanayi politikalarının dış ticaretteki uygulanmalarıyla üretimde ve sanayileşmede gelişmeler sağlanmaktadır.

Sosyal ve ekonomik dinamiklere göre gelişen sanayileşme faktör miktarlarına göre geliştirilen sanayilerle sağlanabilir. Ülkelerin faktör miktarları sanayilerin gelişimini belirlemektedir. Miktar olarak bol olan faktörün çalıştırıldığı endüstriler maliyetlerin azalmasına, üretim miktarının artmasına, faktör gelirlerinin ve üretkenliğin artmasına neden olmaktadır. Dış ticaret politikaları dinamiklere göre olmalıdır. Dış ticaretin ülkelerin gelirinde artışlara neden olması bu gelişmelerle sağlanabilir. Dış ticaret politikaları faktörlerin miktarına göre sanayiler geliştirilmesini sağlamalıdır. Dış piyasadaki rekabet ülkelerin üstünlüğe sahip olduğu endüstrilerde üretim yapılmasıyla sağlanabilir. Üstünlüğün olduğu endüstriler de maliyetlerin az, faktör miktarının fazla olduğu sanayilerdir. Sanayileşme politikaları buna göre belirlenmelidir. Ekonomik değişmeler sosyolojik değişmeleri oluşturur.

Ülkeler sanayi politikalarını faktörlerine, teknoloji düzeylerine, sermaye miktarına ve emeğin niteliklerine göre belirler. Heckscher- Ohlin teorisine göre ülkeler faktör miktarlarına göre sanayi dallarını geliştirirlerse üretkenlik artar, faktörler etkin değerlendirilir. Böylece sosyal ve ekonomik gelişme sağlanır.

4.1.1 GELENEKSEL DIŞ TİCARET TEORİLERİ

Dış ticareti teorileştirmek için çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bunlardan geleneksel teorilerde dış ticaret faktör miktarlarına, modern teorilerde ise faktörlerin etkinliğinin artırılmasına yöneliktir.

4.1.1.1 Mutlak Üstünlükler

Teoriye göre ticaret yapan ülkelerden bir malı diğerine göre fazla üreten ülke ihracatçı ülke olur ve bu malın üretiminde mutlak olarak üstünlük sağlar. Dolayısıyla malın miktarca fazla üretildiği ülke ihracatçı ülkedir. Diğer ülke üstün olduğu malları üretmeli ve ihraç etmelidir. Ancak teoriye göre ülkeler tüm mallarda mutlak olarak

üstün ise aralarında ticaret oluşamaz. Bu nedenle mutlak üstünlükler oluşmadığında da ticaretin yapılabileceğine durumlara yönelik teoriler geliştirilmiştir. Böylece mutlak üstünlükler klasik fakat değişkenlikler halinde geçersiz bir teoridir. Karşılaştırmalı üstünlükler mutlak üstünlüklerin eksik yönlerini belirli bir dereceye kadar azaltan bir teoridir. Heckscher Ohlin teorisinin geliştirilmesinde etkili olmuştur.

Tablo 8: Ülkelerin Mutlak Üstünlüğü

	Makine	Tekstil
Fransa	30 Birim	20 Birim
Türkiye	15 Birim	10 Birim

Tablo 8'e göre Fransa makine ve tekstil sanayilerinde Türkiye'ye göre mutlak olarak üstündür. Öyleyse bu ürünleri Fransa üretecek ve Türkiye'ye ihraç edecektir. Ancak Türkiye bu ticaretten kazanç sağlamaz. Çünkü Fransa'dan mal alırken, Fransa'dan Türkiye'ye gelir transferi sağlanmaz.

4.1.1.2 Mukayeseli Üstünlükler

Ülkelerin mutlak olarak üstün olmadıklarında da aralarında ticaret oluşabilir. Ricardo'ya göre dış ticaretin oluşumu için mutlak üstünlük yerine mukayeseli (karşılaştırmalı) üstünlük olması yeterlidir (Ertek, 2007:385).

Tablo 9: Ülkelerin Karşılaştırmalı Üstünlüğü

	Makine	Tekstil
İngiltere	20 Birim	10 Birim
Türkiye	4 Birim	6 Birim

İngiltere ve Türkiye'nin makine ve tekstil sektörlerindeki karşılaştırmalı üstünlükleri Tablo 9'daki gibidir. Buna göre İngiltere tekstil ve makine sektörlerinde mutlak olarak üstündür. Fakat İngiltere 2 br. makineye 1 br. tekstil, Türkiye ise 2 br.

makineye 3 br. tekstil üretmektedir. Bu ürünlerin karşılaştırması yapılırsa, makine/tekstil İngiltere’de 2, Türkiye’de 2/3’tür. Dolayısıyla İngiltere makine üretiminde, Türkiye ise tekstil üretiminde karşılaştırmalı olarak üstündür. Bu sebeple İngiltere makine, Türkiye ise tekstil ihraç etmelidir.

Karşılaştırmalı üstünlük teorisi dış ticaret teorilerinin gelişmesini sağlayan ve mutlak üstünlükler teorisinin olumsuzluklarını azaltan önemli bir teoridir. Heckcher Ohlin teorisinin geliştirilmesinde etkili olmuştur. Heckscher Ohlin teorisi de diğer modern dış ticaret teorilerinin gelişmesine neden olmuştur. Modern teorilerin en önemli özelliği üstünlüğün mutlak olarak değil karşılaştırmalı olarak sağlanmasıdır. Karşılaştırmalı üstünlük faktör miktarlarına göre sağlanmaktadır. Faktör miktarlarındaki değişimler maliyetlerin de değişmesine neden olmaktadır. Maliyet avantajı ise ülkeleri ticarete üstün hale getirir.

4.1.1.3 Heckscher-Ohlin Teorisi

Faktör donanımı teorisi olarak ta adlandırılan teoriyi İsveçli iktisatçılar Eli Heckscher ve Bertil Ohlin geliştirmiştir. Teori Ricardo’nun karşılaştırmalı üstünlükler teorisinin geliştirilmiş halidir. Buna göre ticaret karşılaştırmalı üstünlük sağlanan faktörlerin miktarına göre belirlenir. Miktarı fazla olan faktörlerle üretilen malların maliyeti düşük, kıt faktörle üretilen malların maliyeti yüksek olacaktır.

Kapitalin fazla olduğu ülkelerde kapital, işgücünün fazla olan ülkelerde ise emeğin çok çalıştığı mallar üretilerek ihraç edilmelidir (Ertek, 2007:389). Ülkeler miktarı fazla olan üretim faktörleriyle üretilen mallardaki sanayilerini geliştirilmelidir.

Dolayısıyla ülkeler faktör miktarı fazla olan malları üretir, bu malları ihraç eder. Malı ihraç eden ülke faktörlerin bol olduğu ülkedir. Teori gelişmiş ülkelerin GOÜ’lerle ticaretini konu edinmektedir. Gelişmiş ülkelerin- GOÜ’lerle ticareti Heckscher Ohlin teorisi çerçevesinde oluşur. GOÜ’lerde emek ve hammaddeler boldur ve üretimlerini bu faktörlerin fazlaca çalıştırıldığı sanayilerde oluştururlar. Gelişmiş ülkelerde bol olan faktörler ise sermaye ve teknolojidir. Üretimlerini kapital ve teknolojinin bol çalıştığı endüstrilerde sağlarlar. Böylece ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğü oluşur. Üretim ve dış ticaret politikaları bu çerçevede gelişerek faktörlerden en yüksek ekonomik ve sosyal kazançlar sağlanır.

4.1.2 MODERN DIŞ TİCARET TEORİLERİ

4.1.2.1 Teknoloji Açığı Teorisi

Yeni teknolojiler yenilikçi ÷lkelerde üretilir. ÷lkeler arasındaki teknolojik değişiklikler üretimin ne nitelikte yapıldığının da belirler. Ancak teknolojiler nakledildikçe diğer firmalar da bu teknikleri sağlayacaktır. Böylece üretimde üstünlük oluşturarak malın yeni üretenleri haline gelirler. Teknoloji açığı teorisine göre ÷lkelerin teknoloji düzeylerindeki değişmelerin dış ticarete çok önemli etkileri vardır. Teknoloji düzeylerindeki üstünlükle dış ticarete üstünlük sağlanır. Bunun için teknolojik gelişme sağlanmalıdır. Dış ticaretten kazanç sağlamak amacıyla teknoloji geliştirilmelidir. Teknoloji transfer etmek yeterli değildir. Çünkü teknolojiler eskidiği için transfer edilir. Bu teknolojileri transfer eden ÷lkeler en yeni teknolojilerde değil eski teknolojilerde üstünlük sağlamış olurlar. En yeni teknolojiye üstünlük sağlama yenilikçi ÷lkelerin bir özelliğidir. Gelişmiş ÷lkelerin en önemli özellikleri teknoloji geliştirmeleridir. Bu nedenle geliştirmekte olan ÷lkeler gelişmiş ÷lkeler haline gelmek için teknoloji geliştirmelidir. Böylece geliştirmekte olan ÷lke halinden yenilikçi ÷lkeler haline geleceklerdir.

Yeni teknolojiye ürünler yenilikçi ÷lkelerde üretilir. Yenilikçi ÷lkeler bu özellikleri nedeniyle monopol oluştururlar. Monopol yeni icatlarla sağlanır (Bulut, 2007:415-416). Böylece yenilikçi ÷lkeler yeni teknolojiler geliştirerek yeni mallar üretebilir. ÷lkeler monopol kazancını sağlamak amacıyla yenilikler üretirler ve ürettikleri yeniliklerden en yüksek gelirleri sağlarlar.

Teknoloji açığı teorisinin gelişmiş hali malların hayat devreleri teorisidir. Teknoloji konusu bu teorilerin en belirleyici unsurudur. Teknoloji modern dış ticaret teorilerinin en önemli faktörlerindedir. Faktörlerin niteliklerini, endüstrilerin çalışma yöntemlerini ve malları belirleyen teknolojidir. Faktörlerin etkinlik kazanmasına neden olur. Teknolojideki gelişmeler yeni malların üretilmesini sağlar. Teknoloji üretimi için emek ve finansman sağlanmalıdır. ÷lkeler geliştirdikleri bilgilerle ürettikleri yeni malların üretiminde monopol sağlarlar. Bu nedenle teknolojiyi geliştiren ÷lke teknolojik gelişmişliği nedeniyle üründen en yüksek getirileri sağlamaktadır. Sağlanan gelir ürünün geliştirilmesinde harcanan finansmandan yüksektir. Bu sebeple teknolojik gelişmenin artırılması kazançlıdır.

4.1.2.2 Malların Hayat Devreleri Teoremi

Teoride yeni bir malın hayat devreleri incelenmektedir. Bu devrelerde malın teknoloji düzeyi değiştikçe (teknolojinin evrimi) niteliği ve üretildiği ülkeler de değişmektedir. Bu değişim teknolojinin transferi, malın standartlaşması ve üretim maliyetlerindeki değişmelere göre oluşmaktadır. Bir malın teknolojisi düştükçe GOÜ'lerde üretilir. Teknoloji standartlařtıķa, üretim maliyetlerini düşürmek için üretim yeri değiştirilir. Üretim yapılan yeni ülkeler maliyetlerin düşük olduğu ülkelerdir (özellikle GOÜ).

Yeni teknolojiler üretildikçe üretilmiş malların teknolojileri düşer. Böylece talep edilen ülkeler de malın üretildiği ülkeler de değişir. Gelişmiş ülkeler en yüksek teknoloji malları üretir. Teknolojinin eskimesi gelişmekte olan ülkelere yapılan teknoloji transferini ve transferle oluşan doğrudan yabancı yatırımları artırır. Transfer GOÜ'lerdeki sanayileşmeyi pozitif etkiler. Düşük teknolojilerin transferi teknoloji düzeyleri düşük olan GOÜ'lerde teknolojik değişmeye sebep olur. Teknoloji düzeyinin artışı eski teknoloji düzeyine göre gelişme olarak değerlendirilebilir.

Vernon'un malların hayat devreleri teorisi yeni ürün, büyüme, olgunluk, standart ürün aşamalarından oluşur. Yeni ürün dönemi yenilikçi ülkelerin, standart ürün dönemi ise gelişmekte olan ülkelerin üretim dönemidir. Standart ürün dönemi oluşmadan gelişmekte olan ülkeler teknoloji geliştiren ülkelerde üretilen malları ve teknolojileri üretmez. Teknoloji transferinde en önemli belirleyici teknolojiyi üretmiş olan yenilikçi ülkelerdir.

Teknoloji transferindeki olumsuzluklar teknoloji geliştirmeyi teknoloji transfer etmeye göre önemli hale getirmektedir. Çünkü yenilikçi olmanın getirdiği avantajlar fazladır. Yenilikçi bir ülke geliştirdiği yeni teknolojileri, yeni ürün aşamasında üretmeye başlayabilir ve bu teknolojiden yüksek kazançlar sağlayabilir. Teknolojiyi diğer ülkelere transfer ederek te finansal gelir sağlar. Böylece üretim başka ülkelerde yapıldığında da teknolojiden kazanç ve gelir sağlanır.

Malların hayat devreleri teorisi teknoloji miktarının fazla olduğu imalat sanayilerini konu edinmektedir. Fakat teknoloji düzeyi yüksek olmayan (hizmetler ile

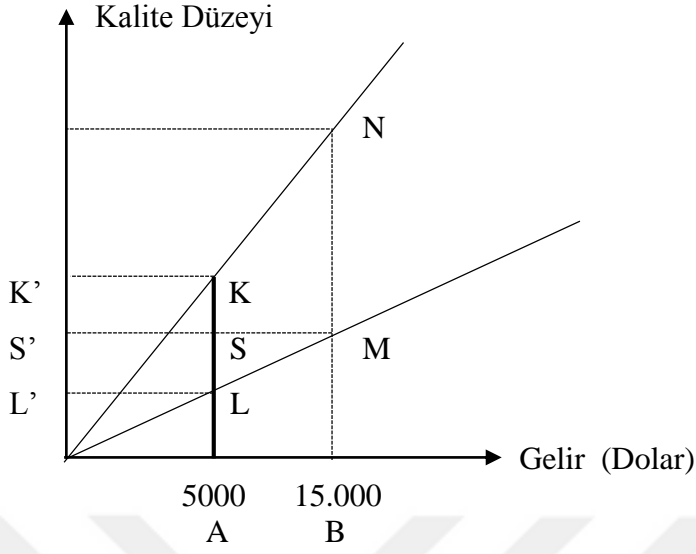
hammadde ve türevleri) mallarda da doğrudan yabancı yatırımlar oluşmaktadır. Heckscher Ohlin teorisine göre ülkelerin ticareti faktörlerin bolluğuna göre gelişen sanayilere göre oluşur. Teoride ülkeler bol olan faktörlerinin fazlaca kullanıldığı malların üretimini yapar ve bu malları ihraç eder. Teknolojik yeniliklerin oluşumunda emeğin bol olduğu ülkelerde teknoloji geliştirme, teknoloji düzeyi yüksek mal üretimi ve uluslararası ticaret faaliyetleri yapılmalıdır. Heckscher Ohlin’de tam rekabet, malların hayat devrelerinde ise eksik rekabet vardır. Vernon’un teorisi dinamikliği az olan bir teoridir. Dış üretim yalnızca ihracatın azalması nedeniyle (maliyetleri azaltmak için) yapılmaktadır. (Şatıroğlu, 1984:110-111). Teknolojinin eskimesi ise düşük dinamiklikte gelişen bir oluşumdur.

4.1.2.3 Örtüşen Talepler

Linder’in geliştirdiği Örtüşen Talepler teorisine göre (Overlapping Demand Theory) ülkelerin talep ettiği mallar gelirlerine göre belirlenir. Gelişmiş ülkelerde farklılaştırılmış mallar üretilmekte ve bu malların ticareti yapılmaktadır.

Buna göre ülkeler arası ticaret üretim maliyetlerine değil taleplere göre oluşmaktadır. Tüketim gelire göre belirlenmektedir. Gelişmiş ülkeler arasındaki ticaret örtüşen taleplere göre oluşur. Linder’e göre firmalar üretimlerini ülkedeki talebe göre belirler. Gelirleri çakışan ülkelerin arasındaki ticaret de gelişir (Bulut, 2007:420).

Şekil 12: Ülkelerin Ticareti

Şekil 12'deki ülkelerin gelirleri ve talepleri arası ticaret grafiğine göre, A ülkesinin 5000 dolar geliri vardır ve talebindeki minimum kalite düzeyi L'de, maksimum kalite düzeyi K'dadır. B ülkesinin ise 15.000 dolar geliri vardır ve talebindeki kalite minimum kalite M'de, maksimum kalite düzeyi N'dedir. Bu ülkelerin taleplerinin çakıştığı aralık KS ticaret aralığıdır. Dolayısıyla aralarındaki ticaret KS aralığında oluşur.

Örtüşen Talepler az gelişmiş ülkelere de uygulanabilir. Az gelişmiş ülkelerin gelir düzeyleri çakışıktır. Bu gelişmekte olan ülkelerin taleplerinin de çakışmasına neden olur.

Singer Prebisch'e göre, gelişmiş ülkelerle GOÜ'ler arasındaki ticaret az gelişmiş ülkeler aleyhine sonuçlanır. Çünkü gelişmiş ülkelerin teknoloji düzeyi yüksek malları yüksek fiyatlıdır. Gelişmekte olan ülkelerin malları ise düşük teknoloji ve düşük fiyatlıdır. Böylece ticaretten gelişmiş ülkeler gelişmekte olan ülkelere göre fazla kazanç sağlar. Gelir gelişmiş ülkelere nakledilir ve dış ticaret gelişmekte olan ülkelerin aleyhine olur.

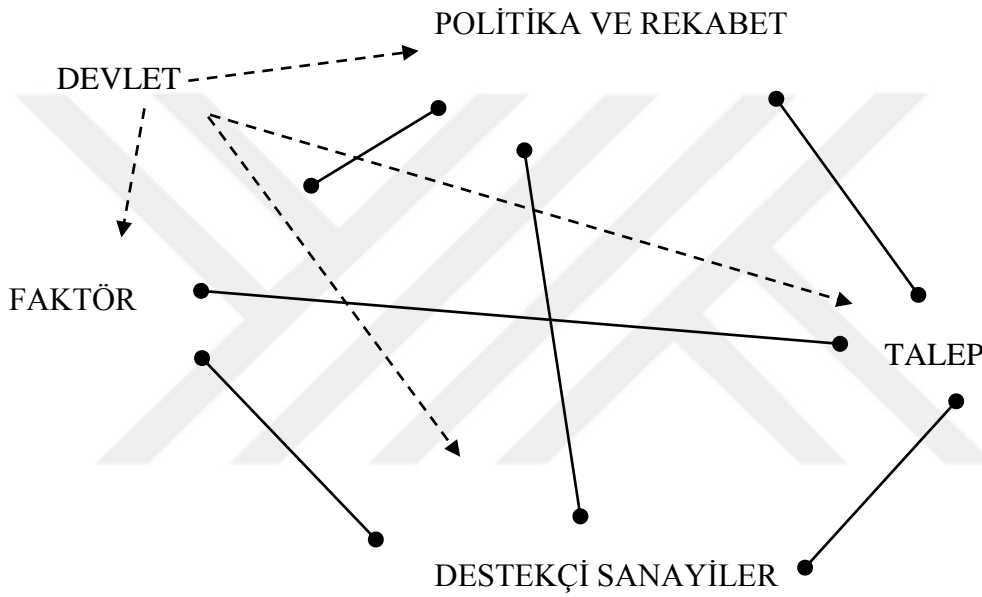
Buna göre, gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelerle, az gelişmiş ülkelerin ise, az gelişmiş ülkelerle ticareti pozitif etkiler oluşturacaktır. Ticaret (değişik gelir

seviyesindeki ülkeler arasındaki ticarete) gelişmekte olan ülkenin aleyhine sonuçlanıyorsa, Linder' e göre ticaret gelirleri çakışan ülkeler arasında yapılmalıdır.

1.1.2.4 Rekabetçi Üstünlükler Teorisi

Porter'in geliştirdiği Rekabetçi Üstünlükler Teorisi (Competitive Advantages Theory) endüstride rekabet avantajı sağlanan değişkenleri tasvir etmektedir.

Şekil 13: Rekabetçi Üstünlükler

Kaynak: valuebasedmanagement.net sitesine göre oluşturulmuştur.

Şekil 13'e göre, rekabet üstünlüğüne neden olan etkenler devlet, firma politikaları, faktör olanakları, destekçi sanayiler ile taleptir. Devlet diğer değişkenleri etkilemektedir. Devlet politikalarıyla firmaların rekabetçiliğinde etkili olmaktadır. Devlet harcama politikalarıyla talep, sağladığı olanaklarla firmaların ve bu firmaların üretimini destekleyen firmalar, ücret ve fiyat politikalarıyla da faktörler de etki oluşturmaktadır. Bu nedenle devletin rekabetçiliğin belirlenmesinde çok önemli bir etkisi vardır. Politikalar endüstrileri etkiler. Talepler ve faktörler de değişkendir.

4.1.2.5 Stolper- Samuelson Teorisi

Gümrük vergileri yoluyla ülkedeki kıt faktörün geliri artar. Gümrük tarifeleri mal fiyatlarının ihraç malları fiyatlarına göre artmasına neden olmalıdır. Tarifelerin fiyatı azaltması halinde teori geçerli olmaz. Buna göre büyük ülke tarifeleri artırır ve ihracatçı ülke fiyatı azaltırsa, büyük ülkede ithal malın fiyatı azalır. Kısacası uluslararası ticaret ülkedeki bol faktörün gelirini, ticaretin azaltılması ise kıt faktörün gelirini artırmaktadır (Bulut, 2007:411).

4.1.2.6 Nitelikli İşgücü Teorisi

Bir ekonomide emeğin nitelikleri fazlaysa nitelikli işgücüyle üretilen (gelişmiş teknoloji) malların üretimi artar. Nitelikli işgücü az olan ülkeler ise nitelikli olmayan işçilikle üretilen malları üretir. Heckscher- Ohlin' deki kapital fazlalı mallar nitelikli emeğin ürettiği mallardır. Bu sebeple nitelikli işgücü teorisi Neo-Faktör Donatımı teorisi olarak ta adlandırılır. Az gelişmiş ülkeler tarımsal mallar, gelişmiş ülkeler sanayi mallarını üretir (Bulut, 2007:415). İşgücünün nitelikleri artırıldıkça üretilen malların niteliği de değişir. Yüksek teknoloji malların üretimini nitelikli emek yapar. Düşük teknoloji malları ise nitelikli olmayan emek üretir.

4.2 Dış Ticaret İçin İnceleme

Teoriler matematiksel ve grafiksel olarak tanımlanarak geliştirilmiştir. Teknoloji açığı teorisine göre teknoloji geliştiren ülkelerin ürettikleri nitelikli mallardaki üstünlüklerinin ve diğer ülkelerin de bu üstünlükleri sağlayana kadar oluşur. Teknolojiyi geliştirmiş olan ülke teknolojilerin diğer ülkelere de üretilmesinin etkisiyle yeni teknoloji mallar üretecek ve yeni mallarda üstünlük sağlayacaklardır. Ürün devreleri teorisine göre teknolojinin üretilmesiyle yenilikçi ülkeler GOÜ'lere ve gelişmiş ülkelere ihracat yapmakta, ürünü diğer ülkelere üretme aşamasına geldiğinde ise yenilikçi ülke üretimi maliyet avantajlarının olduğu ülkelere transfer etmektedir. Büyük düzeydeki üretimle ürün maliyetlerin azaltılması amaçlanır. Örtüşen talepler teorisine göre ticaret örtüşen sosyo ekonomik düzeydeki ekonomiler arasında gelişmekte, sosyo ekonomik düzeyleri örtüşmeyen ülkeler arasında ise gelişmemektedir (Dinler, 2000:468).

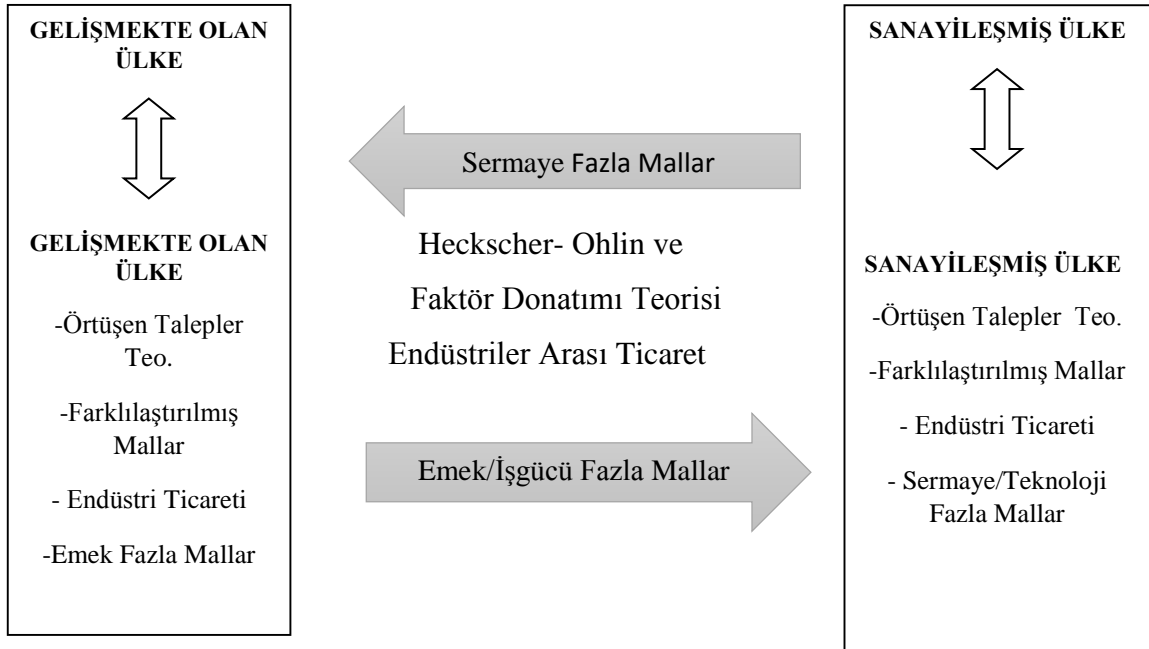
Dış ticaret uygulamaları maliyet avantajı sağlanan malların ihraç edilmesi ve yüksek maliyetli malların ithal edilmesine göre oluşur. Maliyet avantajı endüstrilerin yapısına göre değişen (işgücü, kapital, hammadde, teknoloji gibi) faktörlerin miktarıyla ya da etkin şekilde üretime uygulanmasıyla sağlanır. Faktör miktarları artıkça maliyetler azalır. Yani faktör bolluğu maliyetlerin azalmasına faktör kıtlığı yüksek maliyetlere

neden olmaktadır. Faktörlerde etkinlik/üretkenlik sağlandıkça maliyetler azalır. Gelişmekte olan ülkelerin doğrudan yabancı yatırımlarla sanayileşmesinde de maliyetlerin önemli bir yeri vardır. Maliyet azaldıkça üretimde üstünlük sağlanır. Böylece doğrudan yabancı yatırımlar artar.

Gelişmiş ülkelerin dış ticareti yüksek teknoloji mallarda oluşmaktadır. Üretimi ve ihracatı belirleyen en önemli faktör teknolojik gelişmelerdir. Gelişmiş ülkelerin ticareti çoklukla gelişmiş ülkelerle. Gelirin ve talebin çakışması gelişmiş ülkelerin aralarındaki ticareti geliştirir.

Endüstri ticareti farklılaştırılmış malların, endüstriler arası ticaret ise farklı endüstrilerden malların ticaretidir. Bir diğer açıdan endüstri ticareti farklılaştırılmış malların, endüstriler arası ticaret ise değişik teknolojiden malların ticaretinden oluşur. Gelişmiş ülkelerin teknoloji düzeyi yüksek mallarının ticareti endüstri ticaretidir. Gelişmekte olan ülkelerin düşük teknoloji mallarının ticareti de endüstri ticaretidir. Ancak gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerin aralarında oluşan ticaret endüstriler arası ticarettir.

Şekil 14: Ticaretin Oluşumu

Gelişmekte olan ülkelerin aralarında, gelişmiş ülkelerin arasında ve GOÜ'lerle gelişmiş ülkeler arasındaki ticaret Şekil 14'de oluşturulmuştur. Buna göre gelişmiş ülkelerin arasındaki ticaret örtüşen taleplere göre ve farklılaştırılmış mallarda oluşur. Bu ürünler faktör ve teknolojik özellikler bakımından farklılaştırılmış mallardır. Gelişmiş ülkelerin aralarındaki ticaret endüstri ticaretidir.

Gelişmekte olan ülkelerin aralarındaki ticaret te örtüşen taleplere göre. Gelişmekte olan ülkeler de gelişmiş ülkeler gibi farklılaştırılmış malları üretir.

Gelişmiş ülkelerle, GOÜ'ler, faktör miktarları ve teknolojileri ve değişik olan malları üretirler. Aralarındaki ticaret farklı mallar düzeyinde oluşan endüstriler arası ticarettir.

Uluslararası ticaret ülkelerin gelirlerin artmasını sağlayan en önemli dinamiklerdendir. Uluslararası ticaretle yurtiçi piyasanın talep olanakları artırılabilir. Böylece üretim, talep, gelir ve kazanç artar. Ticaret sanayileşme döneminde gelişmiş ülkelerin ürettikleri fazla mallar için talep oluşturmanın, bu mallardan kazanç sağlamanın ve yüksek bir üretim düzeyi oluşturmanın en etkin yöntemi olarak gelişmiştir. Üretim miktarı veya düzeyine göre piyasa olanaklarının oluşturulabilmesi ülkelerin üretim düzeylerinin artmasına ve yüksek kazançlar sağlamlarına neden olmuştur. Gelişmiş ülkelerin sanayileşme dönemlerinde sanayileşen ülkeler çok az miktardaydı. Az gelişmiş ülkeler ise bu ülkelerin ürettikleri mallar için piyasa oluşturan bölgeler olarak çok miktardaydı. Böylece çok miktarda alıcının ve az miktarda üreticinin olduğu eksik rekabet piyasa oluşumu sağlanmaktaydı. Az gelişmiş ülkeler bu dönemde üretici ülkeler için faktör sağlayıcı ve üretilen nihai malların talep edenleri olarak nitelendirilebilir.

Az gelişmiş ülkelerin GOÜ'ler haline gelmesiyle arz ve üretici miktarı artmış, piyasa olarak nitelendirilen ülkeler üretici ülkeler, eksik rekabet piyasaları ise rekabetçi piyasalar olmuşlardır. Üreticilerin artması piyasa olanaklarının azalmasına, kazançların düşmesine, bu sebeple de üreticiler arasında rekabetin artmasına neden olmuştur. Rekabet sağlamak özellikle çok miktardaki üretici arasında rekabetçi firma niteliği kazanmak malların nitelikleri, fiyatları, maliyetleri konularında çalışmalar yapılmalıdır. Bu nedenle nitelik olarak gelişmiş, düşük fiyatlı ürünler üretilmeli, bunu sağlarken de

maliyetler düşürülmelidir. Fiyatları maliyetler belirlemektedir. Öyleyse düşük fiyatlı ürünler üretmek için maliyetlerin, özellikle faktör maliyetlerinin azaltılması gerekir. Faktör maliyetleri faktörlerin miktarına göre oluşur. Ülkeler bu nedenle bol olan faktörlerle üretim yapmalı, (ülkelerinde miktarı bol olan faktörlerin çalıştırıldığı sanayileri geliştirmeli) bu malları üretmeli ve ihracatını yapmalıdır. Heckscher Ohlin teorisinde ülkelerin ürettikleri, ihraç ettikleri mallar ile dış ticaretin oluşturan mallar buna göre belirlenir. Bol faktörlerle yapılan üretimde üretim maliyetleri düşer, ülkeler de bu sebeple bu malları üretmeli ve ihraç etmelidir. Buna göre ülkeler bol olan teknoloji ve nitelikli emek, kapital veya hammadde nitelikli olmayan emek faktörlerine göre üretim yapmakta ve uluslararası ticaretlerini buna göre oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelerde kapital, teknoloji nitelikli emek, GOÜ'lerde ise nitelikli olmayan emek ve hammaddeler boldur. Ülkeler üretimlerini bu nitelikteki mallara göre yapmakta ve rekabetçilik ve ülkeler arası ticaret mallara göre oluşmaktadır. Teknoloji açığı teorisi, nitelikli işgücü teorisi, malların hayat devreleri teorisi, stolper samuelson teorisi, örtüşen talepler teorisi gibi modern teoriler buna göre, teorilerini özellikle teknoloji, nitelikli emek, faktör bolluğu, talep konularında geliştirmişlerdir.

4.3 DIŞ TİCARET POLİTİKALARI

Dış ticaret teorilerinin uygulamada oluşturduğu negatif etkiler nedeniyle dış ticareti azaltmak amacıyla dış ticaret politikaları geliştirilmiştir. Dış ticaret politikaları ticareti azaltmak amacıyla yapılan uygulamalardır. Ticaret politikaları ülkelerin ticarete belirli bir amaca göre aldığı kararlarının uygulanmasını sağlar. Gelişmekte olan ülkeler için ticareti azaltan dış ticaret politikalarının uygulanması zorunludur. Bu sebeple de dış ticaret politikası olarak korumacı politikalar anlatılmaya çalışılmaktadır. Devletler ekonomik ve ekonomik olmayan sebeplerle yaptıkları müdahalelerle ticareti azaltmaktadır. Konunun ekonomik ve ekonomik olmayan dinamikleri vardır. Ekonomik dinamikler yerli sanayilerin geliştirilmesi ve bilançoyla ilgili nedenlerdir. Farklar yabancı para rezervlerinin azalmasına neden olmaktadır. Bu ise borçlarla azaltılabilir. İthalatı azaltan ve ihracatı artıran politikalar da uygulanabilir. Bebek endüstrilere göre göre ise yeni gelişen endüstriler gelişme dönemlerinde rekabetten korunmalıdır. Bu teorisinin uygulanmasını sağlayan ticaret politikasına ise bebek endüstriler politikası adı verilir. Ancak gelişmiş ülkeler de kendi koruma yöntemlerini geliştirmişlerdir. Endüstrilerini korumak için ucuz emekle üretilen gelişmekte olan ülke mallarının

ithalini azaltan politikalarını artırmaktadırlar. Gelişmekte olan ülkelerin gelişmesini sağlamak amacıyla endüstrilerde ticareti azaltan yani ithalatı azaltan kota uygulamalarına giderler ki bu ithal ikameci sanayileşme politikasıdır. İthal ikamesi rekabet olmadığı için yerli firmaların monopolleşmesine neden olmaktadır. Bu nedenle politikanın uygulandığı ve sanayilerin bu yöntemle geliştirildiği ülkelerde ticarete yavaş yavaş rekabetçilik sağlanmalıdır. İhracata yönelik sanayileşme ise karşılaştırmalı üstünlükler teorisinden gelişmiştir. İthal ikamesini uygulayan ülkelerin karşılaştığı sorunlar ihracata yönelik sanayileşmenin nedeni olmuştur. Bu politikaya göre gelişmekte olan ülkeler de dış piyasalara eklenmeli ve maliyet avantajı sağladıkları tekstil, giyim, tarımsal (agrarian) sanayilerde ihracat yapmalıdırlar. Bu endüstriler ayrıca emek faktörünün fazlaca çalıştığı sanayilerdir. İthal ikamesinde ithalatı azaltan (kota, tarife), ihracata yönelik sanayileşmede ihracatın artıran politikalar (ihracatta düşük vergi, düşük faizli kredi) uygulanabilir (Dinler, 2000:472-474).

Gelişmiş ülkelerde büyüme bütün ekonomik birimlerde gelişmeyi sağlayan politika oluşumlarını sağlamaya çalışır. Özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde tarım ve sanayi politikalarının gelişimi önem arz etmektedir. Avrupa ülkeleri sağladıkları finans olanakları ve bilimsel tarım uygulamalarıyla gelişme sağlamışlardır.

Sanayileşme yabancı veya yerli kapitalle oluşur. Yabancı sermayenin pozitif etkileri olsa da negatif etkileri fazladır. Bu sebeple yerel sanayilerin geliştirilmesi en iyi politikadır. Yeni endüstrilerin oluşumu için GOÜ'lerde sanayi politikaları uygulanmalıdır. İthal ikameci sanayileşme ithal edilen malların yerli firmalarca üretilmesini sağlar ve yerel sanayileri geliştirir. Yerel sanayilerin geliştirilmesi, ithal ikameci sanayileşme ile sağlanabilir.

4.4 TİCARETİN ULUSLARARASILAŞMASI

Yeni sanayileşen ülkeler belirli bir kapital oluşturduktan ve belirli bir etkinlik sağladıktan sonra ticaret gelirini artırmak amacıyla ticaret yapar. Çünkü dış piyasalardan sağlanan gelir yerelde sağlanan gelire göre fazladır. Ancak uluslararası ticaretin kazanç sağlanabilmesi için ülkelerin diğer ülkelerle rekabet edebilecek bir düzeyde olması gerekir. Gelişmekte olan ülkelerin rekabeti, maliyet, fiyat, hizmetler, gibi konularda sağlanmaktadır.

Uluslararası ticarete uygulanan tarife, hammadde, dokuma ve tekstil gibi GOÜ'lerin ürettiği mallarda oluşmamaktadır.

Uruguay görüşmeleri tarım ürünlerinin ticaretini artırmayı amaçlamakta, ancak gelişmiş ülkelerin tarım malları piyasasındaki fiyat avantajları, gelişmekte olan ülkelerin ticaretini olumsuz etkilemektedir.

Gelirin artışıyla talep edilen sanayi ürünleri değişir. Çünkü gelirdeki artışla tüketiciler teknoloji düzeyi yüksek malları talep eder. Gelişmiş ülkeler yüksek teknolojili mallar üretir. Böylece gelir arttıkça ticaret gelişmiş ülkeler arasında artar. Yüksek teknolojili malları üretmek için teknoloji geliştirmek gerekir (Teknoloji transferiyle sağlanan teknolojiler yüksek teknolojiler değildir).

Rekabet teknoloji geliştirmeyle sağlanabilir. Bunun için ülkeler arge faaliyetlerini artırmalıdır.

Gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkelerin ticareti gelişmiş ülkeler lehinedir. Gelişmiş ülkeler teknoloji düzeyi yüksek mallar ihraç ederek (GOÜ'lerden) düşük teknolojili mallar ithal eder. Böylece gelişmiş ülkenin sağladığı kazanç artar.

Özetle, eksik rekabetin olduğu piyasalarda mal fiyatları yüksektir. İleri teknolojili mallarda rekabet oluşmadığından yüksek kazançlar oluşur. Gelişmekte olan ülkelerin ürettiği düşük teknolojili mallar fiyatlarının düşüklüğü ticaretle gelişmiş ülkelere gelir transfer edilmesine neden olur. Böylece gelişmiş ülkelerin dış ticaretten sağlamış oldukları kazanç artar.

Örtüşen talepler teorisine göre gelirlerin çakışması ülkeler arasındaki ticareti artırır. Gelir düzeylerinin çakışık olması sosyal dinamiklerin de etkisiyle taleplerin çakışmasına neden olmaktadır. Buna göre gelişmiş ülkeler, gelişmiş ülkelerle özellikle yüksek teknolojili malların ticaretini artırmaktadır.

4.4.1 Küresel Ticaret

Küreselleşme ülkelerin ticari faaliyetleriyle ekonomik ve sosyal olarak değişmesidir. Bölgeler arasındaki mal ve hizmet ticareti, bölgeler arasında sosyal

değişmelere neden olmaktadır. Ekonomik küreselleşme ile oluşan mal ve hizmet transferi sosyal küreselleşmeyi sağlar. Ekonomik faaliyetler sosyal oluşumları ve değişimleri getirebilmektedir. Küreselleşme ekonomik dinamiklerin sosyal dinamikleri değiştirdiği bir oluşumdur. Küresel ticaretle oluşan mal ve hizmetlerin transferi ile sosyal dinamikler değişebilmektedir.

Ticaretin artışında çok uluslu firmaların önemi fazladır. Çok uluslu şirketlerin faaliyetleri üretimi ve ticareti geliştirmektedir (Şatıroğlu, 1984:29). Uluslararası ticaret geliştikçe küreselleşme de artar. Uluslararası ticaret çokuluslu firmalarca yapılmaktadır. Firmalar teknoloji üretimini, transferini, ticareti, doğrudan yabancı yatırımları, kapital transferini belirlemektedir. Standart hizmetleri geliştirmiştir. Maliyet avantajı sağlayabilmektedirler. Çokuluslu şirketler avantajları nedeniyle monopol ve rekabetçi üstünlük sağlamaktadır. Teknoloji geliştiren firmalar, yeni sanayileşen ülkelerin yerel firmalarına göre üstünlük sağlarlar. Yüksek gelirler sağlayan firmalar ülkelerin ekonomileri ve piyasalarında etkinleşir. Ekonomik kazançlar ve piyasa etkinliğindeki artış çokuluslu şirketleri politik ve sosyal olarak da etkinleştirmektedir.

Küreselleşme ile gelirin önemli kısmı gelişmiş ülkelere nakledilmektedir. Gelişmiş ülkelerin ihracattan sağladığı kazançlar GOÜ'lerden fazladır. Bunun nedeni Singer Prebisch'te olduğu gibi üretilen malların nitelikleridir.

Küreselleşmeyi pratikte uygulanabilir hale getirenler çokuluslu şirketlerdir.

Çokuluslu şirket, birden fazla ülkede üretim, yönetim vb. işleri yürüten, faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki şubelerin işlerini kontrol eden, finansman ve teknik olanakları fazla olan, ürettiği malların tüm ülkelerdeki işlerini idare eden ya da düzenleyen, şirket kazancını en yükseğe ulaştırmayı amaçlayan, monopol, oligopol vb. eksik rekabet piyasalarında faaliyet yapan, küreselleşmeyi ve kapitalizmi sağlamak için ulusal düzeydeki oluşumları etkileme ve değiştirme özelliğinde olan, yerel ve küresel ekonomik ve finansal düzensizliklerin uzun dönemde etkileyemediği (bu aksaklıkları oluşturanlar da çokuluslu şirketlerdir), düşük maliyetlerle üretim yapabilen şirket ya da şirketlerdir. Çokuluslu şirketlerin özellikleri şunlardır; birden fazla ülkede faaliyet

gösterirler, ürettikleri mal ya da hizmetlerin küresel ihracatını ve doğrudan yabancı yatırımlarla teknoloji ve yönetsel tekniklerin transferi yaparlar. Şube ve diğer şirketlerin kararlarını denetlerler. Finansman olanakları fazladır. Yüksek teknolojilerle üretim yaparlar. Arge faaliyetleri yapılır. Kararlar küresel düzeyde alınır. Anonim şirket yapısındadırlar. Kazancın küresel olarak en yüksek düzeye getirilmesi amacındadırlar. Eksik rekabet oluşumlarını anlaşmalar ya da evrim oluşum gereğince sağlarlar. Çokulusluluk yereldeki ve küresel düzeydeki olumsuzlukları değiştirerek gelişen kapitalizmin geldiği aşamadır. Ulusal ve küresel düzensizliklerin bu şirketleri etkilemesi ulusal şirketlere göre çok düşüktür. Çokuluslu firmaların arge faaliyetleri fazladır. Bu sebeple yüksek teknolojili üretim ve hizmet sağlarlar, üretimleri büyük düzeylidir, oligopol piyasalarda faaliyet yaparlar. Çokuluslulaşma bu özellikleri sağlar ve bu özelliklerin olduğu firmalar çokuluslulaşır (Şatiroğlu, 1984:24-46).

Çokuluslu şirketler dış ülkelerde ekonomik ve politik olarak etkinleşmektedir. Bu şirketler sağladıkları etkinlikle hukuki düzenlemeleri, kararları, politikaları kendi lehlerine olacak şekilde etkilemekte, devletlerden taleplerini artırmakta, sosyal, ekonomik, ticari, hukuki olanaklar sağlayabilmektedirler. Sağladıkları fazladan avantajlarla rekabetçiliklerini, rekabet üstünlüklerini, monopol imkanlarını ve gelirlerini artırmaktadırlar.

Ekonomik değişkenlerle sosyal ve politik değişkenler de etkilenmektedir. Ekonomik küreselleşme sosyal küreselleşmeye neden olmaktadır. Ekonomik değişkenler sosyal ve politik değişkenleri değiştirebilmektedir.

4.4.2 Bölgesel Ticaret

Ekonomik entegrasyonlar ülkelerin oluşturduğu ekonomik birliklerdir. Bölgeselleşme olgusu ise bu kavramın gelişmesiyle oluşmuştur. Bölgeselleşme ekonomik entegrasyonların diğer ismidir. Bölgeselleşme ülkelerin niteliklere göre belirlenmektedir. Bölgeselleşmenin amacı birkaç ülke arasındaki ticaretin geliştirilmesi ve diğer ülkelere üstünlük oluşturulmasıdır. Üstünlükler tarifeler ve kotalarla sağlanmaktadır. Diğer ülkelere ise dış ticaret kazançlarını ve rekabet üstünlüklerini azaltacak uygulamalar yapılır. Böylece birliği oluşturan ülkeler arasındaki ticaret geliştirilebilmektedir. Ülkelerinin entegrasyon çerçevesinde ticarete uyguladığı tarifeler entegrasyonların avantajlarından en önemlisidir. Tarifeler birlik ülkeleri arasındaki

ticareti geliştirdiği gibi diğer ülkelerin rekabetini de azaltır. Düşük tarifeler yeleri diğer ülkelere karşı avantajlı hale getirir. Böylece yelerin arasında oluşan ticaret sanayilerin gelişmesine, rekabet üstünlüğüne, maliyetlerin azalmasına, teknolojik gelişmeye neden olur. Bu gelişme ile ülkeler rakipleri karşısında üstünlük sağlarlar. Böylece küresel ticarete de avantajlı duruma gelirler. Birlik dışındaki ülkelerle aralarında oluşan ticarete de kazanç sağlarlar.

Ekonomik entegrasyonların oluşma nedeni birlik yesi ülkelerin standartlarını artırmaktır. Bu nedenle de aralarındaki ticareti geliştirirken ye olmayan ülkelere politikalar uygularlar. ye ülkelerin arasında mal ve hizmetler, ayrıca üretim faktörleri de nakledilir. Emek ve kapital de nakledilmekte ve para entegrasyonlarında para birimi oluşturulabilmektedir. Finansal, ekonomik ve toplumsal konularda politikalar oluştururlar. Entegrasyonlarla belirlenen mallarda ye ülkelere ticaret oluşturan etkiler sağlanır. Diğer ülkelere ise ticaret azaltan etkiler yapılır. okuluslu firmaların gelişmesine etki eden entegrasyonlar ile firmalar ye ülkeler düzeyindeki ticareti artırarak uluslararası bir nitelik kazanır. Entegrasyonla ulusal olarak sağlanamayan üretim artışı kazançları artırır. Birlik düzeyinde üretim faaliyetleri artar, faktörlerin ülkeler arasında nakledilmesi maliyetleri azaltabilir. Entegrasyonlar mal piyasalarının gelişmesine neden olmaktadır. Birlik düzeyinde firmanın rekabetçiliği kadar piyasa oluşturma etkisi ve ürünlerin talebi de artmaktadır. Bu etkenlerle entegrasyondaki ülkeler entegrasyon düzeyinde gelişmekte ve çokuluslu bir nitelik oluşturmaktadır. Entegrasyonların ye olmayan ülke firmalarına etkileri negatiftir. Böylece birliğin dışındaki ülkeler entegrasyonun oluşturduğu etkileri azaltmaya çalışırlar. Entegrasyonda olanların okuluslulaşması, entegrasyonda olmayanların okuluslulaşmasına göre yüksektir (şatıroğlu, 1984:32-33).

Uluslararası ekonomik entegrasyonlar birlik ülkelerinin aralarındaki ticareti geliştirmeyi amaçlarken küçük bir küreselleşme oluşturur. Bölgeselleşme bu oluşumu birlik düzeyinde artırır. Blgeselleşmede ye ülkelere sağlanan avantajlar, küreselleşmede ye olmayan ülkelere de sağlanmaktadır. Küreselleşmenin en önemli amacı da ticaretin bütün ülkelerde geliştirilmesidir. Fakat çok fazla ülke ve firmanın rekabeti yeni gelişen sanayilerin rekabetini azaltmakta, bu nedenle de ticaretten kazanç sağlayanlar gelişmiş ülkeler ve çokuluslu firmalar olmaktadır.

4.4.3 İhracata Yönelik Sanayileşme

Kalkınmanın oluşturulmasında belirli sektörlerde gelişmeyi veya bütün sektörlerde gelişmeyi amaçlayan politikalar vardır. Endüstrileşmede geliştirilmesi öncelikli sektörlerin belirlenmesiyle veya ekonominin tümünde oluşturulan bir gelişmeyle sanayiler geliştirilebilir. Az gelişmiş ülkelerde talebin düşük olması nedeniyle sanayiler düşük miktarlardaki üretim düzeyiyle, fakat farklı endüstrilerde geliştirilmektedir. Bu politikayla üretim fazlasının neden olduğu piyasa oluşturma gibi etkiler oluşmaz. Farklı endüstrilerde çalışan nüfus talebi artıracaktır. Diğer bir görüşe göre ekonominin tüm sektörlerde gelişmesi olanağı çok düşüktür. Faaliyetler arasında gelişme imkanı değişiklik arz etmektedirler. Gelişme olanakları diğerlerine göre fazla olan sektörlerle olanak tanınırsa ekonomide dinamiklik ve gelişme sağlanabilir. Gelişme olasılığı yüksek endüstrilerin gelişmesi diğer endüstrilerin de gelişmesini sağlayacaktır. Üretim faktörlerinin miktarının az olması, düşük düzeydeki üretimin, kazanç artışının fazla olması ise yüksek düzeydeki üretim yapılmasına neden olmaktadır (Dinler, 2000:523-525). Buna göre ekonominin tümünde, düşük üretim düzeyiyle üretimi amaçlayan endüstriyel gelişmeler ithal ikameci sanayileşmeye, belirli sektörlerde ve yüksek düzeyde üretimi amaçlayan endüstriyel gelişmeler ihracata yönelik sanayileşmenin oluşumuna yöneliktir.

İhracata yönelik sanayileşme, karşılaştırmalı olarak maliyet veya üretim üstünlüklerinin sağlandığı sanayilerin geliştirilmesidir.

GOÜ'lerde ekonomi politikasının amacı sanayilerin geliştirilmesidir. Tarife ve kotalar yoluyla sanayileşmede artış sağlanır. Böylece yeni endüstriler geliştikten sonra rekabetçi politikalar ve ihracata yönelik sanayileşme uygulanabilir (Karluk, 2002:207-208).

İhracata yönelik sanayileşme ile dış ticaretten yüksek gelirler sağlanabilir. İhracata yönelik sanayileşme geliri artıran en etkin sanayileşme politikasıdır. Ancak dış ticaret gelirini artırmak için ülkeler rekabet üstünlüklerini artırmalıdır. Rekabet sağlanamayan endüstriler rekabetçi ülkelerin rekabeti karşısında etkisiz kalır.

Ülkeler rekabet avantajlarıyla ticarete üstünlük sağlar. Dış ticarete rekabet üstünlüğü maliyet, fiyat avantajıyla sağlanır. Sanayiler geliştirilip üstünlük sağladıktan sonra ihracata yönelik politikalar uygulanabilir. Yeni gelişen endüstriler çokuluslu şirketlerin rekabetçi etkileri nedeniyle üstünlük sağlayamazlar. Dış ticaret faaliyetleri de üretimleri de olumsuz etkilenir. Gelişmekte olan ülkeler yeni endüstrilerini rekabeti azaltarak geliştirebilirler.

Gelişme emeğin faaliyetleri ve finansal harcamaların artmasıyla sağlanabilir. Gelişimin için teknoloji geliştirilmeli veya teknoloji transfer edilmelidir. Teknoloji rekabetçilikte çok önemlidir. Üretilen yüksek teknolojili mallar uluslararası piyasalarda rekabet edebilir ve yabancı rekabetini azaltır.

Üründeki değişimler ve yeni özellikler talebin artmasını sağlar. Fiyat, nitelik, maliyet yoluyla talep, gelir ve rekabet artışı olur. Rekabet sağlanmazsa gelişme de sağlanamayacağından firmalar ürünlerini, teknolojilerini, yönetim politikalarını geliştirmeyeceklerdir. Ancak rekabet etmek için endüstriler belirli bir gelişmişlik aşamasında olmalıdır. Geliştirilemeyen endüstriler rekabet edemez. Rekabet için ithal ikameci yöntemler uygulanmalıdır. İhracata yönelik sanayileşme oluşumu sağlanmadan, ithal ikameci sanayileşme uygulanmış olmalıdır. Böylece yeni endüstriler rekabetten izole olarak gelişme sağlayacaktır.

İhracata yönelik sanayileşmeyle ihracat sanayileri geliştirilir. Rekabet üstünlüğü önem kazanır. Gelişmiş ülkeler- GOÜ'lerin ticareti karşılaştırmalı üstünlüklere, gelişmiş- gelişmiş ülkelerin ticareti örtüşen talepler; GOÜ- GOÜ'lerin ticareti örtüşen taleplere göre oluşmaktadır.

İthal ikameci politikalar ithalatın azalmasını, yerli malların tüketimini, üretim artışını, yerli sanayilerin gelişmesini sağlar. İhracata yönelik sanayileşme gelişmiş ülkelerin rekabetçi olduğu bir sanayileşme politikasıdır. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerin rekabet olanaklarını azaltır.

İhracata yönelik sanayileşmede gelişmiş ülkelerle rekabet edebilirlik azalmaktadır. İhracata yönelik sanayileşmenin yeni sanayileşme döneminde uygulanması sanayilerin gelişimini olumsuz etkiler. Rekabet önemli miktarda teknoloji, maliyet, fiyat avantajıyla sağlanır. Yeni sanayilerin bu olanakları yoktur. Bu nedenle yeni sanayileşen ülkelerde ihracata yönelik değil ithal ikameci politikalar uygulanmalıdır.

İhracata yönelik sanayileşme gelişmiş ülkeler için uygun olan bir politikadır. Çünkü gelişmiş ülkeler sanayileşmelerini oluşturmuşlar, sanayide ve ticarete uzmanlık ve rekabet avantajı sağlamışlardır. Dış ticarete ise üstünlük oluşturan yönetsel ve üretimsel nitelikleri belirlemektedirler bu nedenle GOÜ'lerin gelişmiş ülkelerle rekabeti zorlaşmaktadır. Özellikle geleneksel endüstrilerde bile gelişmiş ülkeler teknoloji üstünlükleri nedeniyle GOÜ'lerden avantajlı hale gelmektedirler. GOÜ'lerin üretim ve ihracatını oluşturan geleneksel malların rekabeti teknoloji düşüklüğü nedeniyle GOÜ'lerce sağlanamamaktadır. Bu sebeple gelişmiş bir sanayi endüstrisi olmadan ihracata yönelmek GOÜ'ler için uygun bir politika değildir.

4.4.4 DIŞ TİCARET UYGULAMALARI

4.4.4.1 Gümrük Tarifeleri

Gümrük tarifeleri dış ticarete yönelik uygulamalarıdır. Gümrük tarifeleri ithal edilen fiyatını artıran etken olarak ithal mal talebini azaltır. Talebi azalan ve fiyatı yükselen mal yurtiçinde üretilir.

Gümrük tarifeleri dış ticareti etkileyen en önemli politikalarındandır. Tarifeler ithalatı azaltırken ulusal sanayileri geliştirir (Manisalı, 2010:218).

Gümrük tarifeleri rekabeti azaltan etkenlerdendir. Gümrük tarifeleri ekonomiye gelir sağlar ve ulusal sanayilerin gelişmesine neden olur (Hatiboğlu, 1993:92). Gümrük tarifeleri artarsa malın fiyatı da yükselmiş olur. İthalatı azalan malın üretimini yerli firmalar yapar. Böylelikle ulusal sanayiler gelişir.

Tarifeler doğrudan yabancı yatırımları da artırır. İhracatının azalması yabancı firmaların piyasada etkinlik sağlamak amacıyla yatırımlar yapmasına neden olur. Gümrük tarifelerinin talebi düşüren etkileri azalır. Böylece DYY'larla sanayiler geliştirir. Gümrük tarifelerinin artışı yerli sanayileri geliştirdiği gibi yabancı sanayileri

de geliştirir. Fiyatın yükselmesiyle ihracat olanakları azalan yabancılar, doğrudan yabancı yatırımlarla ülkede üretim yapan firmalar olabilir ve gümrük tarifelerinin oluşturduğu olumsuz etkileri azaltır.

Gümrük tarifeleri, devletlerce ithalat ve ihracatı değiştiren ve sanayileşmeyi artıran bir yöntemler olarak uygulanmaktadır. Ticareti azaltan bir etkiye ve ithal ikameci sanayileşme politikasına ve tüketilen miktarını değiştirmeye yönelik bir yöntemdir. Böylece ithal ikameci bir gelişimin oluşumunu sağlamaktadır. İthalatın azalışıyla üretim artar bu ise yerli ve yabancı sanayileri geliştirir. Kota ve gönüllü ihracat kotaları gibi diğer ticareti azaltan politikalar da ithal ikameci sanayileşmeyi geliştiren uygulamalardır. Dış ticaretin azaltılmasına yönelik bu uygulamalar ithal ikamesi politikalarının geliştirilmesi için çok önemli olanaklar sağlamaktadır.

4.4.4.2 İthalat Kotaları

İthalat kotaları ithal edilecek malların miktarını belirler. Kota uygulamasına ek ithal mallardan gümrük tarifesi de alınabilir. Kotalar ithal malların miktarını azalttığından ithal malların fiyatlarını artıracak ve malı ithal eden firmaların kazançlarının artmasına neden olacaktır (Dinler, 2000:478-479).

Kotalar sanayileşmenin gelişmesini sağlamak üzere oluşturulan politikaların uygulayıcısı ticaret tekniğidir. Kotalarla ithal edilen malların miktarı azaltılır. Miktarı azalan malın fiyatı yükselir. Gümrük tarifelerinde olduğu gibi fiyatı yükselen malın üretilmesi sağlanır. Yerli ve yabancı firmaların yatırımları artar. İhracatı azaltan kota uygulamasıyla yabancı firmalar ülkede etkinlik oluşturan firmalar haline gelir. Doğrudan yabancı yatırımlar artar.

Kotalar mal fiyatlarını artırır ve tüketicilerin mal talebini değiştirir. Piyasa arzının azalması fiyatları yükseltir. Fiyatların artması ise ürünün piyasada üretilmesini sağlayan bir faktör olarak sanayileşmenin gelişmesini sağlar.

4.4.4.3 İhracat Kotaları

İhracat kotaları da ithalat kotaları gibi ülkedeki mal miktarının azalmasına yol açan bir uygulamadır. Kotayı uygulayan ülke ihracatçı ülkedir. İthalatçı ve ihracatçı ülkelerin kararıyla uygulanır. Buna göre ithalatçı ülke ihracatçı ülkeden ihraç ettiği malların miktarını azaltmasını talep eder. İhracatçı ülke de bu talebe göre ihracatını

azaltır. İthalat kotaları ve gümrük tarifelerinde olduğu gibi uygulandığı ülkelerde sanayilerin gelişimini sağlar.

4.4.4.4 İthalat Denetimi

Belirli malların ithalatının ekonomik, politik, tıbbi, nedenlerle oluşmamasını sağlayan uygulamadır. Yabancı para miktarının azaldığı ülkelerde özellikle lüks mallardaki ithalatın oluşturulmaması döviz giderlerini azaltır. Yeni endüstrilerin gelişmesi için de uygulanabilir (Dinler, 2000:479).

4.4.4.5 Kambiyo Denetimi

Yabancı para miktarının denetimini sağlar. İthalat kotası ve değişmeyen kur politikasıyla uygulanan yabancı para denetimi sağlanır. Yabancı paralar yetkili yerlerden yapılacak ithalat ve diğer döviz talebi oluşturan konulara göre gerekli yerlere gönderilir. Kotalar döviz rezervlerine göre belirlenmekte ve ithalat bu miktarlara göre yapılmaktadır. Döviz almak isteyenler ithal izin alırlar. İzin için ise ithalat kotası gerekir. Kambiyo denetimi ithalat kotaları ile uygulanan ve ithalatı azaltan bir yöntemdir. Kotalarla ithalat döviz miktarına göre belirlenebilmektedir (Dinler, 2002:480).

4.4.5 İthal İkameci Sanayileşme

İthal ikameci sanayileşmeyle, ithal mallar ülkede üretilir ve ulusal sanayiler geliştirilir. İthal malların yurtiçinde üretilmesine yönelik bir uygulamadır. Devlet politikalarla yatırımların artmasını, ithal mallar talebinin azaltılmasını, teknolojilerin geliştirilmesini dolayısıyla sanayileşmeyi etkiler. Kota ve tarifeler uygulayabilir, yabancı paraların fiyatını azaltabilir ve böylece ithalat ve ihracat miktarlarını sanayilerin gelişmesi için değiştirir. 1960-1980 döneminde GOÜ'lerde uygulanan bir yöntemdir. Uygulandığı dönemde GOÜ'lerde yerel sanayilerin gelişmesini sağlamıştır. Yerel endüstriler ithalatı azaltan yöntemlerle geliştirilmiştir.

Gelişmiş ülkeler 1800'lü yıllarda yeni gelişen sanayilerini rekabet oluşumu olmadan geliştirebilmişlerdir. Gelişmekte olan ülkeler ise çok miktardaki yeni ülke, firma ve endüstrin etkisiyle, yeni oluşan sanayilerini geliştirmek için ithal ikameci politikalar uygulamalıdır. Gelişmiş ülkeler sömürgecilikle az gelişmiş ülkelere hammadde sağlayarak maliyetlerini azaltmışlar, rekabet edecek ülke sayısı az olduğu için dış ticarete monopol sağlamışlar ve yüksek kazançlar sağlamışlardır. Gelişmekte

olan ülkeler ise rekabetin çok yüksek olduğu piyasalarda sanayilerini geliştirmeye çalışmaktadır. Ancak piyasa rekabeti, rekabet edilebilecek maliyet, fiyat ve nitelikte ürünler geliştirilmesiyle sağlanabilir. Bu nedenle rekabet oluşturulmamalı, bunun için ülke piyasasında tarife ve kotalarla rekabet azaltılmalı, yerel sanayiler geliştirilmelidir.

İthal ikameci sanayileşme teknolojinin gelişmesini sağlayamadığı, fiyatları artırdığı ve monopol oluşumuna neden olduğu için ihracata yönelik sanayileşmenin ithal ikamesine göre üstün olduğu iddia edilir. Ancak ihracata yönelik sanayileşmenin uygulanması için sanayileşme aşamalarında gelişmiş bir düzeye gelmiş olmak gerekir. GOÜ'ler ise çoklukla sanayileri yeni geliştigiinden bu değişimi sağlayamamışlardır. Monopol oluşumu veya fiyatların yüksekliği yerli firmaların gelişmesine neden olan avantajlar oluşturuyorsa bunlar olumsuz gelişmeler olarak değerlendirilmemelidir. Yerli sanayiler farklı yönlerden ve boyutlardan geliştirilmelidir. Bunun için devletin yerli sanayilerin geliştirilmesi için politikalar yapması, rekabeti azaltmak ve yerli endüstrileri korumak amacıyla çalışmalar yapması gerekir. Gelişmiş ülkeler yüzyıllar önce gelişme dönemlerini rekabetin olmadığı bir ortamda sağlamışlardır. Fakat GOÜ'lerde bu avantaj yoktur. Çünkü gelişen ülkeler ve rekabet küresel düzeyde artmış, özellikle gelişmekte olan ülkeler standart malları ürettiklerinden maliyet faktörü çok önemli hale gelmiş, fiyat avantajları ihracatta rekabeti oluşturan en önemli etken olmuştur. Gelişmekte olan ülkeler teknoloji transferiyle standart ürünleri üretir ve yüksek teknoloji üretme avantajını sağlayamazlar. Teknolojilerle rekabet sağlamak için teknoloji geliştirilmelidir. Teknoloji geliştirme, rekabetin ve piyasadaki üreticilerin azalmasına neden olan bir gelişmedir. Üreticiler az olduğundan fiyat yüksek belirlenmekte ve kazanç artmaktadır. Sadece gelişmiş ülkeler bu avantajı sağlayabilmekte GOÜ'ler ise teknoloji transferi sonucu sağladıkları düşük teknolojiler nedeniyle düşük fiyatlı ve düşük teknolojili malları üretmektedir. (Teknoloji çok farklı ülkelerde üretildiği için de rekabet artmakta, fiyatlar düşmekte, kazançlar azalmaktadır).

İthal ikamesi faktörleri etkin sanayiler yerine etkinliğin az olduğu sanayilere yönlendirir. İthal malların ikamesi için faktörler etkinliğin az olduğu endüstrilerde çalıştırılmaktadır (Hatiboğlu, 1993: 87). İthal edilen malların ikamesini yapmak amacıyla etkinsiz sanayiler geliştirilmektedir. Çünkü bu politikada avantajlı sanayiler

değil tüm endüstrilerin geliştirilmesi amaçlanır. Ancak yurtiçine yönelik üretim kotalar ve tarifelerle ithalatı ve rekabeti azaltan uygulamalarla sağlanıyorsa etkinliğin az olması yurtiçi piyasa gelirini azaltmayacaktır. Dolayısıyla belirli bir dönem düşük etkinlikle çalışsa da gelişme dönemi sonunda yurtiçi endüstrilerin etkinlik ve üretkenliği artacaktır. Böylece sanayiler gelişecek uluslararası rekabet artacaktır.

Gelişmekte olan ülkeler hazırladıkları politika uygulamaları ile imalat sanayilerini geliştirmelidirler. Etkinliklerin artması ve maliyetlerin azalmasını sağlamaktadır. Bu nedenle de gelişmekte olan ülkeler sanayilerini geliştirme çalışmalarını artırmalıdır.

İthal ikameci politikaların olumsuz etkileri vardır ancak rekabet üstünlüğünün sağlanması için sanayilerin gelişmesi için çok önemli bir uygulamadır. GOÜ'lerdeki rekabet avantajı sağlanamayan endüstrilerinin gelişmesinin en önemli yöntemlerindendir.

Nitelik ve fiyat avantajları ihracata yönelik sanayileşmeyle sağlanır. Ancak gelişimini sağlayamayan endüstriler rekabete karşı üstünlük sağlayamaz. Üstünlükler rekabetçi ve yenilikçi firmaların sağladığı avantajlardır. Bu nedenle etkisiz, yüksek maliyetli endüstrilere, gelişmekte olan sanayilerin geliştirmeleri için olanaklar sağlanmalıdır.

İthal ikameci sanayileşme 1960-1980 yıllarında uygulanmıştır. Bu yıllarda GOÜ'lerde sanayileşme artışı sağlanmış, ulusal sanayiler gelişmiş, ülkeler ithal ettikleri malları üretebilir hale gelmişlerdir. Türkiye de bu dönemde sanayilerini önemli miktarda geliştirmiştir. Ancak 1980 yılında büyümenin sağlanamadığı bir aşamaya gelinmiştir. Borçlar finanse edilememiş, döviz miktarı azalmış, üretimde artış sağlanamamıştır. Fakat ithal ikamesinden ihracata yönelik sanayileşmeye geçiş GOÜ'lerde sanayileşmenin azalmasına neden olmuştur.

Ancak etkin bir ithal ikameci politikayla ithalat giderleri azaltılır ve rekabet edilebilen mallarda ihracat gelirleri artırılabilir. İthalatın azalıp ihracatın artması döviz kazandırır.

İthal ikameci sanayileşme, rekabetin azalmasına ve fiyatların artmasına neden olmaktadır. Ancak yeni endüstrilerin gelişmesi amacıyla GOÜ'ler için uygulanacak etkin sanayileşme politikasıdır. GOÜ'lerde sanayiler, ticareti azaltan uygulamalarla (ithalata getirilen tarife ve kotalar ve ithal ikameci sanayileşme politikaları) geliştirilebilir. İthal ikamesiyle gelişen ve rekabet olanağı sağlayan yerli endüstriler geliştikçe ve rekabet sağladıkça, ihracata yönelik sanayileşme politikaları da uygulayabilecek, ticaretini artıracak ve ihracata yönelik sanayileşmenin amaçlarından olan ticaret gelirleri artırılacaktır.

SONUÇ

Sanayileşme ekonomik, sosyal, politik ve teknoloji belirleyicilerin etkinliğinde imalat sanayilerinin geliştirilmesidir. Büyümenin en önemli dinamiği gelişmiş bir sanayi sektörüdür. Sanayi sektörünün dinamiği ise teknolojinin geliştirilmesidir.

Teknolojinin sanayideki uygulamaları emeğin üretimdeki miktarını azaltarak kapitalin artmasına neden olmaktadır.

Sanayileşmenin dinamikleri ekonomik, sosyal ve politik çerçevede incelenmektedir. Üretim faktörleri ekonomik dinamiklerdir. Üretim davranışını etkileyen sosyal ve çevresel etkiler sosyal dinamikler, üretimi etkileyen politikalar ise politik dinamiklerdir.

Geleneksel iktisatta gelişmişlik ülkelerin dinamiklerine göre belirlenir. Buna göre ülkelerin sosyal yapıları, ekonomik etkinlikleri ve gelişmişlik düzeyleri arasında bir etki vardır. Toplumlar arasındaki gelişmişliklerin belirlenmesinde de bu sosyal dinamikler etkilidir.

Teknolojiyi geliştiren faktör emektir. Teknolojilerle yeni bir ürün, yatırım malı ya da üretim tekniği geliştirilebilir. Teknolojideki gelişmeler üretimi, üretim etkinliğini artırır.

İçsel büyümeyi oluşturan en önemli faktörler olan emek ve teknoloji, üretim faktörlerinin niteliği ve etkinlikleri üzerinde önemli etkiler oluşturur. Neo-klasik ve klasik büyüme teorilerinde büyüme dışsal faktörlere, içsel büyüme teorilerinde ise ülkelerin dinamiklerine göre belirlenir. Buna göre teknoloji ve emek, ekonomide etkinliği sağlayan en önemli faktörlerdir.

Endüstrilerin gelişmesinde talep edilen faktörlerinin miktarı önemlidir. Maliyet üretim faktörlerinin miktarıyla artıp azalır. Faktör miktarları arttıkça maliyetler azalır. Sosyal ve ekonomik dinamiklerin etkisiyle GOÜ'lerde (emeğin bol bir faktör olması

nedeniyle) işgücünün çoklukla çalıştığı sanayiler geliştirilmelidir. Faktör miktarları üretim maliyetlerini belirlemektedir. Üretimde kullanılan faktörlerin çokluğu kadar üretim maliyetleri azalır. Bu sebeple ülkeler bol olan faktörlerin çalıştığı sanayilerde gelişme sağlamalı ve bu faktörler kullanılarak üretilen malları üretmelidir.

Ülkelerin teknoloji düzeyleri, üretilen sanayi mallarının niteliğini belirlemektedir. Teknoloji üreten ülkeler yeni teknolojileri geliştiren yenilikçi ülkeler olduklarından, GOÜ'lerde üretilen malları belirlerler. Malların hayat devrelerine göre yenilikçi ülkeler teknolojiyi geliştirmekle teknolojinin değişme ve transfer dönemlerini belirlemektedir. Yeni ürün döneminde mallar gelişmiş ülkelere üretilir ve yeni ürün döneminde oluşan yüksek fiyatlarla yüksek kazançlar sağlayabilir. Ürün dönemleri geliştikçe yeni teknoloji mallar üretilmekte ve teknolojilerin düzeyi düşmektedir. Böylece fiyatları azalan malların kazançları da azaldığından ve piyasada çok fazla rakip firma olduğundan yenilikçi firmalar maliyetlerini azaltmak amacıyla üretimlerini GOÜ'lere nakletmektedir. Böylece teknolojinin transferini belirlemektedir.

Bu sebeple teknolojinin transferi gelişmiş ülkelere yapılır. Vernon'un "Malların Hayat Devreleri" teorisi teknoloji transfer mekanizmasına göre oluşturulmuştur. Gelişmekte olan ülkeler teknoloji geliştiremedikleri için gelişmiş ülkelere teknoloji transfer eder. Ancak transfer çokuluslu şirketlerce yapılır ve teknolojiyi transfer eden ülke ve firmanın da avantajı vardır.

Gelişmiş teknoloji mallar kapital bol, düşük teknoloji mallar emek bolluğu olan mallardır. GOÜ'lerde emek bolluğu, gelişmiş ülkelere ise kapital bolluğu vardır. Üretilen sanayi ürünlerinin niteliği de bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Bu nedenle teknolojiler GOÜ'lerin faktörlerine, sosyal, ekonomik değişkenlerine göre yükseltilmelidir. Transfer edilen teknolojilerin düzeyi, teknolojinin evrime, gelişmekte olan ülkelerin faktörlerine ve dinamiklerine göre olmalıdır.

Teknolojilerin transferi GOÜ'lerin yapısıyla sosyal ve ekonomik olarak çoklukla çelişir ve transfer ülke dinamiklerine uygun olarak oluşturulamaz. Gelişmiş teknolojiler

emeğin produktivitesini artırıp üretimdeki miktarını azaltmaktadır. Bu, gelişmiş ülkelerin dinamiklerine göre bir gelişme olup GOÜ'lerin dinamiklerine göre değildir. Bu uygulamalar GOÜ'lerde ekonomide ve sosyal yapıda önemli olumsuzluklara neden olmaktadır. Faktörlerin etkin sektörlerde değerlendirilemeyerek, maliyetleri artırmasına ve işsizliğe sebep olmaktadır.

DYY'lar bir teknoloji transfer yöntemidir. Doğrudan yabancı yatırımların teknoloji düzeyi ve transfer edilen teknolojiler ülkelerin teknoloji düzeyine göre olmalıdır.

GOÜ'lerdeki doğrudan yabancı yatırımlar teknoloji transfer mekanizması nedeniyle düşük teknolojilidir.

Gelişmiş ülkelerin ve GOÜ'lerin faktör miktarları değişiklik arz etmektedir. GOÜ'lerde çoklukla işgücü ve hammadde, gelişmiş ülkelerde kapital ve teknoloji bolluğu vardır. Böylece gelişmiş ülkeler yüksek kapital ve gelişmiş teknoloji; gelişmekte olan ülkeler ise yüksek emek ve düşük teknoloji malları üretir. Faktör donatımı teorisine göre ülkeler ülkelerinde bol olan faktörlerle üretilen malları üretir. Üretim maliyetleri faktörlerin miktarına göre belirlenir. Faktör miktarının bol olması üretim maliyetlerini düşürür. Dolayısıyla üretim faktörlerine göre oluşan maliyet avantajı ve produktivite artışı, sanayileri geliştirir.

Örtüşen Taleplere göre, gelişmiş ülkelerin talepleri ve gelir düzeyleri örtüşmektedir. Böylece ülkeler arasındaki ticaret gelişir. Gelişmiş ülkeler arasındaki talep ve gelir düzeylerindeki çakışma farklılaştırılmış malların neden olduğu bir ticaret oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelerin ürettiği mallar gelişmiş teknoloji, kapitalce bol, farklılaştırılmış mallardır. Gelirlerin, üretim teknolojilerinin ve üretilen malların örtüşmesi gelişmiş ülkelerin ticaretini geliştirmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin gelir düzeyi ile talepleri, aralarındaki ticaretin gelişmesine neden olmaktadır. Düşük teknoloji mallar da yüksek teknoloji mallar gibi farklılaştırılmış mallardır. Bu sebeple gelişmekte olan ülkeler arasında da talep ve

gelir düzeylerine göre gelişen bir dış ticaret oluşmaktadır. Ancak ticaretin miktarı çok fazla değildir ve GOÜ'lerin dış ticaret yoluyla gelişmesini sağlayamaz.

Faktör donatımı teorisi değişik nitelikte malların ticaretini, örtüşen talepler ise farklılaştırılmış malların ticaretini konu edinir. GOÜ'lerin gelişmiş ülkelerle ticareti endüstriler arası mallardan, GOÜ'lerle ticareti ise farklılaştırılmış mallardan oluşur. Sonuç olarak gelişmiş ülkelerin arasındaki ve GOÜ'lerin aralarındaki ticaret örtüşen talepler teorisine; GOÜ ve gelişmiş ülke ticareti faktör donatımı teorisine göre oluşur.

İthal ikameci sanayileşme yeni endüstrilerin rekabetten uzak olarak gelişmesini ve piyasaya yönelik malların üretimini artırmasını sağlayan sanayileşme politikasıdır. İthal ikameci sanayileşmeyle, karşılaştırmalı üstünlüğün sağlanmadığı sanayiler geliştirilmektedir. Bu sebeple faktörler etkili oldukları sanayilerde değerlendirilemez. Fakat GOÜ'lerde yeni endüstrilerin gelişmesi için ithal ikameci politikalar uygulanmalıdır.

İhracata yönelik sanayileşme ise, üretim faktörlerinde etkinliğin ve dış ticaretten sağlanan gelirin artırılmasını amaçlayan politikadır. Ülkelerin faktörlerine göre sanayileşmesini sağlar. Ancak küreselleşmeyle gelişen ihracata yönelik sanayileşme politikalar GOÜ'lerin rekabetini azaltmaktadır. Gelişmiş ülkelerle GOÜ'lerin ticaretinde malların teknolojilerindeki değişimler fiyatlarının da değişmesine neden olmaktadır.

Singer Prebisch'e göre, ülkeler arasında oluşan ticaret az gelişmiş ülkeler aleyhinedir. Gelişmiş ülkelerin arasındaki (farklılaştırılmış mallar) ticaret bu ülkelerin dış ticaret gelirini artırmakta ve geliştirmektedir. Fakat gelişmiş- GOÜ'lerin ticaretiyle gelişmekte olan ülkelerin dış ticaret gelirleri azalır. Öyleyse dış ticaret gelişmiş ülkelerin arasında da ve GOÜ'ler arasındada geliştirilmelidir.

Gelişmiş ülke olmanın en önemli dinamiği teknoloji geliştirmedir. Teknoloji geliştirmek için teknoloji üreten emek ve arge artırılmalıdır.

Teknoloji geliştirmenin teknoloji transferine göre etkinliği fazladır. Teknoloji transferi düşük teknolojilerle üretim ve sanayileşmeye neden olur. Dolayısıyla nitelikli malların rekabetini, üretilmesini, gelişimini sağlayamaz. Bu sanayiler GO ve az gelişmiş ülke taleplerine yönelik üretim yapabilir. Gelişmiş ülkelerin talep ettiği yüksek teknoloji mallarını üretemez. Çünkü gelişmiş teknolojiler transfer edilmez. Gelişmiş teknolojiler transfer edilirse gelişmiş ülkelerin rekabet avantajları GOÜ'lere nakledilmiş olur. Ayrıca yüksek teknolojilerin transferi gelişmekte olan ülkelerin sosyal ve ekonomik dinamiklerine göre değildir. Yüksek teknolojilerin transferi GOÜ'lerin faktörlerine ve faktör miktarlarına uygun olmadığından kapitalin çalışmasını artıracak, emeğin kazancını azaltacak, ekonomik ve sosyal problemler oluşmasına neden olacaktır.

Teknoloji geliştirmenin diğer bir üstünlüğü transfer için yapılan finansmanı da azaltmasıdır. Finansman teknoloji geliştirmeye harcanırsa, GOÜ'ler teknoloji üretebilir. GOÜ'lerde teknoloji geliştirme çalışmaları artırılmalı ve bu gelişim ülke dinamiklerine göre oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

Bulut, Erol. 2007, *İktisat Analiz Mikro İktisat Uluslararası İktisat*, Martı.

Dinler, Zeynel. 2000, *İktisada Giriş*, Bursa, Ekin.

Dinler, Zeynel. Şubat 2012, *Bölgesel İktisat*, Ekin.

Ertek, Tümay. 2007, *Temel Ekonomi*, Beta.

Worldbank. t.y., Data.worldbank.org (Erişim tarihi: 12.02.2014).

Ekodiyalog, t.y, Kaynak: <http://www.ekodiyalog.com/konular/güney-kore-ekonomik-kalkınma-modeli.html>, (Erişim Tarihi: 16.09.2015).

Hatiboğlu, Zeyyat. Ağustos 1993, *Temel Uluslararası İktisat*, İstanbul, Beta.

Karluk, Rıdvan. 2002, *Uluslararası Ekonomi Teori ve Politika*, Beta.

Kaynak, Muhteşem. 2005, *Kalkınma İktisadı*, Gazi.

Kobu, Bülent, 2010, *Üretim Yönetimi*, İstanbul, Beta.

Manisalı, Erol. 2010, *İktisada Giriş*, İstanbul, Der Yayınları.

Parasız, İlker. 2008, *Ekonomik Büyüme Teorileri*, Bursa, Ezgi.

Parasız, İlker. 2010, *İktisada Giriş*, Bursa, Ezgi.

Parasız, İlker. Mart 2003, *Para Politikası*, Ezgi.

Şahin, Hüseyin. 2010, *İktisada Giriş*, Bursa, Ezgi.

Şahin, Hüseyin. 1997, *İktisat İlkelerine Bakış*, Bursa, Ezgi.

Şatıroğlu, A.K. 1988, "*Roots Of Dependency and Instability An Anatomy Of Underdevelopment*", Jeddah.

Şatıroğlu, K. 1984, *Çokuluslu Şirketler*, Ankara, Ank.Ünv. Siy. Bilg. Fklt.

Tuik. t.y., tuik.gov.tr., (Erişim Tarihi: (09.05.2015).

Oecd. t.y., oecd.org, (Erişim tarihi: 23.09.2015)

Unctad. t.y., unctadstat.unctad.org (Erişim Tarihi: 16.10.2015).

Ulakbim. t.y., uvt.ulakbim.gov.tr, (Erişim Tarihi: 15.05.2015).

Ünsal, Erdal. 2007, *İktisadi Büyüme*, İmaj Yayınevi.

Wikipedia, t.y, tr.wikipedia.org/wiki/Japonya%27nin_ekonomik_tarihi, (Erişim Tarihi: 11.03.2015).

Funfront. t.y., www.funfront.net/hist/japan/meiji2.htm, (Erişim Tarihi: 02.06.2014).

İinvest. t.y., www.invest.gov.tr (Erişim Tarihi: 03.02.2015).

